

મુનિ ગુણ રાગે પૂરા શૂરા, જે જે જ્યષ્ઠા પાળે જી ।
તે તેહથી શુભ ભાવ લહીને, કર્મ આપણાં ટાળે જી ॥
આપ હીનતા જે મુનિ ભાખે, માન સાંકડે લોકે જી ।
એ દુર્ધર વ્રત એહનું દાખ્યું, જે નવિ ફુલે ફોકે જી ॥ ૭-૨ ॥
॥ ૮૦ ॥

ગાથાર્થ= જે જે આત્માઓ મુનિપણાના ગુણોના રાગમાં પૂરેપૂરા શૂરવીર છે. યથાશક્તિ જ્યષ્ઠા અવશ્ય પાળે છે. આવા પ્રકારના ગુણોના પક્ષપાતવાળા જીવો શુભભાવથી પોતાનાં કર્મને ખપાવે છે. પોતાની લઘૃતા (નિર્બળતા) લોકો સમક્ષ માન મૂકીને જે જણાવે છે. તે પણ દુર્ધર વ્રત છે એમ જ્ઞાનીઓએ કહ્યું છે. આવા મુનિઓ ફોગટ ફુલાતા નથી. ॥ ૭-૨ ॥ ॥ ૮૦ ॥

વિવેચન= જે જે આત્માઓ સંયમ લીધા પદ્ધી માનસિક બળ કે શારીરિક બળની હીનતાના (દુર્ભળતાના) કારણે શાખાજ્ઞા મુજબ સંયમ પાળવાને અસમર્થ છે. નિર્દોષ શુદ્ધ ચારિત્ર પાળવામાં સમર્થ નથી. પરંતુ અન્ય શુદ્ધ સંયમી મુનિઓના જ્ઞાન દર્શન ચારિત્ર તપ અને વીર્ય આદિ ગુણો પ્રત્યે વિનય બહુમાન તથા ભક્તિભાવ પૂર્વક અતિશય અહોભાવ છે. તેઓના ગુણોનો પક્ષ કરવામાં અતિશય શૂરવીર છે. ક્યાંય પણ તેવા ગુણીઓની નિંદા કરે નહીં અને અન્ય કોઈ નિંદા કરે તો તે સહન કરે નહીં. તથા યથાશક્તિ કોઈ પણ અન્ય જીવની હિંસા ન કરવી કે કોઈનું પણ મન ન દુભાવવું એવી ઉત્તમ જ્યષ્ઠા પાળનારા છે. શ્રેષ્ઠ જ્યષ્ઠા પાળતા થકા યથાશક્તિ આચારમાં પ્રવર્તનારા છે, તેવા તે આત્માઓ પોતાના આત્માની શુદ્ધ પરિણાતિથી કર્મક્ષય કરવાવાળા છે. જેમ પાણીમાં કાચલીને હોડી બનાવનારા અઈમુતા મુનિ, પર્વાદિ તિથિએ વધારે આહાર કરનારા ફુરગડુ ઋષિ વગેરે આત્માઓની જેમ આ આત્માઓ પણ શુદ્ધ પરિણાતિથી કર્મક્ષય કરવાવાળા અને નિશ્ચયથી આરાધક છે.

કારણ કે શાખાજ્ઞા પ્રમાણે પ્રસિદ્ધ એવું શુદ્ધ સંયમ પાળવાના સંબંધમાં માન મૂકીને પોતાનું નિર્બળપણું લોકોમાં પ્રકાશિત કરવું અને

જ્ઞાની પુરુષોએ દુર્ધરવ્રત કહેલ છે. આવું દુર્ધરવ્રત પાળનારા આ મુનિઓ છે. તેઓ ફોગટ ફુલાનારા બનતા નથી. પોતાનામાં ઉત્તમ-જ્ઞાન-ચારિત્રાદિન હોવાના કારણે અનુયાયી લોકોની વચ્ચે પોતાનાં ગાણાં ગાનારા અને ગવરાવનારા આ મહાત્માઓ હોતા નથી. આ જે તેઓનો મોટો ગુણ છે અને તેવા ગુણથી આ મુનિઓ સંસાર તરે છે. ॥ ૭-૨ ॥

પ્રથમ સાધુ બીજો વર શ્રાવક, ત્રીજો સંવેગ પાખી જી ।
એ ત્રણો શિવ મારગ કહીએ, જીહાં છે પ્રવચન સાખી જી ॥
શેષ ત્રણો ભવ મારગ કહીએ, કુમતિ કદાગ્રહ ભરીયાજી ।
ગૃહી-યતિલિંગ-કુલિંગે લખીએ, સકળ દોષના દરીયાજી ॥ ૭-૩ ॥
॥ ૮૧ ॥

ગાથાર્થ= પ્રથમ સાધુ, બીજા શ્રેષ્ઠ શ્રાવક, અને ત્રીજા સંવેગપાક્ષિક આત્મા. આ ત્રણો મુક્તિમાર્ગના આરાધક છે. આ બાબતમાં જૈન પ્રવચન સાક્ષીભૂત છે. બાકીના ત્રણ હું ગૃહસ્થ, ૨ સાધુવેશધારી, અને ૩ અન્યવેશધારી. આ ત્રણો સંસાર માર્ગી છે. જેઓ કુમતિ અને કદાગ્રહથી ભરેલા છે. તથા સર્વ દોષોના ભંડાર (સાગર) છે. ॥ ૭-૩ ॥

વિવેચન= જૈનશાસનમાં મહાપુરુષોએ નીચે જણાવેલા ત્રણ પ્રકારના જીવોને આરાધક અને શેષ ત્રણ પ્રકારના જીવોને વિરાધક કહેલા છે. જે આરાધક છે તે મુક્તિમાર્ગ ઉપર છે અને જે વિરાધક છે તે સંસારમાર્ગ ઉપર છે. એક મુક્તિને નિકટ કરનાર છે અને બીજા સંસારની (જન્મ મરણની) પરંપરા વધારનારા છે. આ વાત બરાબર સમજને આરાધકનો પક્ષ કરીએ, વિરાધકનો પક્ષ ન કરીએ. હોય, તો ત્યાજાએ.

આરાધકના ત્રણ પ્રકાર-

- (૧) શાખાજ્ઞા અનુસારે શુદ્ધ ચારિત્રગુણમાં પ્રવર્તન કરનાર સાધુ (સાધ્વીજ).
- (૨) શાખાજ્ઞા અનુસારે દેશવિરત-ચારિત્રગુણમાં પ્રવર્તન કરનાર શ્રાવક (શ્રાવિકા).

(૩) નિર્વદ-સંવેગ પરિણામ યુક્ત શાસ્ત્રોના શુદ્ધ અર્થની પ્રરૂપણા કરનારા સંવેગપાક્ષિક આત્માઓ. પોતાની તેવા પ્રકારની નિર્બળતાના કારણે અથવા બીજા કોઈ કારણે શિથિલાચારી પણ હોય. પરંતુ હૃદયમાં દોષો સેવ્યાનું અતિશય દુઃખ હોય. આ ત્રણ પ્રકારના જીવો મુક્તિમાર્ગના સાધક જાણવા. એટલે કે આરાધક જાણવા.

વિરાધકના ત્રણ પ્રકાર-

- (૧) કુમતિ અને કદાગ્રહથી ભરેલા સાધુવેશધારી મુનિઓ.
- (૨) કુમતિ અને કદાગ્રહથી ભરેલા ગૃહસ્થો.
- (૩) કુમતિ અને કદાગ્રહથી ભરેલા અન્યલિંગી સાધુઓ.

આ ત્રણ પ્રકારના આત્માઓમાં પંચાચારાદિ ઉત્તમ આચારોનું પાલન તો નથી. પરંતુ મિથ્યાત્વના ઉદ્યના કારણે તથા વિષયવાસનાની અને કષાયોની પ્રબળતાના કારણે આ આત્માઓ શાસ્ત્રોની આચાનું ઉલ્લંઘન કરનારી, વિપરીત અર્થો કરી સ્વદોષોનો બચાવ કરનારી અને મન ફાવે તેવી તર્કબાળ લગાડનારી કુમતિથી ભરેલા છે. વળી મારું જ સાચું છે. હું જે કંઈ કહું છું તે જ બરાબર છે એવા કદાગ્રહથી ભરેલા છે. અને તેના જ કારણે કોઈના પણ સમજાવ્યા સમજતા ન હોવાથી દોષોના દરીયા છે. આવા કારણોથી તે આત્માઓ વિરાધક છે. મુક્તિમાર્ગના બાધક છે. સંસારમાર્ગના જ સાધક છે. || ૭-૩ ||

જે વ્યવહાર મુક્ત માર્ગમાં, ગુણઠાણાને લેખે જી ।
 અનુક્રમે ગુણશ્રેષ્ઠીનું ચઠવું, તેહ જ જિનવર દેખે જી ॥
 જે પણ દ્રવ્યક્ષિયા પ્રતિપાળે, તે પણ સન્મુખ ભાવે જી ।
 શુક્લ બીજની ચંદ્રકલા જેમ, પૂરણ ભાવમાં આવે જી ॥ ૭-૪ ॥
 || ૮૨ ||

ગાથાર્થ= જે વ્યવહારો મુક્તિમાર્ગમાં ગુણસ્થાનક ઉપર ચઠવનાર છે. તથા અનુક્રમે ગુણશ્રેષ્ટીનું આરોહણ કરાવીને પોતાના આત્મામાં રહેલું

પોતાનું “જિનવર” પણ દેખાડનાર બને છે. તે જ વ્યવહાર ઉપકારક છે. તથા આત્મલક્ષ્યને સન્મુખ રાખીને જે મહાત્મા દ્રવ્યક્ષિયા પાળે છે. તે મહાત્મા બીજના ચંદ્રમાની જેમ કાળાન્તરે પૂર્ણભાવમાં આવે છે. || ૭-૪ ||

વિવેચન= સંસારમાં વર્તતા અનંત અનંત જીવો પોતાના સત્તાગત શુદ્ધસ્વરૂપથી સિદ્ધ સમાન છે. કારણ કે અનંત જ્ઞાનાદિ ગુણોએ વ્યામ એવું આ આત્મ દ્રવ્ય પારિણામિક ભાવે વર્તે છે. પરંતુ કષાયોદયજન્ય મહીનતાથી તેના ઉપર લાગેલાં કર્મોના આવરણોથી તે ગુણો ઢંકાયેલા છે. (પરંતુ નાખ થયેલા નથી) ઇતાં જીવસ્વભાવથી કંઈક કંઈક અંશે ગુણો ઉધાડા પણ છે. અને તેમાં પ્રયત્નવિશેષથી વધારો કરી શકાય છે. ગુણોના ઉધાડનો વધારો કરવો એ જ ક્ષાયોપશમિકભાવ છે. અને ગુણોના ઉધાડનો વધારો કરતાં કરતાં સર્વથા આવરણોનો નાશ કરતાં પૂર્ણપણે સર્વગુણોનો ઉધાડ કરવો તે ક્ષાયિકભાવ કહેવાય છે.

નિગોદાવસ્થામાં ગુણોનો ઉધાડ (ક્ષાયોપશમિકભાવ) અલ્યમાત્રાએ હોય છે. તે વધતાં વધતાં કેવલી અવસ્થામાં અને સિદ્ધ અવસ્થામાં પરિપૂર્ણપણે ગુણોનો ઉધાડ (ક્ષાયિકભાવ પ્રગટ) થાય છે. વચ્ચેની અવસ્થાઓમાં તરતમભાવે ગુણોનો ઉધાડ હોય છે. તે વચ્ચેની અવસ્થાઓ અસંખ્ય જાતની છે. પરંતુ જ્ઞાની મહાત્માઓએ તે અવસ્થાઓને ૧૪ ગુણસ્થાનકરૂપે સમજાવીને તેમાં સર્વજાતની તરતમતાનો સમાવેશ કર્યો છે. જેમાં ઘણા ગુણો કર્મથી ઢંકાયેલા હોય અને અલ્યમાત્રાએ જ ગુણો ઉધાડા હોય તે પ્રથમ મિથ્યાદસ્તિગુણસ્થાનક કહેવાય છે. તેના કરતાં ગુણોના આવિર્ભાવ (ઉધાડ)નો વધારો અને તિરોભાવ (ઢંકાવાપણા)નો ઘટાડો થવો તે બીજું-ત્રીજું યાવત્ તેરમું-ચૌદમું ગુણસ્થાનક કહેવાય છે. ગુણોનો વધુ વધુ આવિર્ભાવ એ જ ગુણસ્થાનકોની શ્રેષ્ઠી ઉપર ચઠવાપણું છે. અને ગુણોનો વધુ ને વધુ તિરોભાવ થવો તે પડવા પણ છે. ગુણોનો આવિર્ભાવ કરવામાં પ્રયત્નવિશેષ કરવો પડે છે. આ જે પ્રયત્ન વિશેષ કરવો પડે છે તેને જ શુદ્ધ વ્યવહાર કહેવાય છે. જીવની આંતરિકશુદ્ધિ એ નિશ્ચયનય

છે. અને તેના સાધનરૂપે કરાતો પુરુષાર્થ વિશેષ તે વ્યવહારનય છે. એકને જ્ઞાનનય અને બીજાને કિયાનય પણ કહેવાય છે.

ચૌદ ગુણસ્થાનકોના આરોહણમાં ૨, ૩, ૮, ૯, ૧૦, ૧૧, ૧૨, અને ૧૪ આ ગુણસ્થાનકો ઉપર ચઢવામાં બાધ્ય પ્રયત્ન વિશેષ બહુ કરવો પડતો નથી. આન્તરિક શુદ્ધિની વૃદ્ધિથી આ જીવ સહસા ચઢી જાય છે પરંતુ ૧-૪-૫-૬-૭-૧૩ આ ગુણસ્થાનકો ઉપર નીચેથી ઉંચે જવામાં આન્તરિક શુદ્ધિ તો જોઈએ જ, પરંતુ તે આન્તરિકશુદ્ધિ લાવવા માટે બાધ્ય પ્રયત્નવિશેષ પણ અતિશય આવશ્યક છે. આવા પ્રકારનો આન્તરિક પરિણાતિની નિર્મલતાના હેતુભૂત જે બાધ્ય પ્રયત્ન વિશેષ-વ્યવહાર છે તે જ વ્યવહાર મુક્તિમાર્ગની અંદર ગુણસ્થાનકો ઉપર ચઢવામાં ઉપકારક છે. આવા વ્યવહારવાળો જીવ જ ગુણસ્થાનકોની શ્રેષ્ઠી ઉપર ચઢે છે. અને અંતે કેવલી થઈ તેનો પોતાનો આત્મા પણ જિનવરપૂર્ણ બને છે. આપણો આત્મા જ સ્વયં ભગવાન છે. ભગવાનરૂપ છે. અર્થાત્ રાગદ્રેષ આદિ દોષોથી રહિત શુદ્ધ-બુદ્ધ-સ્ફૂર્તિકરણ જેવો નિર્મળ છે. એમ તે આત્મા પોતાના આત્માનું જિનવરપણું દેખે છે. ગુણસ્થાનકો ઉપર ચઢવાનો જે આ પ્રયત્નવિશેષ છે તે જ શુદ્ધવ્યવહાર કહેવાય છે.

જેમ કે મિથ્યાત્વગુણસ્થાનકે રહેલો જીવ હિતકારકને અહિતકારક અને અહિતકારકને હિતકારક સમજે છે. તેથી જ પુદ્ગળાનંદી થઈને ભવોમાં રખે છે. પરંતુ તેવા જીવોની તથા ભવ્યતા જ્યારે પાકે છે. ભવપરિપાક જ્યારે થાય છે. ત્યારે જ સદ્ગુરુનો યોગ પ્રામ થાય છે. સદ્ગુરુની પાસે જવું, સત્થાચો સાંભળવાં, સદ્ભોષ હૈયામાં ધારણ કરવો, સમ્યગ્જ્ઞાનનો પ્રેમ જાગવો, નિરંતર અધ્યાત્મશાસ્ત્રો વાંચવાં અને સાંભળવાં, તેનું ચિંતન મનન કરવું, તેના પ્રમાણે જીવન સદાચારી બનાવવું, રાગ-દ્રેષ આદિ કષાયોને મંદ કરવા, ગ્રંથિબેદ કરવો, જ્ઞાનવૃદ્ધિ માટે પુસ્તકો લખવાં લખાવવાં છાપાવવાં ઈત્યાદિ જે સઘળો વ્યવહાર (ધર્મકિયા) કરાય છે. તે પહેલા ગુણસ્થાનકેથી ચોથા ગુણસ્થાનકે ચઢવા માટેનો અંશે અંશે મુક્તિમાર્ગમાં હેતુભૂત શુદ્ધ વ્યવહાર છે તે આદરણીય છે.

એવી જ રીતે ચોથેથી પાંચમે ગુણસ્થાનકે જવા માટે આન્તરિક શુદ્ધિ રૂપે અપ્રત્યાખ્યાનીય કષાયનો વિજય કરવો જરૂરી છે. અને બાધ્યથી શ્રાવકનાં બાર પ્રતો ઉચ્ચરવાં, તેમાં કદ્યા પ્રમાણે આચારો પાળવા અને બાધ્યક આચારો ત્યજવા, એ સ્વરૂપ જે વ્યવહારો કરાય છે. તે ચોથેથી પાંચમે જવાના શુદ્ધ વ્યવહારો છે. આ પ્રમાણે ૫-૬-૭ અને ૧૩ માના વ્યવહારો ગુરુલગમથી જાણી લેવા. આવા પ્રકારના શુદ્ધ વ્યવહારો, ઉપર-ઉપરના ગુણસ્થાનકોમાં ચઢવા માટે નિસરણીની જેમ આલંબન રૂપે અતિશય આવશ્યક છે. તથા જેમ જેમ ઉપર ઉપરનું ગુણસ્થાનક પ્રામ થતું જાય છે. તેમ તેમ ઉપર ઉપરના ગુણસ્થાનકના વ્યવહારો આદરવાના હોય છે. અને નીચે નીચેના વ્યવહારો (જે પૂર્વ સ્વીકાર્ય હતા તે વ્યવહારો) ત્યજવાના હોય છે. ઉપરના વ્યવહારો સ્વીકારવાના છે. અને નીચેના વ્યવહારો (સારા હોવા છતાં પણ હવે) ત્યજ દેવાના છે. એમ આ જીવ ગુણસ્થાનકોની શ્રેષ્ઠી ઉપર ચઢીને કેવલી થઈ મુક્તિગામી થાય છે.

આ પ્રમાણે ઉપરના ગુણસ્થાનકે ચઢવા માટેના જે શુદ્ધવ્યવહારો છે. તે બાધ્યકિયાસ્વરૂપ હોવાથી દ્રવ્યકિયા કહેવાય છે. અને તેના દ્વારા પ્રામ થતી આન્તરિક શુદ્ધિ તે બાધ્યકિયા છે. દ્રવ્યકિયા બે પ્રકારની હોય છે. એક બાધ્યકિયાનું કારણ બને તેવી, અને બીજી જે દ્રવ્યકિયા, કિયા માત્ર રૂપે જ રહે, ફળ ના આપે તેવી, જેમ ગાડી ચલાવવાથી ગ્રામાન્તર પહોંચાય છે. ગ્રામાન્તર પહોંચવામાં ગાડી ચલાવવી એ દ્રવ્યકિયા છે. પરંતુ ગાડી ગ્રામાન્તર ભણી ચલાવવી તે પ્રથમની દ્રવ્યકિયા છે. જે ફળ આપનાર છે. અને ગ્રામાન્તરનું લક્ષ્ય રાખ્યા વિના ગાડી ચલાવ્યા જ કરવી તે બીજી દ્રવ્યકિયા છે. જે ફળ આપવામાં વન્ધ્ય છે. આવા પ્રકારની આ ચર્ચાથી સમજશે કે ગ્રામાન્તરને સન્મુખ રાખીને તેના લક્ષ્યાનુસાર કરાતી ગાડી ચલાવવાની કિયા ફળ આપનારી છે. તેની જેમ જે જે શુદ્ધ વ્યવહારની દ્રવ્યકિયાઓ આ જીવ બાધ્યકિયાને સન્મુખ રાખીને (તેનું લક્ષ્ય રાખીને) કરે છે. પ્રતિપાલન કરે છે. તે જીવ શુક્લ બીજનો ચંદ્રમા જેમ પૂર્ણ થાય છે એટલે કે શુક્લબીજની ચંદ્રમાની કલાઓની વૃદ્ધિ થતાં થતાં પુનમનો ચંદ્રમા પૂર્ણ ભાવમાં આવે છે.

તેમ આ જીવ પણ આવા શુદ્ધ વ્યવહારો કરતાં કરતાં આત્માના શુદ્ધગુણોનો ક્ષાયોપશમિકભાવ વધારતાં વધારતાં પૂર્ણભાવમાં એટલે કે ક્ષાયિકભાવમાં આવે છે. પુનમનો ચંદ્ર જેમ બધી જ કલાઓથી ખીલી ઉઠે છે તેમ આ જીવ પણ પોતાના અનંત અનંત ગુણોના આવિર્ભાવથી ખીલી ઉઠે છે. || ૭-૪ ||

તે કારણ લજજાદિકથી પણ, શીલ ધરે જે પ્રાણી જી ।
 ધન્ય તેહ કૃતપુણ્ય કૃતારથ, મહાનિશીથે વાણી જી ॥
 એ વ્યવહારનયે મન ધારો, નિશ્ચયનય મત દાખ્યું જી ।
 પ્રથમ અંગમાં વિતિગિયછાએ, ભાવ ચરણ નવિ ભાખ્યું જી॥ ૭-૫ ॥
 || ૮૩ ||

ગાથાર્થ= તે કારણોને લીધે લજજા આદિના કારણે પણ જે જીવો શીલપ્રત (ધર્મસંસ્કારો) ધારણ કરે છે તે જીવો ધન્ય છે. કૃતપુણ્ય છે. કૃતાર્થ છે. એવું મહાનિશીથ સૂત્રમાં કહ્યું છે. આ સધળો વ્યવહારનય સમજવો. નિશ્ચયનયની દસ્તિ, પહેલી ૧ થી ૪ દાળમાં સમજાવી છે. તે નયની દસ્તિએ વિતિગિયછા હોય તો (આન્તરિક શુદ્ધિનો વિરહ હોય તો) ભાવચારિત્ર હોતું નથી. એમ પણ આચારાંગસૂત્રમાં કહ્યું છે. || ૭-૫ ||

વિવેચન= ઉપરની ગાથામાં સમજાવ્યા પ્રમાણે દ્રવ્યક્રિયા ભાવક્રિયાનું કારણ છે. ક્યારેક દ્રવ્યક્રિયા કરવા છાતાં ભાવક્રિયા નથી પણ પ્રામ થતી. પરંતુ વેપાર કરે તે બધા કમાય જ એવો નિયમ નથી. છાતાં કમાવાની ઈચ્છાવાળાને વેપાર કરવો જ પડે છે. ખેતી કરે તે બધા ધાન્ય મેળવે જ એવો નિયમ નથી. પરંતુ ધાન્ય મેળવવા ખેતી કરવી જ પડે છે. શાળામાં ભણે તે બધા પાસ થાય જ, એવો નિયમ નથી. તો પણ ભણવા માટે શાળામાં જવાનું જ હોય છે. તેવી રીતે દ્રવ્યક્રિયા કરે તે બધા ભાવક્રિયા પામે જ એવો નિયમ નથી. પરંતુ ભાવક્રિયા પામવાની ઈચ્છાવાળાએ દ્રવ્યક્રિયા અવશ્ય કરવી જોઈએ. આ ન્યાયે જે જે આત્માઓ લજજા-ભય આદિ કારણોથી પણ દ્રવ્યક્રિયા કરે છે. શીયળપ્રત (ધર્મસંસ્કારો) પાળે છે. શુદ્ધ વ્યવહારો આદરે છે. તે જીવો ખરેખર ધન્ય છે. કૃતપુણ્ય (પુણ્યશાળી) છે.

કૃતાર્થ (સફળ જીવનવાળા) છે. કારણકે ભાવક્રિયા લાવવાના પરમસાધનભૂત એવી દ્રવ્યક્રિયા કરવારૂપ નિસરણી તો મળી જ છે. આવા પ્રકારની લોકલજજા આદિના કારણે પણ જે આત્માઓ હિંસા-જૂઠ-ચોરી-મૈથુન-પરિગ્રહાદિ પાપોથી જેમ બને તેમ અણગા રહે છે. તથા તે લોકલજજા આદિથી ભોગ ઉપભોગમાં પણ દિન પ્રતિદિન હાનિ પરિમિતતા વાળા બને છે અને તેથી અહંકાર અને આસક્તિમાં પણ દિન પ્રતિદિન હાનિવાળા થાય છે. તથા યથાશક્તિ દાન-શીયળ-તપ તથા શુભભાવ આદિ ધર્મકાર્યોનો પ્રામાણિક પણો વ્યવહાર કરતા છિતા (ભલે કદાચ નિર્જરા અલ્ય કરે અથવા ન કરે તો પણ) પુણ્યબંધ કરનારા તો અવશ્ય બને જ છે. તેવા પુણ્યના બળે ધર્મસામગ્રી યુક્ત નરભવ, તીર્થકરાદિની વિહારભૂમિવાળું ક્ષેત્ર, વગેરે ધર્મકાર્યની સાધનસામગ્રી પામવાને યોગ્ય બને છે. આવા પ્રકારનું મહાનિશીથ સૂત્રમાં પણ કહ્યું છે.

ઉપરોક્ત સર્વે હક્કિકત વ્યવહારનયથી જાણવી. કારણકે વ્યવહારનય સાધનની પ્રધાનતા દર્શાવનાર છે. દ્રવ્યક્રિયા હશે તો ભાવક્રિયા આવશે. કદાચ નહીં આવે તો પણ છેવટે પુણ્યબંધ કરાવશે અને ધર્મના સાધનભૂત ક્ષેત્રોમાં જન્મ અપાવશે. તેથી લજજા આદિથી પણ દ્રવ્યક્રિયા અવશ્ય કર્તવ્ય છે.

જ્યારે નિશ્ચયનયનો જે મત છે તે પૂર્વ ૧ થી ૪ દાળમાં ગ્રંથકારશ્રી કહી ચૂક્યા છે. નિશ્ચયનય સાધ્યની પ્રધાનતા દર્શાવનાર છે. તેથી તે દ્રવ્યક્રિયાને પ્રધાન ન કરતાં ભાવક્રિયાને જ અથવા જ્ઞાન ગુણને જ વધારે મહત્વ આપનાર છે. જો આત્મશુદ્ધિનો લક્ષ્ય ન હોય, સાધ્યની સિદ્ધિ થાય તે રીતે સાધન સેવવાની વૃત્તિ ન હોય અર્થાત્ યથાર્થ સાધ્ય સાધનદાવ જો ન હોય તો આવા પ્રકારની વિતિગિયછા (શંકાશીલ મનોવૃત્તિ, રૂચિ વિનાની મનોવૃત્તિએ) કરીને કરેલી ધર્મક્રિયાઓ સકામનિર્જરા કરાવનાર બનતી નથી. માટે તેમાં ભાવચારિત્ર કહેવાતું નથી. આમ નિશ્ચયનયનું કહેવું છે. આ વાત આચારાંગસૂત્રમાં પણ કહેલી છે. બન્ને નયોનો સારાંશ આ પ્રમાણે છે કે ભાવ વિનાની (સમ્યક્ત્વાદિ ગુણ વિનાની) દ્રવ્યક્રિયા

નકામી છે એમ નિશ્ચયનયનું કહેવું છે. અને ભાવક્ષિયાનો લક્ષ્ય રાખીને કરાતી દ્રવ્યક્ષિયા ભાવક્ષિયાને કાળાન્તરે લાવનાર છે. માટે દ્રવ્યક્ષિયા પણ ફળવાળી જ છે. એમ વ્યવહારનયનું કહેવું છે.

સાધ્યસાધનદાવ પૂર્વક બન્ને નયો જરૂરી છે. બન્ને પરસ્પર ઉપકારક છે. બન્ને નયોનો પરસ્પર સમન્વય છે. સાધ્યસાધનદાવ વિનાના આ બન્ને નયો નિરર્થક છે. ફળ શૂન્ય છે. તેથી એકાન્તદષ્ટિ ન પકડતાં સમન્વયાત્મક દષ્ટિવાળા બનવું એજ અનેકાન્તવાદ સમજવા-સમજવવાનો સાર છે. તથા સમન્વયાત્મક દૃષ્ટિવાળાનું નરત્વ, જૈનત્વ, ધર્મકાર્યકારિત્વ, સફળ છે. એમ જાણવું. || ૭-૫ ||

સાતમી ઢાળ સમામ

૭ ૭ ૭

ઢાળ આઠમી

અવર એક ભાખે આચાર, દયા માત્ર શુદ્ધ જ વ્યવહાર ।
જે બોલે તેહી જ ઉત્થાપે, શુદ્ધ કરું હું મુખ ઈમ જપે ॥ ૮-૧ ॥
॥ ૮૪ ॥

અવર= બીજો, ઉત્થાપે= ઉખેડે-દૂર કરે, જપે= કહે.

ગાથાર્થ= બીજા કોઈ એવો પ્રશ્ન કરે છે કે “દયા માત્ર પાળવી” એ જ એક શુદ્ધ વ્યવહાર છે. અને તે અમે શુદ્ધ રીતે કરીએ છીએ એમ મુખે બોલે છે. પરંતુ આવું જે લોકો બોલે છે તેઓ જ (પોતાના વર્તનથી) આ બોલને ઉત્થાપનારા છે. || ૮-૧ ||

વિવેચન= “દયા માત્ર પાળવી, એ જ શુદ્ધ વ્યવહાર છે.” એમ માનનારા કોઈક વાદીઓ કહે છે કે સર્વ આચારોમાં અહિંસા જ પ્રધાન છે. સર્વ ધર્મનું મૂલ દયા કહેલી છે. જીવોની હિંસા ન કરવી, રક્ષા કરવી, આહારાદિ આપવાં, કોઈપણ જીવોને દુઃખ ન પમાડવું, ઈત્યાદિ દ્રવ્યદયા પાળવી એ જ વાસ્તવિક ધર્મ છે. માટે દયા પાળવી એ જ શુદ્ધવ્યવહાર છે. અને તે જ ધર્મ જાણવો. (અર્થાત્ નિશ્ચયનય જાણવાની કે સાંભળવાની જરૂર નથી).

આવું જે દ્રવ્યદયાવાદીઓ બોલે છે. તે પોતે જ દયાના સાચા સ્વરૂપને ન જાણતા હોવાથી વાચા દ્વારા જે વચનો બોલે છે. તે જ વચનોને વર્તન દ્વારા ઉત્થાપે છે. અર્થાત્ ખંડિત કરે છે. તે આ પ્રમાણે-

જે આત્માઓ દ્રવ્ય અહિંસા અને ભાવ અહિંસાને જાણતા નથી. તથા હેતુ અહિંસા, સ્વરૂપ અહિંસા અને અનુભંગ અહિંસાને જાણતા નથી. કેવળ લૌકિક રીતિ-નીતિ મુજબ અન્ય જીવોને ઘાસ-ચાણ અને આહારાદિ આપીને જીવાડવા, મારવા નહીં અને મરાવવા નહીં તે જ અહિંસા છે. અને આ જ ધર્મ છે. આટલું જ જાણે છે. વાસ્તવિક તત્ત્વના અને

લોકોત્તરનીતિના જેઓ અજાણ છે. તેઓ જ ઉપરોક્ત દલીલો કરે છે. અને દ્રવ્યદ્યા કરીને અમે જ સચોટ ધર્મ કર્યો. એમ અહંકાર વહન કરે છે. પરંતુ તેઓ અહિસાના વાસ્તવિક સ્વરૂપને જાણતા નથી. તેથી તેઓ જ તેનું વર્તન દ્વારા ઉત્થાપન કરે છે. વાસ્તવિક સ્વરૂપ આ પ્રમાણે છે-

પાંચ ઈન્દ્રિયો, ગ્રાણ બળ, શાસોશ્વાસ, અને આયુષ્ય એમ કુલ દશ દ્રવ્ય પ્રાણો છે. સંસારી જીવન ટકાવવા સાધનભૂત આ પ્રાણો છે. તેને દ્રવ્યપ્રાણ કહેવાય છે. આ દ્રવ્યપ્રાણોની રક્ષા કરવી તે દ્રવ્ય અહિસા છે. અને દ્રવ્યપ્રાણોનો નાશ કરવો તે દ્રવ્યહિંસા કહેવાય છે. આ પ્રાણો જીવને એક ભવમાં જીવાડનાર છે. અને આ પ્રાણો નામકર્મ-આયુષ્યકર્મ આદિના ઉદ્યથી મળેલા છે. પુદ્ગલના બનેલા છે. જીવના પોતાના સ્વરૂપાત્મક નથી, પરંતુ પરદ્રવ્યકૃત છે. તેથી દ્રવ્યપ્રાણો કહેવાય છે. આત્માના જ્ઞાનાદિ જે ગુણો છે. તે ભાવપ્રાણો છે. કારણકે તે જીવના સ્વરૂપાત્મક છે. કર્મોના ઉદ્યથી પ્રામ થતા નથી. પરંતુ જ્ઞાયોપશમિકભાવે અથવા જ્ઞાયિક ભાવે આ ગુણો પ્રામ થાય છે. તેથી પરદ્રવ્યકૃત નથી પરંતુ સ્વરૂપદ્રવ્યકૃત છે. માટે તે ભાવપ્રાણો છે. તેથી આત્માને કર્મના બંધનોમાંથી મુકાવવો અને ભાવપ્રાણોની રક્ષા કરવી તે ભાવઅહિસા કહેવાય છે. તથા જ્ઞાનાદિ ગુણોનો (ભાવપ્રાણોનો) નાશ કરવો અને વધારે ચીકળાં કર્મો બંધાય એવા કાણાયિક પરિણામોમાં જીવને નાખવો તે ભાવહિસા કહેવાય છે. દ્રવ્ય અહિસાથી એક ભવ પૂરતું જ જીવન જીવાય છે. ભાવ અહિસાથી મૃત્યુ જ આવતું નથી. (ર્થાત્તુ આત્મા મુક્તિગામી થવાથી અમર થાય છે) એક અહિસા અલ્પકાલીન લાભદાયક છે. બીજ અહિસા ચિરકાળ લાભદાયક છે. એક પરદ્રવ્યના સ્વરૂપાત્મક છે. બીજ આત્માના સ્વરૂપાત્મક છે. આવા ભેદો આ જીવો જાણતા નથી. તેથી પાંચ મહાપ્રત અને છ કાયોની હિસાના ત્યાગનાં પચ્ચક્ખાણો કરીને સાધુપણું લે છે. તેથી મનમાં એમ માને છે અને લોકોમાં એમ મનાવે છે કે અમે છ કાયાના રક્ષક છીએ. દ્રવ્યદ્યાના પ્રતિપાલક છીએ. હિસાના પચ્ચક્ખાણ કર્યા હોવાથી ત્રસ-સ્થાવર એમ સર્વ જીવોની હિસાના ત્યાગી છીએ.

મુખ દ્વારા વચન વડે તેઓ આ પ્રમાણે બોલે છે. પરંતુ ધર્મના નામે લોકો પાસે ઘણાં સાવદ્ધવાળાં કાર્યો કરાવે છે. જેમાં આંદબરો ઘણા, રોશની ઘણી, ગાંઝ વાજાં ઘણાં, આરંભ સમારંભ ઘણા, પાણી અને ફળકુટની છૂટ ઘણી, આ બધું દ્રવ્યસાવદ્ય ઘણાં, તથા આવા કાર્યોનો અત્યન્ત રસ (આસક્ટિ), તેમાં જ રચ્યા પચ્યા રહેવું, આવાં કાર્યોના આયોજન માટે કરાતી અર્થવ્યવસ્થાની મમતા, ડાયરેક કે ઈન્ડાયરેક તેના ઉપરનું સ્વામિત્વ, તેના માટેની પૂર્વભૂમિકામાં કરાતી માયા, ભભકાદાર પણે કરતાં આવા કાર્યોથી માન વહન કરવું, તે તે કાર્યો બરાબર ન થાય તો કોધાદિમાં પરિણામ પામવું. આ રીતે કોધ માન માયા લોભ અને રાગ-દ્રેષ આદિ કષાયોની ઉતેજનામાં ફસાવું તે ભાવસાવદ્ય. આ રીતે દ્રવ્યથી અને ભાવથી એમ બન્ને રીતે મહાસાવદ્યવાળાં કાર્યોમાં લયલીન થઈને હિસા અને અહિસાના સ્વરૂપને નહીં જાણનારા આ આત્માઓ પોતાના આત્માને દ્રવ્યહિસામાં અને ભાવહિસામાં જોડે છે. તેથી “જે બોલે તેહી જ ઉત્થાપે” જે પોતે એમ બોલે છે કે અમે દ્રવ્યદ્યાના પાલક છીએ, તેઓ જ માનપાનની મોહદશાને પરવશ થયા છતા દ્રવ્યદ્યાના અને ભાવદ્યાના એમ બન્નેના ઉચ્છેદક થાય છે. કારણ કે તેઓ દ્યાના (અહિસાના) પ્રકારોને જાણતા નથી.

આ વાત સમજવા માટે એક ઉદાહરણ લઈએ કે વિમલ શાહ મંગીએ આબુ ઉપર વિમલવસહીનું મંદિર બંધાવ્યું. વસ્તુપાલ તેજપાલે પણ આબુ ઉપર મંદિરો બંધાવ્યાં. કુમારપાલ રાજાએ તારંગા ઉપર મંદિર બંધાવ્યું. ધન્નાશાહે રાણકપુરનું મંદિર બંધાવ્યું. ભરતમહારાજાએ અષ્ટાપદનું મંદિર બંધાવ્યું. કૃષ્ણમહારાજાએ શંખેશ્વરનું મંદિર બંધાવ્યું. સંપ્રતિ મહારાજાએ ઘણાં જિનબિંબો બનાવરાવ્યાં. આ બધાં દષ્ટાન્તોમાં શ્રાવક-શ્રાવિકાઓનું જ (રાજા આદિનું જ) કર્તૃત્વ આવે છે. કોઈ આચાર્યોનું કે મુનિઓનું કર્તૃત્વ કે નામાભિધાન આવતું નથી. આ દરેક રાજાઓને મંદિર બંધાવવાનો ઉપદેશ-પ્રેરણ તો તે તે આચાર્યોએ જ આપી હશે ? તેના વિના આવું અદ્ભૂત કાર્ય બનવું શક્ય નથી. છતાં તે મહાપુરુષો આવા પ્રકારનાં ધર્મનાં

કાર્યો કરવાની શ્રાવકોને પ્રેરણા આપનારા હોવા છતાં પણ આ કાર્યો કંઈક સાવદ્ય હોવાથી પોતાનું નામાભિધાન નહીં આપવાની પાછળ કેટલા અલિમદશાવાળા હશે ? માત્ર ઉપદેશક જ બન્યા હશે પરંતુ આદેશક નહીં બન્યા હોય. તો જ પ્રેરક એવાં તેઓનાં નામો કોઈ જાણતું નથી.

આ જ રીતે આખું સંઘવીએ છ “રી” પાલિત સંઘ કાઢ્યો, સંપ્રતિ રાજાએ સંઘ કાઢ્યો, ઈત્યાદિમાં પણ શ્રાવક-શ્રાવિકાનું જ કર્તૃત્વ પ્રસિદ્ધ છે. તેના ઉપરથી પણ સમજી શકાય તેમ છે કે જેઓ સાવદ્યયોગનાં પચ્ચક્ખાણો કરીને દ્રવ્યદ્યાના પ્રતિપાલક તરીકે લોકોમાં પ્રસિદ્ધ પ્રામ કરે છે અને પછી ધર્મનાં કાર્યોના નામે કોઈપણ પ્રયોજનથી સાવદ્યના ત્યાગનો માર્ગ ગૌણ કરીને આરંભ-સમારંભવાળા કાર્યો કરે છે અને કરાવે છે. તેઓ પોતે જ પોતાના વચનને ઉત્થાપે છે. ઉપરછલ્લી સ્થૂલબુદ્ધિથી ન વિચારતાં કંઈક વધારે સૂક્ષ્મબુદ્ધિથી વિચારતાં આ વાત જરૂર સમજશે. “ઉપદેશ રહસ્ય” નામના ગ્રંથમાં પૂજ્ય ઉપાધ્યાયજી મ. શ્રીએ જ આ વાત વિસ્તારથી ચર્ચેલી છે. || ૮-૧ ||

જિન પૂજાદિક શુભ વ્યાપાર, તે માને આરંભ અપાર |
નવિ જાણો તે ઉત્તરતાં નદી, મુનિને જીવદ્યા કર્યાં ગઈ || ૮-૨ ||
|| ૮૫ ||

ગાથાર્થ= વળી કેટલાક આત્માઓ જિનેશ્વર પરમાત્માની પૂજા ભક્તિ આદિ શુભ ધર્મવ્યાપારમાં અપાર આરંભ સમારંભ છે. એમ કહીને (ગૃહસ્થોમાં પણ) પૂજા આદિનો નિષેધ કરે છે. તેઓને અમે પૂછીએ છીએ કે મુનિમહારાજ વિહાર કરતાં કરતાં નદી ઉત્તરે ત્યારે તે જીવદ્યા (માનવા)ની વાત કર્યાં ગઈ ? || ૮-૨ ||

વિવેચન= સાવદ્યયોગના ત્યાગી બનેલા સાધુઓ જો આરંભ-સમારંભના કાર્યોમાં જોડાય તો જેમ આજ્ઞાઉલંઘનનો દોષ લાગે છે તેમ સાવદ્યયોગમાં જ રહેલા એવા શ્રાવક-શ્રાવિકાઓને “પૂજામાં આરંભ-સમારંભ છે. એમ કહીને” જિનપૂજાદિનો જો નિષેધ કરાય તો પણ આજ્ઞાઉલંઘનનો દોષ લાગે જ છે. તે વાત સમજાવે છે.

જે જે વ્યવહારોથી જ્યાં જ્યાં શુદ્ધસાધ્યની સિદ્ધિ થાય છે. તે તે વ્યવહારો ત્યાં ત્યાં શુદ્ધવ્યવહાર કહેવાય છે. એક વ્યવહાર એક જગ્યાએ ઉપકારક હોય તે જ વ્યવહાર બીજા સ્થાને ઉપકારક ન પણ હોય એટલે તે જ વ્યવહાર ત્યાં હેય બની જાય છે. જે જે સાંકળના અંકોડા પકડી પકડીને આપણે કૂવામાંથી બહાર આવ્યા, તે જ સાંકળના અંકોડા કૂવામાંથી બહાર આવ્યા પછી ત્યજ દેવાના હોય છે. જે ગાડીથી એક ગામથી બીજે ગામ ગયા તે જ ગાડી બીજે ગામ પહોંચ્યા પછી છોડી દેવાની હોય છે. તેની જેમ ચોથા-પાંચમા ગુણાણો રહેલા જીવો “સર્વસાવદ્યયોગના ત્યાગી નથી” તેથી ઘર-દુકાન માટે તથા સાંસારિક તમામ વ્યવહારો માટે આરંભ સમારંભવાળા જ છે. તેથી તેઓને અલ્ય આરંભ-સમારંભવાળી જિનપૂજા-જિનભક્તિ આદિ ધર્મકાર્યો કરવાનાં જ હોય છે. સંસાર તરવાના ઉપાય રૂપે ઉપકારક છે. અને ઇફા-સાતમા ગુણાણાવાળા સાધુમહાત્માઓ સાવદ્યયોગના સર્વથા ત્યાગી છે. તેથી તેઓને આરંભ-સમારંભવાળી આ જિનપૂજા અકર્તવ્ય છે. પરંતુ આરંભ-સમારંભ વિનાની વીતરાગ પરમાત્માની વાળીનો અભ્યાસ અને પ્રચાર કરવા રૂપ ભાવપૂજા કર્તવ્ય છે.

આ પ્રમાણે આરંભ સમારંભવાળાને અલ્ય સાવદ્યવાળું ધર્મકાર્ય કર્તવ્ય છે. અને આરંભ-સમારંભના ત્યાગીને સાવદ્ય ધર્મકાર્ય અકર્તવ્ય છે. આવી સુંદર અને સુંદર વ્યવસ્થા પરમાત્માના શાસનમાં છે. છતાં જેઓ સ્વચ્છંદાચારી છે. ગીતાર્થાની નિશા જેઓને પ્રામ થઈ નથી. સંવિજ્ઞ જ્ઞાની ગીતાર્થ ગુરુઓ પાસેથી ઉત્સર્ગ-અપવાદ માર્ગ ક્યારે કોણે કેમ પ્રવર્તવું ? તેનો અભ્યાસ કર્યો નથી અને કરતા નથી. અભ્યાસ કરવાની દરકાર રાખતા નથી. શાખોને ઓળવે છે. ચૈત્યપૂજા આદિ શબ્દોના પોતાને મન ફાવતા અર્થો કરીને માયા વિસ્તારે છે. અર્થાત્ આરંભ સમારંભના સર્વથા ત્યાગી એવા મુનિઓમાં કોઈક આત્માઓ મહાઆરંભ સમારંભવાળાં આંદબરીય કાર્યોનું જેમ આયોજન કરે છે. તેમ કોઈક

આભાઓ આરંભ સમારંભમાં જ બેઠેલા એવા શ્રાવક-શાખિકાઓમાં સાધુને ઉપાદેય એવો સર્વસાવદ્ય યોગના ત્યાગનો આચાર જોઈને જિનપૂજાદિ કાર્યોનો નિષેધ કરે છે. તે પણ શાખાવિરુદ્ધ અને પરમાત્માની આજ્ઞાનું લોપકપણું છે. એમ જાણવું.

તેથી જિનેશ્વર પરમાત્માની પૂજામાં સ્નાન અને પુષ્પાદિના વ્યવહારને જોઈને “અપાર આરંભ છે.” એમ માનીને જે કોઈ ગૃહસ્થોમાં પૂજાદિના શુભ વ્યવહારનો નિષેધ કરે છે. તેઓએ મનમાં કંઈક વિચારવું જોઈએ કે સર્વ સાવદ્યયોગનો ત્યાગ કરનારા મુનિઓને વિહાર કરતાં કરતાં રસ્તામાં નદી આવે તો તેઓ નદી ઉત્તરે જ છે. તે વેળાએ આકાયના જીવો ઉપરની જીવદ્યા કર્યા ગઈ ?

જો સર્વસાવદ્યત્યાગી મુનિ નદી ઉત્તરી શકે છે. તો પછી આરંભ-સારંભમાં જ રહેલા ગૃહસ્થો અલ્ય આરંભવાળી પૂજા કેમ ન કરી શકે ? || ૮-૨ ||

જો ઉત્તરતાં મુનિને નદી, વિધિ જોગે નવિ હિંસા વદી ।
તો વિધિ જોગે જિનપૂજના, શિવકારણ મત ભૂલો જના ॥ ૮-૩ ॥

|| ૮૬ ||

ગાથાર્થ= જો વિધિ પૂર્વક મુનિમહારાજ નદી ઉત્તરે તો હિંસા કહેવાતી નથી તો પછી તે જ પ્રમાણે વિધિપૂર્વક જિનેશ્વરની પૂજા ગૃહસ્થો કરે તો તે પૂજા પણ મુક્તિનું કારણ બને છે. માટે હે ભાગ્યશાળીઓ ! ભૂલ ન કરો.

વિવેચન= મુનિઓ સર્વથા સાવદ્યયોગના ત્યાગી છે. એટલે કે નાનો પણ આરંભ સમારંભ સેવતા નથી. છતાં વિહાર કરતાં નદી આવે તો ઉત્તરે જ છે. કારણકે નદી ઉત્તરવામાં થતા સાવદ્યના ભયથી એક ગામમાં વધારે જો રહે તો ગૃહસ્થોની સાથેના અતિશય પરિચયથી રાગ દ્વેષમાં ફસાય કે જેને જૈન શાખોમાં ભાવહિંસા કહી છે. તે ભાવહિંસા ત્યજવા માટે વિહાર કરે છે. તેથી રસ્તામાં નદી આવે તો શાખોમાં કહેલી

વિધિપૂર્વક નદીને તે ઉત્તરે છે. (નદી ઉત્તરવાની પણ શાખોમાં વિધિ લખી છે કે એક પગ પાણીમાં આગળ મૂકીને બીજો પગ પાછળનો ઉપાડે, તે નીતરી રહે ત્યારે આગળ મત્સ્યાદિ ન હોય તે જોઈને ધીરે ધીરે પગ મૂકે ત્યારબાદ પાછળનો પગ ઉપાડે, પાણી પણ કેટલું છે ? તે દાંડા વડે માપે. નદી ઉત્તરીને તેનું આલોચણા-પ્રાયશ્ચિત કરે ઈત્યાદિ) અહીં સાવદ્યયોગ ન સેવવો એ ઉત્સર્ગમાર્ગ છે. અને વિહાર કરવાના કારણવશ નદી ઉત્તરવી તે અપવાદમાર્ગ છે. આ બન્ને માર્ગો પરસ્પર સાપેક્ષ હોય છે. બન્નેનું સાધ્ય સદા એક જ હોય છે. ઉત્સર્ગ માર્ગનું જે સાધ્ય છે. તે સાધ્ય જ્યારે ઉત્સર્ગમાર્ગથી સાધી શકાય તેમ ન હોય ત્યારે તે જ સાધ્ય અપવાદ માર્ગથી સધાય છે. એકના એક સાધ્યને સાધવા ઉત્સર્ગમાર્ગ જ્યાં શક્ય ન હોય ત્યાં જો અપવાદમાર્ગ અપનાવાય તો જ તે અપવાદ એ અપવાદ કહેવાય છે. તેમ અહીં પણ શાખોમાં કહેલી વિધિપૂર્વક જો જિનેશ્વરની પૂજા કરવામાં આવે તો તેમાં કંઈ દોષ નથી. એટલું જ નહીં પરંતુ તે અવશ્ય મુક્તિનું કારણ બને છે એમ જાણવું. જિનેશ્વર પરમાત્માની પૂજામાં સાત પ્રકારની શુદ્ધિ સાચવવી જોઈએ. તે વિધિ છે.

અંગ વસન મન ભૂમિકા, પૂજોપગરણ સાર ।

ન્યાય દ્રવ્ય વિધિ શુદ્ધતા, શુદ્ધિ સાત પ્રકાર ॥

(૧) શરીરશુદ્ધિ, (૨) વન્નશુદ્ધિ, (૩) મનશુદ્ધિ, (૪) ક્ષેત્રશુદ્ધિ, (૫) પૂજાના સાધનોની શુદ્ધિ, (૬) ન્યાયપૂર્વકની દ્રવ્યશુદ્ધિ, અને (૭) વિધિશુદ્ધતા એમ કુલ સાત પ્રકારની શુદ્ધિપૂર્વકની પૂજા એ મુક્તિનું કારણ બને છે. આ જ વાત હવે પછીની ગાથામાં વધારે સ્પષ્ટ કરે છે. || ૮-૩ ||

વિષયારંભ તણો જ્યાં ત્યાગ, તેહથી લઈએ ભવજલ તાગ ।
જિનપૂજામાં શુભ ભાવથી, વિષયારંભ તણો ભય નથી ॥ ૮-૪ ॥

|| ૮૭ ||

ગાથાર્થ= જ્યાં જ્યાં પાંચ ઈન્દ્રિયોના વિષયોનો અને આરંભસમારંભનો ત્યાગ હોય છે. એવા પ્રકારનાં તે તે કાર્યોથી આ

જીવ ભવસમુદ્રનો જેમ પાર પામે છે. તેવી રીતે જિનેશ્વર પરમાત્માની પૂજામાં ઉત્તમભાવથી વિષયોનો અને આરંભોનો (અર્થાત્ત તેવા દોષોનો) ભય નથી. || ૮-૪ ||

વિવેચન= ધર્મનાં જે તે કાર્યોમાં પાંચ પ્રકારની ઈન્દ્રિયોના વિષય સેવનનો અને આરંભસમારંભનો ભય હોતો નથી કારણકે ધર્મકાર્ય કરતી વેળાએ ચિત્તના આશય વિશેષમાં વિષય સેવનની કે સાવદ્ય સેવનની બુદ્ધિ હોતી નથી તે કારણથી તેવાં તેવાં ધર્મકાર્યોથી આ જીવ જેમ ભવસમુદ્ર તરી જાય છે તેવી જ રીતે જિનેશ્વર પરમાત્માની પૂજામાં જોડાનાર આત્માઓ પણ પાંચ ઈન્દ્રિયોના વિષયસેવનથી અને આરંભ-સમારંભથી રહિત હોય છે. આ કારણે તેવાં પાપો લાગશે આવો ભય રાખવાનો રહેતો નથી.

ગમે તેવા વ્યસનોને સેવનારા મનુષ્યો પણ જગતમાં ઉત્તમ-શ્રેષ્ઠ અથવા મોટા ગણાત્મક મહાનુભાવોની સામે વ્યસનો જેમ સેવતા નથી. મોટા માણસોની મર્યાદા સાચવે છે. તેવી રીતે વિષયોમાં અને આરંભમાં આસક્ત અથવા મનુષ્યો પણ પૂજા આદિના કાળે પરમાત્માની સામે વિષયો સેવતા નથી. હિંસા આદિ પાપો આચરતા નથી. તેથી વિષયસેવન અને આરંભસેવન તથા તજજન્યપાપો લાગવાનો ભય પૂજાકાળમાં રહેતો જ નથી. માટે આરંભની શંકા મનમાંથી કાઢીને પૂજાને કર્તવ્ય તરીકે સ્વીકારવી જોઈએ. || ૮-૪ ||

સામાયિક પ્રમુખે શુભ ભાવ, યદ્યપિ લહીએ ભવ જલ નાવ ।
તો પણ જિનપૂજાએ સાર, જિનનો વિનય કહ્યો ઉપચાર ॥ ૮-૫ ॥

॥ ૮૮ ॥

ગાથાર્થ= સામાયિક વગેરે ધર્મકાર્યોમાં જે શુભભાવ આવે છે તે અવશ્ય ભવસમુદ્રને તરવામાં નાવ સમાન છે. તો પણ જિનપૂજા કરવી એ પણ શ્રેષ્ઠમાર્ગ છે. કારણકે આ પૂજા એ જિનેશ્વરનો ઉપચાર વિનય કહેવાય છે. || ૮-૫ ||

વિવેચન= સામાયિક, પૌષ્ય, દેશાવગાસિક, તપ, વ્રત, પચ્યકુભાણ વગેરે દેશવિરતિ અને સર્વવિરતિનાં ધર્મકાર્યો કરવામાં સાવદ્યયોગનો ત્યાગ હોવાથી રાગ-દ્વેષાત્મક વિભાવદશાના ત્યાગસ્વરૂપ શુભભાવ (શમભાવ) સંભવે છે. અને તેથી શાશ્વોમાં તે તે કાર્યોને દેશવિરતિ સામાયિક અને સર્વવિરતિસામાયિક કહ્યાં છે. આ કાર્યો જેમ શમભાવ આપનારાં છે. કષાયોને ટાળનારાં છે. તેથી સામાયિક કહેવાય છે. આરાધના કહેવાય છે. ભવસમુદ્ર તરવામાં નાવ સમાન છે. તેવી જ રીતે સમ્યકૃત્વગુણને અને શુત્રજ્ઞાનને પણ શમભાવનું કારણ માનીને શાશ્વોમાં સામાયિક કહ્યાં છે. એટલે સામાયિક ચાર પ્રકારનાં કલ્યાં છે.

દેશવિરતિધર્મ અને સર્વવિરતિધર્મ આરંભ-સમારંભના ત્યાગરૂપ હોવાથી વિરતિધર્મ છે. તે પાંચમા-દ્વારા ગુણસ્થાનકે પ્રામ કરી શકાય છે. તેવી જ રીતે સમ્યકૃત્વગુણ ચોથે ગુણાંદાં અને શુત્રજ્ઞાન પહેલા ગુણાંદાં મેળવી શકાય છે. આ બન્ને ગુણો ભલે આરંભ-સમારંભના ત્યાગરૂપ વિરતિધર્માત્મક નથી. તો પણ વિરતિધર્મની પ્રામિના અસાધારણ કારણરૂપ છે. શુત્રજ્ઞાનના નિરંતર અભ્યાસથી સંવેગ-નિર્વંદ ગુણની વૃદ્ધિ થતાં આ જીવ સમ્યકૃત્વ પામે છે. અને સમ્યકૃત્વ પાચ્યા પણી અપ્રત્યાખ્યાનીય કષાયને જિતવાથી આ જીવ વિરતિધર્મ પ્રામ કરે છે. તે માટે સમ્યકૃત્વ અને શુત્રજ્ઞાન પણ વિરતિધર્માત્મક સામાયિકનાં કારણ હોવાથી સામાયિક કહેવાય છે. એટલે કુલ ચાર પ્રકારના સામાયિક છે.

દેશવિરતિધર્મ અને સર્વવિરતિધર્મની પ્રામિમાં જેમ સમ્યકૃત્વ અને શુત્રજ્ઞાન અસાધારણ કારણ છે. તેવી જ રીતે સમ્યકૃત્વ અને શુત્રજ્ઞાનની પ્રામિમાં જિનેશ્વરની પૂજા અલ્ય આરંભવાળી હોવા છતાં પણ પ્રધાનતમ કારણ છે. કારણકે જિનેશ્વર પરમાત્માનાં દર્શન-વંદન-પૂજન અને ભક્તિ આદિ કાર્યો કરતાં, તેમાં ભાવવિશેષની વૃદ્ધિ થવાથી પરમાત્માની અને તેઓના ઉપકારોની સાચી ઓળખાણ પ્રામ થતાં જ આ જીવ સમ્યકૃત્વ-ગુણ પામે છે. પરમાત્માની પૂજા આદિ ધર્મકાર્યો ભલે અલ્ય આરંભવાળાં

છે. તો પણ જેનાથી સંસારસાગર તરવાનો છે. તેવા સમ્યકૃત્વાદિ ગુણો
પામવામાં અને તેવા પ્રકારના ભાવવિશેષની વૃદ્ધિમાં તેઓ પ્રત્યે અહોભાવ-
પૂજ્યભાવ પ્રાપ્ત કરવામાં આ પૂજા પ્રભળ કારણ છે. તેથી અવિરતિ અને
દેશવિરતિધર જીવો આવા પ્રકારની જિનપૂજા કરે એ જિનેશ્વર પ્રભુનો
ઉપચાર વિનય કહેવાય છે. શાસ્ત્રોમાં તેને ઉપચારવિનય કહ્યો છે. વિનયના
ચાર પ્રકાર છે. જ્ઞાનવિનય, દર્શનવિનય, ચારિત્રવિનય અને ઉપચારવિનય.
પૂજા એ ચોથો ઉપચારવિનય છે.

આરંભાદિક શંકા ધરી, જો જિનરાજભક્તિ પરિહરી ।
દાન-માન-વંદન-આદેશ, તો તુજ સધળો પડ્યો ક્લેશ ॥ ૮-૬ ॥
॥ ૮૬ ॥

ગાથાર્થ= જિનપૂજામાં આરંભાદિક છે. એમ મનમાં શંકા લાવીને
જો જિનેશ્વર પ્રભુની ભક્તિ કરવાનું ત્યજવામાં આવે, તો દાન, માન,
વંદન અને આજ્ઞા પાળવી વગેરે સર્વ શુભધર્મકાર્યો તે જીવને ક્લેશરૂપ
થશે. (અર્થાત્ અકર્તવ્ય જ ઠરશે.) ॥ ૮-૬ ॥

વિવેચન= જે જે આત્માઓ જિનેશ્વરપ્રભુની પૂજા સાવદ્ધરૂપ છે.
એવી મનમાં શંકા લાવે છે. અને તેના કારણે ઘર વગેરે સંબંધી સાવદ્ધમાં
જ રહેલા ગૃહસ્થોને પણ પૂજા-ભક્તિ કરવા-કરાવવાનો જેઓ નિષેધ કરે
છે. તેઓને (૧) બીજાને દાન આપવાનું, (૨) ગુરુ આદિને માન આપવાનું,
(૩) ગુરુ આદિને વંદન કરવાનું, (૪) વંદન કરવા ગ્રામાન્તર જવાનું,
તથા (૫) પ્રત-પચ્યક્ખાણો કરવારૂપ આજ્ઞા પાળવાનું. ઈત્યાદિ સર્વ ધર્મનાં
શુભકાર્યો પણ ક્લેશરૂપ (કર્મબંધનાં જ કારણો છે. એમ માનવાનું) થશે.
અને તેથી દાન-માન-વંદનાદિ કાર્યો પણ ન કરવાનું જ સિદ્ધ થશે.

(૧) દીન, અનાથ, દરિદ્રી અને દુઃખી જીવોને તથા પશુ-પક્ષીને
અપાતા આહાર-જલ-ધન-ધાસ અને ચણ વિગેરેનું દાન પણ આરંભ-
સમારંભવાળું હોવાથી તેના દ્વારા તે તે જીવો રસોઈ કરવારૂપ આરંભ

સેવન તથા શારીરિક તુમિ માણવા રૂપ વિષયસેવન કરનારા હોવાથી
કલેશરૂપ જ થશે. (૨) ગુરુજી આવતા હોય ત્યારે સામા જવું, તેડવા
જવું, મુકવા જવું, વગેરે પ્રકારે માન આપવામાં પણ જવા-આવવા દ્વારા
વાઉકાય આદિ જીવોની હિંસા હોવાથી કલેશરૂપ થશે. (૩) ગુરુને
વંદનાદિ કરવામાં ઉભા થવાની અને બેસવાની કિયા કરવામાં વાઉકાય
આદિનો આરંભ હોવાથી તથા વંદન કરવા માટે એક ગામથી બીજે ગામ
કાર આદિ દ્વારા જતાં છાએ કાયનો આરંભ થાય છે. તેથી તે પણ
કલેશરૂપ બનશે. (૪) તથા પ્રતિવર્ષ એકવાર ગુરુને વંદન કરવા આવવું
જ. ઈત્યાદિ આદેશ (આજ્ઞા) કરવામાં અને પાળવામાં પણ સાવદ્ધતા
હોવાથી કલેશરૂપ બનશે.

ધર્મવ્યવહારની ઉપરોક્ત સર્વ પણ શુભકિયાઓ યત્કિંચિત્તૂ
આરંભવાળી હોવાથી શ્રાવક-શ્રાવિકાના જીવનમાં તે પણ અકર્તવ્ય જ
બની જશે. તેથી સર્વસાવદ્ધના ત્યાગી સાધુને જે આચરવા યોગ્ય નથી
તે જિનપૂજા આદિ શુભકાર્યો શ્રાવક-શ્રાવિકાના જીવનમાં આચરવાનાં જ
હોય છે. આ કાર્યો અલ્ય સાવદ્ધ અને વિપુલ સંવર-નિર્જરાવાળાં હોવાથી
કર્તવ્ય જ ઠરે છે. ॥ ૮-૬ ॥

સ્વરૂપથી દીસે સાવદ્ધ, અનુભંધે પૂજા નિરવદ્ધ ।
જે કારણે જિનગુણ બહુમાન, તે અવસર વરતે શુભધ્યાન ॥ ૮-૭ ॥
॥ ૮૭ ॥

ગાથાર્થ= જિનપૂજા આદિ ધર્મકાર્યો સ્વરૂપથી સાવદ્ધ દેખાય છે પરંતુ
અનુભંધની અપેક્ષાએ નિરવદ્ધ કાર્ય છે. કારણે જિનેશ્વરની પૂજાના કાળે તેઓના
ગુણો ગાવા દ્વારા બહુમાનના અવસરે જીવોને શુભધ્યાન વર્તે છે. ॥ ૮-૭ ॥

વિવેચન= આરંભ-પરિગ્રહધારી એવા શ્રાવક-શ્રાવિકાઓને પોત-
પોતાની શક્તિને અનુસારે વિવિધ પ્રકારનાં ઉત્તમ દ્રવ્યોથી જિનેશ્વર
પરમાત્માની દ્રવ્યપૂજા કરવાની શાસ્ત્રોમાં કહેલી છે. વળી આ પૂજા કરતી
વખતે સંસારના સુખ દુઃખ ઉપરના રાગ-દ્વેષ કેમ ઘટે ? પુદ્ગલાદિ

પરદ્રવ્યો પ્રત્યેની મમતા ત્યજુ આત્મા સ્વદ્શાસન્મુખ કેમ આવે? એવા ભાવથી કરવાની કહી છે. તે કારણથી ઉપરછલ્લી રીતે તે પૂજા સાવદ્ય (જીવહિંસા વાળી) ભલે દેખાય છે. અર્થાત્ સ્વરૂપથી સાવદ્ય છે. પરંતુ અનુબંધની અપેક્ષાએ આ પૂજા અવશ્ય નિરવદ્ય છે.

હિંસા ત્રણ પ્રકારની હોય છે. ૧ સ્વરૂપ હિંસા, ૨ હેતુહિંસા અને ૩ અનુબંધ હિંસા. જ્યાં જીવધાત થતો હોય તે સ્વરૂપહિંસા. ત્યાં જીવધાતમાં જ્યણાનો પરિણામ ન હોય તે હેતુહિંસા. અને જ્યાં હિંસા હોય કે ન હોય પરંતુ હિંસાના અને કષાયના તીવ્ર અધ્ય-વસાયો હોય તે અનુબંધ હિંસા કહેવાય છે. એવી જ રીતે અહિંસા પણ ત્રણ પ્રકારની છે. જ્યાં જીવધાત ન થતો હોય તે સ્વરૂપ અહિંસા. જ્યાં જ્યણાના પરિણામ હોય તે હેતુ અહિંસા. અને જ્યાં મિથ્યાત્વ-કષાયો-વાસનાઓ અને વિકારોનો વિજય થતો હોય તેવા પ્રકારની પરિણતિની નિર્મળતા તે અનુબંધ અહિંસા.

આ પૂજાના કાર્યમાં સ્વરૂપહિંસા છે. પરંતુ અનુબંધ અહિંસા છે. તેથી અલ્પઅશ્વવ અને વધારે સંવર-નિર્જરા છે. તેથી મુનિઓને નદી ઉત્તરવાના ઉદાહરણના અનુસારે શ્રાવકોને આ પૂજા કર્તવ્ય જ છે. સાડા ત્રણસો ગાથાના સ્તવનમાં કહ્યું છે કે-

હેતુ અહિંસા જ્યણારૂપે, જંતુ અધાત સ્વરૂપ ।
ફળરૂપે જે તેણ પરિણામે, તે અનુબંધ સ્વરૂપ ॥ ૮-૮ ॥

સાડા ત્રણસો ગાથાનું સ્તવન-

આ માટે વિશેષ વર્ણન સાડાત્રણસો ગાથાના સ્તવનમાં દાળ ૮માં ગાથા-૭ થી રૂપમાંથી જાણી લેવું. આમ, આ જિનપૂજા અનુબંધથી નિરવદ્ય છે. કારણ કે પૂજાના કાળે જિનેશ્વર પરમાત્માના ગુણો ગાતાં ગાતાં હૃદયમાં તેમના પ્રત્યે અહોભાવ-પૂજ્યભાવ વર્તે છે અને પ્રતિદિન તેમાં વૃદ્ધિ થાય છે. તથા વીતરાગના ગુણો ગાતાં, તેમની વાણી ઉપરનો

અથાગ વિશ્વાસ વધતાં, આ જીવ શુભ ધ્યાનમાં (ધર્મધ્યાનમાં) વર્તનારો બને છે. તેથી સમસ્ત પ્રકારે શુભયોગવાળી દ્રવ્યક્રિયાઓ સ્વરૂપથી ભલે સાવદ્ય હોય પરંતુ અનુબંધની અપેક્ષાએ નિરવદ્ય હોવાથી શુભધ્યાન દ્વારા તે જીવ અનંત કર્મનિર્જરા કરનારો બને છે. ॥ ૮-૭ ॥

જિનવર પૂજા દેખી કરી, ભવિયણ ભાવે ભવજલ તરી ।

ઇ કાયના રક્ષક હોયાવલી, એહ ભાવ જાણો કેવલી ॥ ૮-૮ ॥
॥ ૮૧ ॥

ભવિયણ= ભવ્યજીવ, ભાવે= ઉત્તમભાવથી, એહભાવ= આ ભાવ.

ગાથાર્થ= જિનેશ્વરની પૂજા કરીને (અથવા અન્ય વડે કરાતી પૂજા જોઈને) ભવ્યજીવો ઉત્તમભાવનાથી સંસારસાગરને તરી જાય છે અને સદાને માટે ઇ કાયના રક્ષક બને છે. આત્મામાં રહેલા આત્મશુદ્ધિના આ ચઢ્ઠતા પરિણામો કેવલી ભગવાન જ જાણો છે. ॥ ૮-૮ ॥

વિવેચન= શ્રી તીર્થકર પરમાત્માની આજ્ઞાને અનુસરીને જે જે આત્માઓ પોતાના આત્માની શુદ્ધિ અર્થે મન-વચન-કાયા દ્વારા પરમાત્માની પૂજા આદિ શુભ ધર્માનુષ્ઠાનો કરે છે અને પોતે કરેલાં તે કાર્યો જોઈ જોઈને ઘણો હર્ષ-આનંદ અનુભવે છે. સુકૃતની અનુમોદના કરે છે. તે આત્માઓ તે તે કાર્યો કરવા દ્વારા તથા તેવાં કાર્યોની અનુમોદના કરવા દ્વારા પોતાનાં પૂર્વબદ્ધ ઘણાં ઘણાં કર્માને ખપાવે છે. અને તેના દ્વારા ભવસાગરને તરી જાય છે. ભવસાગરને તર્યા પછી સિદ્ધિપદ પ્રામ કરીને હવે અનંતકાળ સુધી તેઓ કદાપિ ઇ કાયની હિંસા કરતા નથી. સદાને માટે ઇ કાયના રક્ષક બને છે.

તેઓ વડે કરાયેલી વિશિષ્ટ પૂજા આદિ ધર્મકરણી જોઈને અન્ય જોનારા આત્માઓ પણ તેઓના સુકૃતની અનુમોદના કરતા છતા આત્મશુદ્ધિ પ્રામ કરવા દ્વારા સિદ્ધિપદ પામનારા અને સર્વકાળ માટે ઇ કાયની રક્ષા કરનારા બને છે. પૂજા આદિ શુભ અનુષ્ઠાનો કરનારા જીવોને અને તેઓ

વડે કરતાં પૂજા આદિ શુભ ધર્માનુભાગોને જોઈ જોઈને અનુમોદના કરનારા આત્માના દિનપ્રતિદિન ચઢતા જે પરિણામો થાય છે. તે કેવલી પરમાત્મા જાણે છે. કારણકે જે બાધ્ય સાવદ્ય-નિરવદ્ય સ્વરૂપ છે. તે છભસ્થ જોઈ શકે છે. પરંતુ અભ્યન્તર એવા આત્માના પરિણામોને છભસ્થ આત્મા જોઈ શકતો નથી. તે પરિણામો તો માત્ર કેવલી ભગવાન જ જાણી શકે છે.

પક્ષીને હણવાની બુદ્ધિથી બાણ મારનારાએ બાણ માર્યું પરંતુ બાણના અવાજથી કે બીજા કોઈ કારણે બાણ આવતાં પહેલાં પક્ષી ઉડી ગયું. અને પક્ષી ન વિંધાયું. તો પણ બાણ મારનાર હિંસક કહેવાશે અને તેને હિંસાનું પાપ લાગે જ છે. જો કે અહીં સ્વરૂપથી હિંસા નથી. પરંતુ અનુબંધથી હિંસા છે. રત્નિના સમયે ડંડાસણના ઉપયોગ પૂર્વક પ્રવર્તતા મુનિને કદાચ જીવધાત થઈ જાય તો પણ અલ્પદોષ લાગે છે. અને ડંડાસણના ઉપયોગ વિના પ્રવર્તમાન મુનિને કદાચ જીવધાત ન થાય તો પણ અવિકદોષ લાગે છે. આ ઉદાહરણો વિચારતાં સ્વરૂપહિંસા કરતાં હેતુહિંસા અને હેતુહિંસા કરતાં અનુબંધ હિંસા વધુ દોષદાયી છે. અને એવી જ રીતે અનુબંધ અહિંસા વધુ લાભદાયી છે. એમ સમજવું જોઈએ. || ૮-૮ ||

જલ તરતાં જલ ઉપર યથા, મુનિને દયા ન હોએ વૃથા ।

પુષ્પાદિક ઉપર તિમ જાણ, પુષ્પાદિક પૂજાને ઠાણ શ્રી ૮૨ ||

વૃથા= ફોગટ, તિમ જાણ= તેમ જાણો, પૂજાને ઠાણ= પૂજાના સ્થાનમાં.

ગાથાર્થ= નદી આદિના જળ ઉપર ચાલતાં મુનિના હૃદયમાં જળના જીવો ઉપર જે દયા છે તે ફોગટ નથી. તેમ પુષ્પાદિક દ્વારા જિનપૂજા કરતા ગૃહસ્થોને પણ પુષ્પાદિક ઉપર જે દયાવર્ત્ત છે તે વૃથા નથી. || ૮-૯ ||

વિવેચન= મુનિમહારાજાઓને એક ગામમાં નિયતવાસાદિ ન આચરતાં ગ્રામાનુગ્રામ વિહાર કરવો, વિહાર કરતાં નદી આવે તો નદી ઉત્તરવી, એક ઘરથી આહુર ન લેતાં અનેક ઘરોથી ભ્રમરવૃત્તિએ આહાર

લેવો, ઈત્યાદિ આચારો પાળવામાં જિનેશ્વર પરમાત્માની આજ્ઞાનું પાલનપણું સવિશેષ પ્રધાન હોવાથી અને સ્વરૂપથી કંઈક સાવદ્યતા હોવા છતાં પણ અનુબંધથી નિરવદ્યતા હોવાથી આજ્ઞાનુસારી તે મુનિઓ આ પ્રમાણે જ વ્યવહાર સાધે છે. અલ્પબંધ અને વિશેષ નિર્જરા કરે છે. તેથી આજ્ઞાનુસારે ચાલવાથી આરાધક કહેવાય છે. માટે નદી ઉત્તરતાં જળના જીવો ઉપરની દયા વિષિપૂર્વક નદી ઉત્તરતા હોવાથી વૃથા નથી. પણ આત્મહિતકારક છે. તેવી જ રીતે સાન-પુષ્પ-ધૂપ-દીપ આદિ દ્વારો દ્વારા જિનેશ્વર પ્રભુની દ્રવ્યપૂજા કરવાના અવસરે પૂજા કરનારા ગૃહસ્થોને પણ પરમાત્માની આજ્ઞાને અનુસરવાની બુદ્ધિ પ્રવર્ત્ત છે. તેથી કર્મક્ષયનો હેતુ બને છે. આ પ્રમાણે સ્વરૂપથી કંઈક સાવદ્ય હોવા છતાં પણ અનુબંધથી નિરવદ્ય છે માટે પૂજા કરનારા ગૃહસ્થ જીવો પણ આજ્ઞાનુસારી પ્રવર્તમાનવાળા હોવાથી આરાધક છે.

જો આજ્ઞાનું અનુસરણ ન હોય, મતિકલ્પનાએ પ્રવર્ત્ત અને ઉપયોગ શૂન્ય એવી પોતાની સાવદ્યપ્રવૃત્તિને નિરવદ્યમાં ખપાવે તો તે વિરાધક છે. આમ, બાધ્ય સાવદ્ય-નિરવદ્યતા ગૌણ છે. અધ્યવસાયોની (પરિણાતિની) સાવદ્યતા-નિરવદ્યતા મુખ્ય છે. તથા ઉત્સર્ગ-અપવાદને સમજાવનારી, નયસાપેક્ષ એવી પરમાત્માની આજ્ઞાનું અનુસરણ એજ અહીં પ્રધાન તત્ત્વ છે. || ૮-૯ ||

તો મુનિને કિમ નહીં પૂજના, એમ તું શું ચિંતે શુભમના ।
રોગીને ઔષધ સમ એહ, નિરોગી છે મુનિવર દેહ || ૮-૧૦ ||

|| ૮૩ ||

ગાથાર્થ= જો જિનપૂજા કર્તવ્ય જ છે તો મુનિને તે પૂજા કેમ કરવાની હોતી નથી ? આવો પ્રક્રિયા ઉત્તમ મનવાળા હે શિષ્ય ! તું મનમાં કેમ લાવે છે ? આ પૂજા રોગીને ઔષધ સમાન છે. અને મુનિવરનો દેહ તો નિરોગી છે. || ૮-૧૦ ||

વિવેચન= ઉપરોક્ત લાંબી ચર્ચાથી એક વાત ફલિત થાય છે કે આત્મશુદ્ધિ અર્થે શાસ્ત્રાજ્ઞાનુસાર જિનપૂજા ઉપયોગની શુદ્ધિપૂર્વક ગૃહસ્થોએ

કરવા યોગ્ય છે. હવે તે ચર્ચામાંથી કોઈક ભાદ્રિક સ્વભાવવાળા શિષ્યને એક પ્રશ્ન થાય છે કે જો ઉપયોગની શુદ્ધિ પૂર્વક કરાતી જિનેશ્વરપ્રભુની આ દ્રવ્યપૂજા આટલી બધી શ્રેષ્ઠ છે. આત્માના હિતને કરનારી છે. આ દ્રવ્યપૂજા કરનારા જીવો આરાધક કહેવાય છે. તો પછી સાધુસંતોએ પણ તે દ્રવ્યપૂજા કરવી જોઈએ. કારણકે તેઓને પણ આત્મકલ્યાણ તો કરવાનું જ છે. ગૃહસ્થોને જો હિતકારી છે. તો સાધુઓને તો આ પૂજા અવશ્ય હિતકારક હશે જ. માટે સાધુ સંતોએ પણ આ દ્રવ્યપૂજા કરવી જોઈએ. આવો પ્રશ્ન થવો સંભવિત છે.

તેનો પૂ. ઉપાધ્યાયજી મ. આ ગાથામાં ઉત્તર આપતાં કહે છે કે હે કલ્યાણવાંદ્ધુક શિષ્ય ! મનમાં તું આવો પ્રશ્ન કેમ વિચારે છે ? તેનો ઉત્તર એ છે કે ધન ધાન્યાદિ નવવિધ પરિગ્રહનું હોવું તે રોગ છે. તથા આરંભ સમારંભનું હોવું, તે પણ રોગ છે. ગૃહસ્થોને પરિગ્રહરૂપી અને આરંભ-સમારંભ રૂપી આ રોગ વર્તે છે. પરંતુ મુનિઓ નવવિધ પરિગ્રહના ત્યાગી હોવાથી અને આરંભ-સમારંભના પણ ત્યાગી હોવાથી આ રોગે તેઓનો દેહ નિરોગી છે. એટલે જેમ વૈદ્ય બધા પ્રકારનાં ઔષધ જાણે, તેના લાભો પણ જાણે, તેમની પાસે આવનારા રોગીને તે ઔષધ આપે અને ઔષધ લેવાની રીતરસમ પણ સમજાવે. પરંતુ પોતે તે ઔષધ લે નહીં. કારણ કે આવનાર દર્દી રોગી છે. પોતે નિરોગી છે. જ્યારે વૈદ્ય પણ રોગી થાય તારે તે જ ઔષધ પોતે પણ સ્વીકારે, તેની જેમ જિનેશ્વરપ્રભુની દ્રવ્યપૂજા રૂપ આ ઔષધ નવવિધ પરિગ્રહના રોગી માટે અને આરંભ સમારંભના રોગી માટે ઉપકારી છે. મુનિ ભગવંતો, પંચ મહાપ્રતિધારી હોવાના કારણે બાહ્ય-અભ્યંતર પરિગ્રહથી સર્વથા મુક્ત છે તથા આરંભાદ્ધિકથી પણ સર્વથા મુક્ત છે. તેથી પરિગ્રહ અને આરંભાદ્ધિક રોગથી રહિત છે. જો તેઓ આ દ્રવ્યપૂજામાં જોડાય તો તે પૂજા કરતાં પહેલાં પૌદ્ધગલિક દ્રવ્યોનો પરિગ્રહ કરવો પડે. સચિત પુણ્યાદિ લાવવાં પડે. સ્નાનાદિ કરવું પડે, આરંભાદ્ધિક સેવવા પડે તે બધુ મુનિને માટે ઉચ્ચિત નથી. કારણ કે આ કામ તેઓને માટે “પ્રથમ પગ ખરડીને ધોવા જેવું છે”

જ્યારે ગૃહસ્થો તો પરિગ્રહી અને આરંભી છે જ. તેથી તેઓને આ પૂજા ઉપકારક છે. મુનિ ભગવંતો ગૃહસ્થોને પૂજાનો ઉપદેશ આપે, આદેશ ન આપે, વિધિ પણ સમજાવે. પણ પોતે ન આચારે. પરમાત્માના ગુણ ગાવા, તેમની વાણીરૂપી શ્રુત ભાગવું, શ્રુતનો પ્રચાર કરવો, તેના દ્વારા પરમાત્માના માર્ગ ઉપર ચાલવું, અધ્યાત્મમદશામાં લયલીન થવું, પૌદ્ધગલિક વસ્તુઓના ગ્રહણ-મોચનમાં ન જોડાવું આ બધો ભાવપૂજા રૂપ આચાર મુનિઓનો છે. આમ મુનિઓને ભાવપૂજા હોય છે. અને ગૃહસ્થોને દ્રવ્યપૂજા તથા ભાવપૂજા એમ બન્ને પૂજા હોય છે. જેનું વર્ણન ગ્રંથકારશ્રી આગણ આવનારી નવમી દાળમાં કરે છે. જિનપૂજા આદિ જે જે ગૃહીકૃત્ય છે તે શ્રાવક-શ્રાવિકા માટે શુદ્ધ આચાર જાણવો. || ૮-૧૦ ||

આઠમી દાળ સમામ

ં ં ં

દાળ નવમી

ભાવસ્તવ મુનિને ભલોજી, બેઉ ભેટે ગૃહી ધાર ।
ત્રીજે અધ્યયને કહ્યોજી, મહાનિશીથ મોઝાર ॥ ૮-૧ ॥
સુણો જિન, તુજ વિષ કવણ આધાર ॥ ૮૪ ॥

ભલોજી= સારો, બેઉ ભેટે= બન્ને પ્રકારે, મોઝાર= અંદર.

ગાથાર્થ= મુનિઓને ભાવસ્તવન ઉપકારક છે. અને ગૃહસ્થોને બન્ને ઉપકારક છે. આ પ્રમાણે મહાનિશીથ સૂત્રમાં ત્રીજા અધ્યયનની અંદર કહેલ છે. હે જિનેશ્વર પ્રભુ ! તમે અમારી વાત બરાબર સાંભળો, અમારે તમારા વિના બીજા કોનો આધાર છે. ? ॥ ૮-૧ ॥

વિવેચન= સાધુ ભગવંતોના આચારો સમજાવનારું મહાનિશીથ સૂત્ર છે. તેના ત્રીજા અધ્યયનમાં કહું છે કે સાધુઓને દ્રવ્યપૂજા કરવી કરાવવી કે અનુમોદવી તે યોગ્ય નથી. તેઓ નવવિધ પરિગ્રહના ત્યાગી છે તથા આરંભાદિકના પણ ત્યાગી છે. તેથી તેઓને ભાવસ્તવન જ ઉપકારક છે. જ્યારે ગૃહસ્થો સપરિગ્રહી અને સારંભી છે. તેથી તેઓને ભાવપૂજાનું કારણ બને તેવી દ્રવ્યપૂજા પણ ઉપકારક છે. અહીં દ્રવ્યપૂજા એ ભાવપૂજાનું કારણ છે. અને શ્રાવકો પણ સપરિગ્રહી તથા સારંભી છે માટે તેઓને દ્રવ્યપૂજા તથા ભાવપૂજા એમ બન્ને પૂજા કર્તવ્ય છે.

હે સીમંધરસવામી પરમાત્મા ! તમે અમારી વાતો સાંભળો. અમને ભરતક્ષેત્રમાં આ કાળે તમારા વિના બીજા કોનો આધાર છે ? કોની પાસે અમે અમારી આવી હૃદયવ્યથા ઠાલવીએ ? ॥ ૮-૧ ॥

વળી તિહાં ફળ દાખીયું જી, દ્રવ્યસ્તવનું રે સાર ।
સ્વર્ગ બારમું ગેહીનેજી, એમ દાનાદિક ચાર ॥ ૮-૨ ॥
સુણો જિન, તુજ વિષ કવણ આધાર ॥ ૮૫ ॥

પૂજયપાદ શ્રી યશોવિજયજી મહારાજશ્રી વિરચિત

ગાથાર્થ= તથા વલી તે મહાનિશીથ સૂત્રમાં જ દ્રવ્યસ્તવનનું શ્રેષ્ઠ ફળ પુષ્યબંધ દ્વારા બારમા દેવલોકનું કહું છે. એમ દાનાદિ ચાર પ્રકારના દ્રવ્યધર્મોનું પણ ફળ બારમા દેવલોક સુધીનું કહું છે. ॥ ૮-૨ ॥

વિવેચન= આ દ્રવ્યપૂજા સાવદ્ય છે. તથા સપરિગ્રહ છે. તેથી તેના દ્વારા પુષ્યબંધ થાય છે. અને પૂજા કરતી વેળાએ આવેલી ઉપયોગશુદ્ધિએ કર્માની નિર્જરા પણ થાય છે. ઉપયોગશુદ્ધિ લાવવામાં ગૃહસ્થો માટે દ્રવ્યપૂજા એ પણ એક પ્રબળ સાધન છે. માટે કર્તવ્ય છે. આ દ્રવ્યપૂજાથી ગૃહસ્થો વધુમાં વધુ બારમા દેવલોક સુધી જાય તેવું પુષ્ય બાંધે છે. અને તેનાથી જે ભાવનાની શુદ્ધિ થાય, તે દ્વારા કર્મનિર્જરા કરીને કેવલી થઈ મુક્તિપદ પણ પામે છે.

આ જ પ્રમાણે દાન-શીયળ-તપ અને ભાવનાત્મક ધર્માનુષ્ઠાનો કરવા દ્વારા ગૃહસ્થો પુષ્યબંધ કરીને એટલે કે શુભ યોગાત્મક (પ્રવૃત્તિરૂપ) ધર્મકાર્ય કરવા વડે બારમા દેવલોક સુધી જાય છે. તેનાથી ઉપર ગ્રૈવેયક અને અનુત્તરમાં જતા નથી. ગૃહસ્થ જીવન હોવાથી ત્રિવિધે-ત્રિવિધે સાવદ્ય આરંભનો ત્યાગ સંભવતો નથી. જેથી મન-વચન-કાયાની યોગાત્મક ધર્મકાર્ય કરવાની શુભપ્રવૃત્તિ ઉત્તમસાધુ જેવી નવવિધ પચ્યક્ખાણવાળી હોતી નથી. માટે પુષ્યબંધ બારમા દેવલોક સુધીનો જ સંભવે છે. તેનાથી અધિક પુષ્ય બંધ થતો નથી. પરંતુ આત્માના અધ્યવસાયોની નિર્મળતા, કષાયોનો વિજય, અને આત્મદશાની જાગૃતિ સ્વરૂપ શુદ્ધ આત્મપરિણાત્મિય ઉપયોગાત્મક ભાવધર્મથી ગૃહસ્થવેશમાં રહેલા જીવો પણ ક્યારેક ક્ષપકશ્રેણી પ્રારંભીને કેવલી થઈ મુક્તિપદ પામે છે. સારાંશ કે કિયાત્મક યોગપ્રવૃત્તિ એ પુષ્યબંધનું કારણ છે. અને જ્ઞાનાત્મક ઉપયોગશુદ્ધિ એ નિર્જરાનું કારણ છે. ગૃહસ્થજીવનમાં મન-વચન-કાયાથી પાપ કરવું નહીં. કરાવવું નહીં એમ દ્વિવિધ-ત્રિવિધે સાવદ્યયોગનો ત્યાગ સંભવે છે પણ અનુમોદનથી સાવદ્યયોગનું સેવન છુટાતું નથી. કારણકે પૌષ્ય આદિ પ્રતિમા વહન કરવા વડે ઘર પરિવાર અને ધનાદિનો સંયોગ છુટી શકે છે પણ સંબંધ છુટતો નથી તેથી પુષ્યબંધ બારમા દેવલોક સુધીનો જ થાય છે.

તથા સર્વવિરતિધર સાધુસંતો ત્રિવિષે ત્રિવિષે સાવદ્યયોગના ત્યાણી હોવાથી શ્રેષ્ઠ સદાચાર પાળનાર મુનિઓ બાર દેવલોક, નવગ્રૈવેયક અને પાંચ અનુતર સુધી પણ જવાનું પુણ્ય બાંધી શકે છે અને ઉપયોગની (પરિણાતિની) નિર્મળતાએ સર્વકર્માનો ક્ષય કરીને મુક્તિપદ પણ પામી શકે છે. પુણ્યબંધ યોગથી થાય છે. અને નિર્જરા ઉપયોગથી થાય છે. યોગધર્મ ગૃહસ્થોનો કંઈક (અનુમોદનાત્મક અલ્ય) સાવદ્યવાળો છે જ્યારે સાધુનો યોગધર્મ નવે પ્રકારે નિરવદ્ય છે. માટે ગૃહસ્થો પરિમીત પુણ્ય જ (બારમ દેવલોક સુધીનું જ) બાંધે છે. સાધુઓ અનુતરમાં ગમન થાય તેવું ઉત્કૃષ્ટ પુણ્ય પણ બાંધી શકે છે. અને અપૂર્વ નિર્જરા દ્વારા મુક્તિ પણ મેળવી શકે છે. આ પ્રમાણે આત્મધર્મની જગૃતિરૂપ ઉપયોગાત્મક ભાવધર્મ બન્ને આત્માઓમાં (ગૃહસ્થમાં અને સાધુમાં) સંભવે છે. જેનાથી વિપુલનિર્જરા પ્રામ કરવા દ્વારા કેવલજ્ઞાન બન્ને પ્રકારના જીવો પામી શકે છે. || ૮-૨ ||

હવે ગૃહસ્થોએ દ્રવ્યપૂજા કરવા દ્વારા આત્મકલ્યાણ કર્યું હોય એવાં કેટલાંક ઉદાહરણો આગમસાક્ષીએ આપીને શ્રાવક-શ્રાવિકાઓને દ્રવ્યપૂજા અત્યન્ત ઉપકારક છે. કરવા જેવી જ છે. તેઓ માટે આ પૂજા પણ શુદ્ધાચાર સ્વરૂપ છે. એમ સમજાવે છે-

ઇછે અંગે દ્રૌપદીજી, જિન પ્રતિમા પૂજે ય ।
સુરિયાભ પરે ભાવથીજી, એમ જિનવર કહેય ॥ ૮-૩ ॥
સુણો જિન, તુજ વિષા કવણ આધાર ॥ ૮૬ ॥

ગાથાર્થ= છઠા અંગમાં દ્રૌપદીજીએ ભાવથી સુર્યાભદેવની માફક જ જિનેશ્વરની પૂજા કરી હતી. એવો પાઠ છે. આમ, જિનેશ્વર ભગવંતો કહે છે. || ૮-૩ ||

વિવેચન= ઐતિહાસિક દસ્તિઓ આગમપાઠના આધારે શ્રાવક-શ્રાવિકાઓને દ્રવ્યપૂજા કર્તવ્ય છે તે સમજાવે છે. શાતાધર્મકથા નામનું છહું આગમ અંગ છે. તેમાં જિનેશ્વર અને ગણધર ભગવંતોએ અનુક્રમે ર્થથી

અને સૂત્રથી દ્રૌપદીજનો અધિકાર કહેલો છે. આ દ્રૌપદીજ પાંચ પાંડવોનાં પત્ની છે. સતી છે. ઉત્તમશ્રાવિકા છે. અને સમ્યગદસ્તિ જીવ છે. તે દ્રૌપદીજએ પ્રભુપૂજા કર્યાનો જ્ઞાતાધર્મકથામાં પાઠ છે.

આ પ્રમાણે આગમપાઠના આધારે દ્રૌપદીની જેમ શેષ ગૃહસ્થોએ પણ જિનપૂજા કર્તવ્ય છે. એમ ઉપાધ્યાયજી મહારાજ સિદ્ધ કરે છે. || ૮-૩ ||

અહીં કોઈ પ્રશ્ન કરે છે કે “દ્રૌપદીજ સમ્યગદસ્તિ ન હતાં” તેથી ધર્મ કરવામાં તેઓની સાક્ષી પ્રમાણ કેમ મનાય ? તેઓએ પૂજા કરી એટલે સર્વએ કરવી જોઈએ એમ કેવી રીતે મનાય ? તેનો ઉત્તર આપે છે કે-

નારદ આવે નવિ થઈજી, ઉભી તેહ સુજાણ ।

તે કારણ તે શ્રાવિકાજી, ભાખે આળ અજાણ ॥ ૮-૪ ॥

સુણો જિન, તુજ વિષા કવણ આધાર ॥ ૮૭ ॥

જિન પ્રતિમા આગળ કહ્યોજી, શક્સતવ તેણે નાર ।

જાણો કુણ વિષા શ્રાવિકાજી, એહ વિધ હદ્ય વિચાર ॥ ૮-૫ ॥

સુણો જિન, તુજ વિષા કવણ આધાર ॥ ૮૮ ॥

સુજાણ= સારા જ્ઞાનવાળી, સમજુ, ભાખે= કહે, આળ= કલંક, અજાણ= અજ્ઞાનીઓ, નાર= સ્વીએ, એહવિધ= આવા પ્રકારનો.

ગાથાર્થ= જ્યારે નારદ તેના ઘરે પધાર્યા, ત્યારે સમજુ એવી તે શ્રાવિકા ઉભી ન થઈ (તેઓનો વિનય ન કર્યો) તે કારણે આ શ્રાવિકા (સમ્યગદસ્તિ) જ હતી. તેથી “આ દ્રૌપદી મિથ્યાદસ્તિ હતી” આવું જે લોકો કહે છે તેઓ અજ્ઞાની છે. અને મિથ્યા કલંક આપનારા છે. || ૮-૪ ||

જિનેશ્વર પ્રભુની પ્રતિમાની સામે તેણીએ “નમુત્થુણં સૂત્રનો પાઠ” ભાવપૂર્વક કર્યો છે. શ્રાવિકા વિના આ આચાર કોણ જાણો ? તેથી આવી સારી સારી યુક્તિઓ જિનપૂજાની પાછળ છે. એવું મનમાં વિચારો. || ૮-૫ ||

વિવેચન= “નારદ” હંમેશા બ્રહ્મચારી હોય છે. કૃતુહલ પ્રિય અને માનપ્રિય હોય છે. તેઓની અત્ય પણ માનહાનિ થાય તો તે માનહાનિ કરનારને ઘણું નુકશાન પણ પહોંચાડે છે. દ્રૌપદીની બાબતમાં પણ આવું જ કંઈક બન્યું છે.

જ્યારે નારદજી દ્રૌપદીને ઘેર આવ્યા ત્યારે “આ અવિરતિ છે.” એમ શાખાધારે સમજતાં એવાં દ્રૌપદીજે એ “ઉભા થવું, સામા જવું, આવો પધારો એમ કહેવું, આસન પાથરી આપવું, બેસો એમ કહેવું, તેઓ બેસે પછી જ બેસવું” ઈત્યાદિ જે ઉપચારવિનય છે. તે વિનય ન સાચબ્યો. આ પ્રક્રિયાથી પણ સમજાય છે કે આ દ્રૌપદી શ્રાવિકા હતાં. દ્રૌપદીજે આ વિનય ન સાચબ્યો તેનાથી પોતાની માનહાનિ થઈ છે. એવું માનનારા નારદજીએ ઘાતકીખંડમાં જઈને ત્યાંના ક્ષેત્રના પચ્ચોત્તર રાજા પાસે દ્રૌપદીના રૂપની પ્રશંસા કરી તે રાજાને કામાંખ બનાવી તેના દ્વારા દ્રૌપદીનું અપહરણ કરાવ્યું. પાંડવોએ ઘણી શોધ કરી, પરંતુ દ્રૌપદીજ મળ્યાં નહીં. પાછળથી નારદજીએ જ કહ્યું કે દ્રૌપદી જેવી જ કોઈ રૂપવતી થી મેં ઘાતકી ખંડમાં પચ્ચોત્તર રાજાને ઘરે જોઈ છે. ત્યારબાદ કૃષ્ણમહારાજાએ લવણસમુક્રના અધિકાર્યક સુસ્થિત દેવની આરાધના કરીને તે દેવની સહાયથી ઘાતકી ખંડમાં જઈને ત્યાંથી દ્રૌપદીને લાવ્યા. એકક્ષેત્રમાં એક જ કાળે બે વાસુદેવોનું હોવું એ ન બને અને બન્યું તે દશ અચ્છેરામાંનું એક અચ્છેરુ સમજવું. આ રીતે આ દ્રૌપદીજ પરમશ્રાવિકા હતાં, સમ્યગદાસ્તિ હતાં, છતાં તેઓને જે મિથ્યાદાસ્તિ કહે છે. તથા તેમણે કરેલી પૂજાના આધારે દ્રવ્યપૂજા કર્તવ્ય છે એવું જે નથી માનતા, તે સર્વ જીવો અજ્ઞાની જાણવા.

તથા તે જ જ્ઞાતાર્થકથામાં કહ્યું છે કે- આ દ્રૌપદીએ પરમાત્માની આગળ “નમુંથુણંનો (શક્ષસ્તવનો)સુંદર પાઠ કર્યો” આ પ્રક્રિયા જોઈને વિચારો કે જૈનધર્મની અત્યન્ત રાગિજી એવી પરમશ્રાવિકા વિના આ પાઠ વિધિપૂર્વક બોલવાનો કોણ જાણો ? અર્થાત્ કોઈ ન જાણો. નમુંથુણં વખતે કઈ મુદ્રા ? કેટલી સંપદા ? કેવી રીતે વચ્ચે વચ્ચે વિરામ પામીને બોલવું.

પ્રત્યેક પદોનો અર્થ શું ? આ સંઘળી વિધિ શ્રાવિકા વિના કોણ જાણો ? તેથી મનમાં સમજવું જોઈએ કે આ દ્રૌપદીજ આવી વિધિ તથા આવા પ્રકારનો વિનય સમજતાં હતાં, તેથી પરમાત્માના પરમભક્ત હતાં. સમ્યગદાસ્તિ હતાં અને પરમશ્રાવિકા હતાં. તેમના આચરણથી પણ આપણા જીવનમાં આ જિનેશરપ્રભુની પૂજા કર્તવ્ય જ છે. આમ માનવું જોઈએ.

હવે સુર્યાભદેવે પણ પૂજા કરી છે એવું બીજુ ઉદાહરણ આપે છે-

પૂજે જિન પ્રતિમા પ્રત્યેજી, સુરિયાભ સુરરાય ।

વાંચી પુસ્તક રત્નાંજી, લેઈ ધરમ વ્યવસાય ॥ ૮-૬ ॥

સુણો જિન, તુજ વિષા કવણ આધાર ॥ ૮૮ ॥

રાયપસેણી સૂત્રમાં જી, મોહોટો એહ પ્રબંધ ।

એહ વચન અણમાનતાં જી, કરે કરમનો બંધ ॥ ૮-૭ ॥

સુણો જિન, તુજ વિષા કવણ આધાર ॥ ૧૦૦ ॥

ગાથાર્થ= “સુર્યાભ નામના દેવે” પણ ધર્મસભામાં જઈને, ત્યાં રહેલાં રત્નાં પુસ્તકો વાંચીને પોતાનો આવા પ્રકારનો ધર્મ વ્યવસાય છે કે મારે પૂજા કરવી જોઈએ તેમ જાણીને જિનેશર પ્રભુની પ્રતિમાની પૂજા કરી છે. આ સંબંધી ઘણો લાંબો અધિકાર (વર્ણન) રાયપસેણી નામના બીજા ઉપાંગસૂત્રમાં છે. આમ આગમપાઠ હોવા છતાં પણ જે નથી માનતા, તેઓ તીવ્ર કર્મનો બંધ કરે છે. ॥ ૮-૬,૭ ॥

વિવેચન= દ્રૌપદીજાએ પરમાત્માની પ્રતિમાની પૂજા કરી, આ વિષયનો અધિકાર જેમ જ્ઞાતાર્થકથામાં છે. તેવો જ અધિકાર સુર્યાભદેવનો રાયપસેણીસૂત્રમાં છે. આ સુર્યાભદેવ પૂર્વભવમાં “પરદેશી રાજા” નો જીવ છે. જે અત્યન્ત નાસ્તિક હતો. “જીવતત્વ જે જ નહીં” એમ માનતો હતો પરંતુ પાર્શ્વનાથ પ્રભુના કેશી ગણધર પ્રભુના સમાગમથી જૈનધર્મ પાસ્યો હતો. કેશી ગણધરે તે પરદેશી રાજાની “જીવના નાસ્તિત્વને સૂચવનારી એક એક દલીલને” પ્રતિસ્પદ્ધી દલિલો વડે અત્યન્ત પરાસ્ત કરીને તે રાજાને જૈનધર્મ

પમાડયો હતો, તે રાજા મરીને દેવલોકમાં સુર્યાલ નામના દેવ તરીકે ઈન્દ્રની સમાન ઋદ્ધિવાળો સામાનિક દેવ થયેલ છે. તેણે દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થતાંની સાથે જ ત્યાં પોતાના હાથ નીચેના અને સેવા માટે તત્પર એવો દેવોને પૂછ્યું છે કે મારે અહીં પ્રથમ કર્તવ્ય શું ? અને તે સેવકદેવોએ પરમાત્માનાં ત્યાં રાખેલાં અસ્થિ આદિની પૂજા કરવાનું પ્રથમ કર્તવ્ય જગ્ણાવ્યું છે.

પ્રતિમાની પૂજા કરવી તે સ્થાપના નિકેપો જાણવો. અને અસ્થિની પૂજા કરવી તે દ્રવ્યનિકેપો જાણવો. કારણ કે “અસ્થિ” એ પ્રભુના શરીરનું અંગ છે જે તીર્થકર પરમાત્માની પાછળની અવસ્થા હોવાથી દ્રવ્યનિકેપ કહેવાય છે. અસ્થિની પૂજા કરીને ધર્મસભામાં જાય છે ત્યાં રત્નોનાં બનેલાં શાશ્વત પુસ્તકો છે. કે જે પુસ્તકો તે તે દેવોના કર્તવ્યનો અધિકાર જગ્ણાવે છે. આ ઉત્તમ રત્નાં પુસ્તકો વાંચીને આ સામાનિકદેવ પરમાત્માની પૂજા કરવાનું પોતાનું આવશ્યક ધર્મકાર્ય છે. એમ જાણે છે અને આચરે છે.

આ પ્રમાણે ઉદાહરણો અને આગમપાઠો હોવા છતાં પણ જે પૂજાવિધિ કર્તવ્ય જ છે એમ માનશે નહીં, તેઓ સ્થાપનાનિકેપાના ઉચ્છેદક થવાથી, પરમાત્માની આજ્ઞાની આશાતના કરવા દ્વારા તીવ્ર ચીકણાં કર્મ બાંધનારા અને ભવોભવ રખણારા થશે. સાક્ષાત્ આગમપાઠો હોય, ભૂતકાળનાં અનેક ઉદાહરણો હોય છતાં પોતાના માનેલા કદાગ્રહના કારણે ન માનવું આ વાત આત્માર્થી જવો માટે ઉપકારક નથી પરંતુ અપકારક છે.

તથા આગમોમાં નહીં લખાયેલાં અને પાછળથી હજાર-પંદરસો વર્ષોના ઈતિહાસમાં થયેલાં શ્રાવક-શ્રાવિકાએ પણ જિનપૂજા કરી કરાવી હોય એવાં અનેક ઉદાહરણો છે. જેમ કે

(૧) સંપ્રતિ મહારાજાએ પૂ. મુનિચંદ્રસૂરિજી મ.ના. ઉપદેશથી અનેક જિન પ્રતિમાઓ બનાવરાવી અને પ્રસ્થાપિત કરી.

- (૨) કુમારપાલ મહારાજાએ કલિકાલ સર્વજ્ઞ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યજીના ઉપદેશથી ઘણાં જિનમંદિરો અને તીર્થકરપ્રભુની મૂર્તિઓ બનાવરાવી.
- (૩) વિમલશાહ મંત્રીએ આબુમાં દેલવાડાનું ભવ્ય જિનાલય બંધાવ્યું.
- (૪) વસ્તુપાલ-તેજપાલે પણ આબુ ઉપર દેલવાડામાં ભવ્ય જિનાલય બંધાવ્યું.
- (૫) ધન્નાજીએ રાણકપુરનું ચૌમુખી સુંદર જિનાલય બંધાવ્યું.
- (૬) તારંગા ઉપર અજિતનાથ પ્રભુનું જિનાલય શ્રી કુમારપાલે બંધાવ્યું.

આવા પ્રકારનાં અનેક ઉદાહરણો તથા આગમપાઠો છે કે ગૃહસ્થોને આ દ્રવ્યપૂજા ઉપકારક છે. ગૃહસ્થો અર્થ અને કામના વ્યવસાયવાળા હોય છે. એટલે જિનમંદિર કે જિનપૂજા જેવા પવિત્ર આલંબન વિના ધર્મ વ્યવસાય સંભવતો નથી. અર્થદંડ જ સંભવે છે. બાળ-જીવોને માટે આ આલંબન અને ભક્તિયોગ અત્યન્ત ઉપકારક છે. માટે આ વાત માન્ય રાખવી જોઈએ. || ૮-૬,૭ ||

દેવોએ દેવલોકમાં પ્રભુપ્રતિમા પૂજ હોય એવું હવે ત્રીજું ઉદાહરણ આપે છે-

વિજયદેવ વક્તવ્યતાજી, જીવાભિગમે રે એમ ।

જો થિતિ છે એ સુરતણીજી, તો જિન ગુણ થુતિ કેમ || ૮-૮ ||

સુણો જિન, તુજ વિષા કવણ આધાર || ૧૦૧ ||

ગાથાર્થ= જીવાભિગમસૂત્રમાં વિજયદેવનો અધિકાર છે. જો કોઈ એમ કહે કે પૂજા કરવી એ તો દેવભવની સ્થિતિ છે. (કર્તવ્યતા માત્ર છે). (કુલાચાર માત્ર જ છે) તો ઉત્તર આપે છે કે પ્રતિમાની આગળ જિનેશ્વરના ગુણગાન ગાવાના કેમ હોય ? || ૮-૮ ||

વિવેચન= “જીવાભિગમ” નામના ત્રીજા ઉપાંગસૂત્રમાં વિજય નામના દેવે પરમાત્માની પ્રતિમાની ભાવપૂર્વક પૂજા-સ્તુતિ-વંદના કરી છે. એવો અધિકાર છે.

દોઢસો ગાથાના સ્તવનમાં પૂજ્ય ઉપાધ્યાયજી મ. શ્રી જગ્ઘાવે છે કે-
વાંચી પુસ્તક રત્નાં, હવે લેઈ ધર્મ વ્યવસાય લાલ રે ।
સિદ્ધાયતને તે ગયો, જિહાં દેવચ્છંદનો ઠાય લાલ રે ॥ ૨-૧૧ ॥
તુજ આણા મુજ મન વસી.

જિનપ્રતિમા દેખી કરી, કરે શિર પ્રણામ શુભબીજ લાલ રે
પુષ્પ માલ્ય ચૂર્ણ કરી, વખ્તાભરણે વલી પૂજે લાલ રે ॥ તુજ આણા.
॥ ૨-૧૨ ॥

કુલ પગર આગે રી, આલેખે મંગળ આઠ લાલ રે
ધૂપ દેઈ કાવ્ય સ્તવી, કરે શક્સતવનો પાઠ લાલ રે ॥ તુજ આણા.
॥ ૨-૧૩ ॥

જેહના સ્વમુખે જિન કહે, ભવસિદ્ધિ પ્રમુખ છ બોલ લાલ રે
તાસ ભગતિ જિન પૂજના, નવિ માને તેહ નિટોલ લાલ રે ॥ તુજ આણા.
॥ ૨-૧૪ ॥

પ્રભુ આગળ નાટક કર્યું, ભગતિ સુરિયાભને સાર લાલ રે
ભગતિ તણાં ફળ શુભ કહ્યાં, શ્રી ઉત્તરાધ્યયન મોગાર લાલ રે ॥ ૨-૧૫ ॥

તેથી જો દેવ-દેવીઓ પ્રભુની પ્રતિમાની પૂજા કરે છે. તો સંસારમાં
રહેલા શ્રાવક-શ્રાવિકાઓએતો આ દ્રવ્યપૂજા અવશ્ય કરવી જોઈએ. અહીં
કોઈક અજ્ઞાની જવ એક પ્રશ્ન કરે છે કે-

પ્રશ્ન= કેટલાક એવા લૌકિક વ્યવહાર માત્ર જ હોય છે. કે તે
જીવાએ કરવા પડે. તેથી તે તે કાર્ય સર્વને કર્તવ્ય છે એમ બની જતું
નથી. જેમ કે જન્મકાળે જન્મવિધિના કેટલાક વ્યવહારો, જન્મ બાદ
માથાના વાળ ઉતારવાના કેટલાક વ્યવહારો, લગ્નપ્રસંગે નાતજાતના
ભિન્નભિન્ન વ્યવહારો, પોતપોતાના ગોત્રદેવને નમવાના જુદા જુદા

વ્યવહારો, આ સર્વકાર્યો લગ્નાદિ કરનારા તે તે જીવોને કરવા પડતા
હોય છે. પરંતુ સર્વ જીવોને કરવાના હોતા નથી. તેવી રીતે સુર્યાભદેવ
આદિ દેવો પણ તે તે દેવનિકાયમાં ઉત્પન્ન થયા.તેથી તેઓની “આ
કાર્ય કરવાની” એક સ્થિતિ છે. મર્યાદા છે. તે દેવોનો આ કુલાચાર
છે. એમ માનીએ તો શું દોષ ? એમ માનવાથી પ્રભુપ્રતિમાની પૂજા
દેવ કરે એટલે સર્વેએ કરવી એવું નિશ્ચિત થતું નથી.

ઉત્તર= ઉપાધ્યાયજી મહારાજશ્રી કહે છે કે જો માત્ર કુલાચાર
આચરવારૂપ સ્થિતિ (મર્યાદા) જ હોય તો બીજા બધા સાંસારિક
વ્યવહારોમાં સર્વ જીવો પોત-પોતાના સાંસારિક વ્યવહારો કરીને ઘરે ચાલ્યા
આવે છે. બીજું કંઈ પણ કાર્ય તે સંબંધી કરતા નથી. જ્યારે અહીં તો
પ્રતિમાની પૂજા કર્યા બાદ ત્યાં ઉભા પરમાત્માની સ્તુતિ કરે છે.
હર્ષાલ્લાસમાં આવીને નાટક કરે છે. વિવિધ પ્રકારનાં નૃત્યો કરે છે.
ભાવમાં આવીને ભક્તિવિશેષ કરે છે. તે બધું કેમ કરે ? જો મર્યાદા જ
(કુલાચાર) માત્ર જ સાચવવાનો હોય તો, તે કાર્ય કરીને તુરત પોતાના
સ્થાનમાં જ આવી જવા જોઈએ. તો જિનગુણથિતિ કેમ ? તો
જિનેશ્વરની સ્તુતિ કરવાનું (ગાન-તાન અને નૃત્ય કરવાનું) કેમ ઘટે ?
દોઢસો ગાથાના સ્તવનમાં પણ કહ્યું છે કે-

એહ અપૂરવ દરિસણ દીંહું, સુરતરુ ફળથી મીંહું રે ।

એ સંસારસમુદ્રે નાવા, તારણ તરણ સહાવા રે ॥ ૨-૨ ॥

ધન ધન જિનવાણી ।

એમ વિસ્મય ભવભય ગુણરાગે, જીલે તેહ અતાગે રે ।
રાચે માચે ને વલી નાચે, ધરમ ધ્યાન મન સાચે રે ॥ ધનધન
॥ ૫-૧૭ ॥

થઈ થઈ કરતાં દે તે ભમરી, હર્ષે પ્રભુગુણ સમરી રે ।
યોગ નિરાલંબન લય આણી, વશ કરતા શિવરાણી રે ॥ ધનધન
॥ ૫-૧૮ ॥

એમ નંદીશર પ્રમુખે અનેરાં, શાશ્વત ચૈત્ય ભલેરાં રે ।
ત્યાં જિન પૂજે તે અનુમાને, જનમ સફળ નિજ માને રે ॥ ધનધન
॥ ૫-૧૯ ॥

કલ્યાણ અષ્ટાઈ વરષી, તિથિ ચઉમાસી સરખી રે ।
તેહ નિમિત્તે સુર જિન અર્થ, નિત્ય ભક્તિપણે વિરચે રે ॥ ધનધન
॥ ૫-૨૦ ॥

પ્રભુની પ્રતિમાની પૂજા કરવી. એ જો માત્ર સ્થિતિ (કુલાચાર) જ હોય તો જિનના ગુણગાવા, સ્તુતિ કરવી, નાચવું, કુદવું, અને નાટક કરવું આ સર્વ કાર્યો દેવો શું કામ કરતા હશે ? તેથી સ્વીકારવું જોઈએ કે દ્રવ્યપૂજા કર્તવ્ય છે.

જિનપૂજાની કર્તવ્યતા ઉપર ચોથું ઉદાહરણ પણ ગ્રંથકાર શ્રી ટાંકે છે-
સિદ્ધારથ રાયે કર્યાજી, યાગ અનેક પ્રકાર ।
કલ્યસૂત્રે એમ ભાખીયું જી, તે જિનપૂજા સાર ॥ ૮-૬ ॥
સુણો જિન, તુજ વિષા કવણ આધાર ॥ ૧૦૨ ॥

શ્રમણોપાસક તે કહ્યા જી, પહેલા અંગ મજાર ।
યાગ અનેરા નવિ ઘટેજી, તે જાણો નિરધાર ॥ ૮-૧૦ ॥
સુણો જિન, તુજ વિષા કવણ આધાર ॥ ૧૦૩ ॥

ગાથાર્થ= સિદ્ધાર્થ રાજાએ અનેક પ્રકારના યજો કરાવ્યા. એવું શ્રી કલ્યસૂત્રમાં સ્પષ્ટ કહ્યું છે. તે યાગ એટલે જિનેશર પ્રભુની શ્રેષ્ઠ પૂજા સમજવી. કારણ કે આચારાંગ સૂત્રમાં સિદ્ધાર્થરાજાદિને શ્રમણોપાસક કહ્યા છે. તેથી હોમ હવનવાળા અનેરા યજો અહીં સંભવે નહીં. એમ તમે નિશ્ચયથી જાણો. ॥ ૮-૬,૧૦ ॥

વિવેચન= ચૌદ પૂર્વધારી ચરમશ્રુતકેવલી એવા શ્રી ભદ્રબાહુસ્વામી રચિત કલ્યસૂત્રમાં સ્પષ્ટ લખ્યું છે કે પ્રભુ મહાવીરસ્વામીના પિતા શ્રી

પૂજયપાદ શ્રી યશોવિજયજી મહારાજશ્રી વિરચિત
સિદ્ધાર્થ રાજાએ અને ત્રિશલામાતાએ પરમાત્માના જન્માદિ પ્રસંગો ઉજવવા
માટે અનેક પ્રકારના યાગ (જિનપૂજા આદિ ધર્મકાર્યો) કરાવ્યાં છે.

આ પાઠમાં પૂજ્ય ભડબાહુસ્વામીજીએ પ્રાસ મેળવવા વિગેરેના કારણે “યાગ” શબ્દનો પ્રયોગ કર્યો છે. પરંતુ અહીં યાગ શબ્દનો અર્થ હોમહવનવાળા યજો એવો અર્થ કરવો નહીં. કારણ કે આ માતાપિતા પૂર્વ થયેલા પાર્થનાથપ્રભુના સંતાનીય હતા. પાર્થનાથ પ્રભુ દ્વારા પ્રરૂપણા કરાયેલા ધર્મના ઘણા જ અનુરાગી હતા. તથા આચારાંગ સૂત્રમાં તેઓને “શ્રમણોપાસક” કહ્યા છે. શ્રમણોપાસક એટલે સાધુના ઉપાસક. જેઓ સાધુ-સાધીજીના ઉપાસક હોય છે. તેઓ અહિંસા પરમો ધર્મ સમજતા હોય છે. અને તેની જ પ્રીતિવાળા હોય છે. અહિંસાના જ પાલક હોય છે. તેથી હિંસાવાળા હોમહવન યુક્ત (જ્યાં બકરા આદિનો હોમ થતો હોય) તેવા યજો કરવાનું સંભવતું નથી. શબ્દોના અર્થોને મરડીને પોત પોતાના ઈષ અર્થને સાધવામાં શબ્દોને જોડવા, તે કેવળ કદાગ્રહ મૂઢતા જ જાણવી. આટલી બધી આગમ પાઠોની સાક્ષી જાણ્યા પછી દ્રવ્યપૂજાની કર્તવ્યતામાં સંદેહ કરવો તે ઉચિતમાર્ગ નથી.

એમ અનેક સૂત્રે ભાયું જી, જિનપૂજા ગૃહી કૃત્ય ।
જે નવિ માને તે સહીજી, કરશે બહુભવ નૃત્ય ॥ ૮-૧૧ ॥
સુણો જિન, તુજ વિષા કવણ આધાર ॥ ૧૦૪ ॥

ગાથાર્થ= આ પ્રમાણે અનેક સૂત્રોમાં જિનેશરની પૂજા કરવી એ ગૃહસ્થોનાં કૃત્ય છે. એમ કહેલું છે. છતાં જે હઠાગ્રહના કારણે નહીં જ માને તે બહુભવોમાં ભટકશે. ॥ ૨-૨ ॥

વિવેચન= ઉપરોક્ત દશે ગાથાઓમાં અનેક દસ્તાન્તો આપ્યાં છે અનેક આગમોના (અંગ-ઉપાંગ વિગેરેના) સાક્ષીપાઠો આપ્યા છે તથા યુક્તિઓથી પણ જિનપૂજા એ ગૃહસ્થનું કૃત્ય છે. તે સિદ્ધ થાય છે. તે તે યુક્તિઓ આ પ્રમાણે છે.

- (૧) ચાર નિક્ષિપે પરમાત્મા પૂજનીય છે. તેમાં પ્રતિમાની પૂજા એ સ્થાપના નિક્ષેપો છે. આ ન માનતાં સ્થાપના નિક્ષેપાનો અપલાપ થાય છે. દેવેન્દ્રસૂરિજી મહારાજશ્રીએ ચૈત્યવંદનભાષ્યમાં કહું છે કે-
 નામજિણ જિણનામા, રબણજિણ પુણ જિણિંદપડિમાઓ ।
 દવબજિણ જિણ જીવા, ભાવજિણ સમવસરણત્થા ॥
- અર્થ—જિનેશ્વર ભગવાનનું જે નામ, તે નામજિન, જિનેશ્વરની જે પ્રતિમા તે સ્થાપનાજિન, જિનેશ્વર જીવ તે દ્રવ્યજિન, અને સમવસરણમાં બીરાજમાન જે ભગવાન તે ભાવજિન.
- (૨) અર્થ અને કામની નિરંતર વાસના વાળા આ જીવોને માંદિર, મૂર્તિ, અને તેની ભક્તિ એ જ દેવોનો વાસનાની મંદટા કરનાર છે. આ ભક્તિપૂજાના આલંબને જ વાસના ઘટે છે.
- (૩) દેવો જેમ ભોગી હોવાથી ભોગની આસક્તિ ઘટાડવા માટે પૂજાભક્તિ કરવી એ જ ધર્મબ્યવસાય છે. તેમ શ્રાવક-શ્રાવિકાઓને પણ જ્યારે જ્યારે પૌષ્ઠ આદિ વિરતિધર્મ ન હોય ત્યારે ત્યારે આ ભક્તિપૂજા માર્ગ જ અત્યન્ત ઉપકારક છે.
- (૪) અશુભ આલંબનો જો અશુભ ભાવનાઓમાં નિમિત્ત બને છે તો પણી શુભ આલંબનો શુભ અધ્યવસાયમાં નિમિત્ત કેમ ન બને ? ટી.વી.માં બતાવાતી શૃંગાર, ભય, વીરતા અને કરુણા આદિ રસોવાળી સીરીયલો જોઈને જો તે તે ભાવો સંસારમાં ઉત્પન્ન થતા દેખાય છે. તો શાન્તરસવાળી અને કામકોધનાં ચિહ્નો વિનાની મૂર્તિને જોઈને સમતારસના ભાવો આવે એવું કેમ ન બને ?

તેથી પ્રભુની પૂજાનો નિષેધ કરવો એ કોઈ પણ રીતે ઉચિત નથી. ઉત્તમ આત્માઓએ ઉપરોક્ત ચર્ચાનો સાર ગ્રહણ કરીને જો મુનિ જીવન હોય તો મુનિઓનું નિરવદ્ય જીવન હોવાથી કેવળ ભાવસ્તવન

જ આચરવું, અને જો શ્રાવક જીવન હોય તો શ્રાવકોનું પરિમિત સાવદ્ય જીવન હોવાથી દ્રવ્યસ્તવન અને ભાવસ્તવન એમ બન્ને આચરવું, એ જ બન્ને પ્રકારના આરાધકો માટે શુદ્ધ આચાર છે. બાકી બધો અશુદ્ધ આચાર છે. આ બધી દાખોમાં ગ્રંથકારશ્રી વ્યવહારનય સમજાવે છે. શુદ્ધ વ્યવહારનયને માન્ય શુભ આચારો આચરવા અને અશુભ આચારો ત્યજવા અર્થાત્ ન આચરવા તે ધર્મ કહેવાય છે. શાખોમાં નિશ્ચયનય અને વ્યવહારનયથી પ્રવૃત્તિ અને નિવૃત્તિરૂપ ધર્મતત્ત્વ આ રીતે સમજવું.

- (૧) વ્યવહારથી નિવૃત્તિધર્મ= હિંસા જુઠ-ચોરી-અબ્રલ્સ અને પરિગ્રહ ઈત્યાદિ પાપબ્યવહારોનો ત્યાગ કરવો, તેનાથી નિવૃત્તિ કરવી તે.
- (૨) વ્યવહારથી પ્રવૃત્તિ ધર્મ= જ્ઞાનાચાર, દર્શનાચાર, ચારિત્રાચાર, તપાચાર અને વીર્યાચાર એમ પંચાચારમાં સવિધિએ પ્રવૃત્તિ કરવી તે.
- (૩) નિશ્ચયથી નિવૃત્તિધર્મ= કોધ-માન-માયા-લોભ-રાગ દ્વેષ આદિ કાષાયિક અધ્યવસાયોનો ત્યાગ, પરદ્રવ્ય પ્રત્યેની પરિણતિનો ત્યાગ કરીને ઉદાસીન સ્વભાવવાળા થવું તે.
- (૪) નિશ્ચયથી પ્રવૃત્તિધર્મ= સમ્યક્કૃત્વ, શ્રુત, દેશવિરતિ અને સર્વવિરતિ સામાયિક, પ્રતિક્રમણ આદિ શુદ્ધભાવોને આદરવા પૂર્વક શુદ્ધ સ્વભાવદશાની પરિણતિમાં પ્રવર્તવું તે.

આમ, નિશ્ચય નય અને વ્યવહારનયથી પ્રવૃત્તિ-નિવૃત્તિરૂપ સાપેક્ષતાપૂર્વક ધર્મતત્ત્વ સમજવું જોઈએ. કોઈપણ બાજુનો એકાન્ત માર્ગ આત્માને ઉપકારક થતો નથી “મૂર્તિપૂજન” નહીં માનનારાઓને ગ્રંથકારે આ ગાથાઓમાં જેમ હિતશિક્ષા આપી છે. તેમ મૂર્તિપૂજા માનનારા જીવોએ પણ હિતશિક્ષા સમજ લેવી જોઈએ કે-

આ પ્રભુજીની પ્રતિમા શુભધ્યાન લાવવા માટે, વીતરાગતા પ્રામ કરવા માટે છે. અનંત-અનંત ગુણોના ભંડાર અને આપણા ઉપર અનંત ઉપકારો કરનારા એવા પરમાત્માની મૂર્તિ છે. તે આલંબન રૂપ છે. કર્તા નથી. નિમિત્ત હંમેશાં કર્તાના વ્યવસાયને આધીન છે. જેમ એક રૂપસુંદરીને

ભોગી પણ દેખે છે અને યોગી પણ દેખે છે. પરંતુ ભોગીજીવ એ રૂપસુંદરીને રૂપનો ભંડાર દેખે છે. તેનાથી કામવાસનાને આધીન બને છે. અને એ જ રૂપસુંદરીને યોગી અશુભિનો (હાડકાં માંસ ચરબી મલસૂત્ર આદિ વસ્તુઓનો) ભંડાર દેખે છે. ઉકરડો જ સમજે છે. (એવી જ રીતે ખીને આશ્રયી પુરુષ પણ સમજવો) તેથી તે યોગીને વૈરાગ્ય થાય છે. નિમિત્તરૂપે રહેલો પદાર્થ ભલા-ભુડાનો કર્તા નથી. પરંતુ સાધક એવો આ આત્મા નિમિત્તને શેમાં યુંજે છે ? તેના ઉપર મોટો આધાર છે. કુહડો લાકડુ પણ કાપી આપે અને પગ પણ કાપી આપે. જો લાકડા ઉપર જોડતાં ન આવડે અને પગ ઉપર જોડે તો લાકડુ કાપવાને બદલે પગ પણ કપાઈ જાય એવું પણ બને. તેમ અહીં પણ વીતરાગની મૂર્તિની પૂજા સ્તવના ભક્તિ આદિ માત્ર કરી હોવાથી અને તમે તારજો, એમ તારવાનું કાર્ય ભગવાનને ભળાવી દેવાથી કંઈ થઈ જતું નથી. તરનારે પોતે પોતાના આત્મામાં પ્રભુની ભક્તિ કરવા દ્વારા તેવા તેવા ગુણો લાવવાનું અને દોષો દૂર કરવાનું કાર્ય પણ કરવું જોઈએ. “આત્મતત્ત્વને જાણ્યા વિના અને આત્મશુદ્ધિના લક્ષ્યમાં પ્રભુપૂજાને યુંજ્યા વિના કેવળ સંગીતની પ્રિયતાથી કરાતી ભક્તિ એ શુભપ્રવૃત્તિ હોવાથી દેવભવ જરૂર અપાવે. પરંતુ આત્મકલ્યાણ કરાવતી નથી. તેથી મૂર્તિપૂજકોએ પણ કેવળ બાધ્યવહારોના આડંબરોમાં જ આસક્ત થવું ઉચ્ચિત નથી.” પરંતુ પ્રભુભક્તિથી આત્માને માયાદિ દોષોથી રહિત બનાવવો એ જ સાર છે.

આમ, નિશ્ચય સાપેક્ષ શુભવ્યવહાર આદરવા જેવો છે. જેમ જેમ નિશ્ચય સાધ્ય અંશે અંશે સિદ્ધ થતું જાય છે. તેમ તેમ તેની નીચેના વ્યવહારો ત્યજીતા જવાના હોય છે. અને ઉપર ઉપરના વ્યવહારો આદરતા જવાના હોય છે. આ પ્રમાણે બન્ને નયોની સાપેક્ષતાવાળા જીવો જ સંસાર તરે છે. એ જ જૈનશાસન પાભ્યાનો સાર છે. ॥ ૮-૧૧ ॥

નવમી ઢાળ સમામ

p p p

ઢાળ દસમી

અવર કહે પૂજાદિક ઠામ, પુણ્ય બંધ છે શુભ પરિણામ ।
ધર્મ ઈહાં તે નવિ કોઈ દીસે, જેમ પ્રત પરિણામે મન હીસે ॥ ૧૦-૧ ॥
॥ ૧૦૫ ॥

અવર= બીજો કોઈ, મન હીસે= મન હેલે ચેડે છે. આનંદ પામે છે.

ગાથાર્થ= બીજો કોઈ શિષ્ય એમ પ્રશ્ન કરે છે કે પૂજા-દાનાદિ ધર્મકાર્યો કરતાં શુભ પરિણામો થતા હોવાથી પુણ્યબંધ અવશ્ય થાય છે. પરંતુ પ્રતપચ્ચક્ખાણોમાં જેવું મન ત્યાગના હીલોળે ચઢે છે. તેવો ધર્મપરિણામ અહીં દેખાતો નથી. ॥ ૧૦-૧ ॥

વિવેચન= પ્રથમ ચાર ઢાળના અર્થો સાંભળીને હદ્યમાં નિશ્ચય નયની દસ્તિ જીવને આવે છે. અને પાછળની પાંચ ઢાળોના અર્થો સાંભળીને હદ્યમાં વ્યવહારનયની દસ્તિ જીવને આવે છે. એમ બન્ને દસ્તિઓ જો સાપેક્ષભાવે હદ્યમાં સંગત થાય તો તો આત્માનું અવશ્ય કલ્યાણ થાય જ છે. પરંતુ ક્યારેક ક્યારેક આ જીવ ગરબડમાં પડી જાય છે. અનાદિ કાળની મિથ્યાત્વમોહની અને અજ્ઞાનદશાની તીવ્રતાના કારણે હદ્યમાં અનેક પ્રકારની શંકાઓ ઉઠે છે. તેમાં હવે એક શિષ્ય નીચે પ્રમાણે પ્રશ્ન કરે છે કે-

જિનેશ્વર પરમાત્માની મૂર્તિની દ્રવ્યપૂજા કંઈક સાવદ્ય હોવા છતાં પણ કરવા જેવી છે. કરવી આવશ્યક છે. તે વાત બરાબર હવે સમજાઈ છે. પરંતુ દ્રવ્યપૂજા કરવી, કે પરમાત્માની સુતિ કરવી, ગુણો ગાવા, ચૈત્યવંદન બોલવું, પ્રાર્થનાઓ બોલવી. ઈત્યાદિ વચનયોગ રૂપ હોવાથી, તથા અષ્ટપ્રકારી પૂજા કરવી, પ્રદક્ષિણા દેવી, ખમાસમણાં આપવાં વિગેરે કાયયોગ સ્વરૂપ હોવાથી બંધહેતુઓ છે. જેમ મિથ્યાત્વ-અવિરતિ અને કષાય આ ત્રણ બંધહેતુઓ છે. તેમ મન-વચન-કાયાનો યોગ પણ ચોથો

બંધહેતું જ છે. જો બંધહેતું સેવવામાં આવે તો તેના ફળરૂપે બંધ જ થાય. ફક્ત એટલો તફાવત છે કે શુભયોગ હોય તો પુણ્યબંધ થાય અને અશુભ યોગ હોય તો પાપબંધ થાય. તત્ત્વાર્થ અધ્યાય છઠ્ઠામાં ૧ થી ૪ સૂત્રોમાં આ જ વાત પૂજ્ય ઉમાસ્વાતિજી મહારાજશ્રીએ કહી છે. કાયવાહ્નમનઃકર્મ યોગ: ૬-૧, સ આશ્રવઃ ૬-૨, શુભઃ પુણ્યસ્ય ૬-૩, અશુભઃપાપસ્ય ૬-૪ ॥ આ વચનો જોતાં પરમાત્માની મૂર્તિની દ્રવ્યપૂજા કરવી એ પણ મન વચન અને કાયાનો શુભ (પ્રશસ્ત) યોગ હોવાથી અને યોગ એ બંધહેતું હોવાથી માનસિક શુભ પરિણામથી અને વાચિક ગુણગાનથી તથા કાયિક વંદનાદિ કિયાથી શ્રેષ્ઠ એવો પુણ્યબંધ થાય છે. પરંતુ આત્મશુદ્ધિ, કર્મનિર્જરા, ગુણપ્રાપ્તિ, ઉપર ઉપરના ગુણસ્થાનકની પ્રાપ્તિ કે આત્મ કલ્યાણ થતું નથી. જ્યાં જ્યાં યોગ હોય છે. ત્યાં ત્યાં તજજન્ય બંધ ચાલુ હોવાથી ધર્મ કહેવાતો નથી. જ્યાં જ્યાં બંધ ન હોય અને કેવળ એકલી કર્મક્ષયરૂપ નિર્જરા જ માત્ર હોય ત્યાં જ ધર્મ કહેવાય છે. માટે પૂજામાં પુણ્યબંધ છે. તેથી કર્તવ્ય છે. દેવલોકાદિની પ્રાપ્તિનું કારણ પણ છે. પરંતુ નિર્જરા કે ધર્મ થતો નથી. આવું કોઈક શિષ્ય ગુરુજીને પૂછે છે.

તથા વળી તે જ શિષ્ય પોતાના આ પ્રશ્નને વધારે પુષ્ટ કરતાં જણાવે છે કે કોઈ પણ પ્રકારનાં વ્રતો કરીએ અથવા પચ્યક્ખાણો કરીએ તો તેમાં જે જે વિષયનાં વ્રતો કરીએ તેમાં તેમાં તે તે વિષયના પાપનો ત્યાગ આવે જ છે. એટલો એટલો આશ્રવ રોકાય જ છે. એટલે સંવર પણ થાય જ છે. પરંતુ આશ્રવ થતો નથી. જેમ કે સ્થૂલ અથવા સર્વથા પ્રથમ વ્રત સ્વીકાર્યુ હોય તો તેટલા પ્રમાણમાં હિંસા કરવા સ્વરૂપ આશ્રવનો ત્યાગ સંભવે છે. જ્યારે પૂજાના કાર્યમાં આશ્રવનો ત્યાગ સંભવતો નથી. પરંતુ આશ્રવ સંભવે છે. તેથી વ્રતો ઉચ્ચરવામાં જેવો ધર્મ છે. તેવો ધર્મ પૂજામાં દેખાતો નથી. તેવી જ રીતે એકાસન-આયંબીલ-ઉપવાસ આદિ તપનાં પચ્યક્ખાણો કરવાથી તેમાં પણ આહારાદિનો આંશિક કે સર્વથા ત્યાગ હોવાથી ધર્મ છે. પરંતુ પૂજામાં બોગોનો ત્યાગ ન હોવાથી આશ્રવ

છે પણ ધર્મ નથી. તથા વ્રત અને પચ્યક્ખાણો કરવામાં મન જેટલું ઉત્સાહાદિના હિલોળે ચડે છે. તેટલું પૂજામાં હિલોળે ચડતું નથી. આમ, પૂજાનું કાર્ય કર્તવ્ય છે પુણ્યબંધ કરાવનાર છે. સ્વર્ગાદિના સુખનો હેતુ છે. પરંતુ નિર્જરા કરાવનાર નથી. માટે ધર્મરૂપ નથી, તેથી મુક્તિપદની પ્રાપ્તિનું કારણ નથી. ॥ ૧૦-૧ ॥

ઉપરના પ્રશ્નનો ઉત્તર ગ્રંથકારશ્રી બીજી ગાથામાં જણાવે છે-
નિશ્ચય ધર્મ ન તેણે જાણ્યો, જે શૈલેશી અંતે વખાણ્યો ।
ધર્મ-અધર્મતણો ક્ષય કારી, શિવ સુખ દે જે ભવજલ તારી ॥ ૧૦-૨ ॥
॥ ૧૦૬ ॥

ધર્મ-અધર્મ= પુણ્ય-પાપ, તણો= નો, ભવજલ= સંસારસમુક્ર.

ગાથાર્થ= તે શિષ્યે નિશ્ચય ધર્મને યથાર્થ જાણ્યો નથી. જે ધર્મ શૈલેશી ગુણાણાના અંતે જ આવે છે. જે ધર્મ પુણ્ય-પાપ એમ ઉભયના ક્ષયને કરનારો છે. અને સંસારસમુક્રથી તારીને મુક્તિસુખ આપનાર છે. ॥ ૧૦-૨ ॥

વિવેચન= પહેલી ગાથામાં શિષ્યે જે એમ કહ્યું કે જ્યાં બંધ ન હોય અને નિર્જરા જ હોય તે ધર્મ કહેવાય. આવું કહેનારો શિષ્ય વાસ્તવિક ધર્મતત્ત્વને જાણતો નથી. કારણ કે “સર્વથા બંધ રહિત કેવલ એકલો કર્મક્ષય” એવો જે ધર્મ છે તે તો “શૈલેશીકરણ” નામના યૌદ્મા ગુણસ્થાનકે જ માત્ર આવે છે. કારણકે આવા પ્રકારનો સર્વથા બંધરહિત ધર્મ તો તે જ ગુણસ્થાનકે હોઈ શકે છે. મિથ્યાત્વ નામનો બંધહેતુ પહેલા ગુણાણો, અવિરતિ નામનો બંધહેતુ એકથી ચાર ગુણાણા સુધી, પ્રમાદ નામનો બંધહેતુ એકથી છ ગુણાણા સુધી, કષાય નામનો બંધહેતુ એકથી દસ ગુણસ્થાનક સુધી, અને છેલ્લો “યોગ” નામનો બંધહેતુ એકથી તેરમા ગુણાણા સુધી હોય જ છે. એટલે પહેલે ગુણાણો પાંચે બંધહેતુ છે. પાંચમે ગુણાણો માત્ર ત્રસ્કારયની હિંસાની અવિરતિ વિના શેષ અવિરતિ સાથે

ચાર બંધહેતુ છે. છકે ગુણઠાણો મિથ્યાત્વ અને અવિરતિ વિના ત્રણ બંધહેતુ છે. સાતમે ગુણઠાણો મિથ્યાત્વ અવિરતિ અને પ્રમાદ વિના બાકીના બે બંધહેતુ છે. આથી દસમા ગુણસ્થાનક સુધી પણ કષાય અને યોગ એમ બે જ બંધહેતુ છે અને અગિયારમાથી તેરમા ગુણસ્થાનક સુધી યોગ નામનો એક બંધહેતુ હોય છે.

જે જે ગુણસ્થાનકે ૫, ૪, ૩, ૨, અને ૧, પણ બંધહેતુ વર્તે છે. ત્યાં ત્યાં કર્માનો બંધ અવશ્ય થાય જ છે. પછી તે બંધ ભલે પાપનો હોય કે ઉપરનાં ગુણસ્થાનકો હોવાથી પુરુષનો હોય, પરંતુ બંધ તો અવશ્ય હોય જ છે. એટલે પહેલા ગુણસ્થાનકથી તેરમા ગુણસ્થાનક સુધી બંધહેતુ વિદ્યમાન હોવાથી કર્માનો બંધ પણ અવશ્ય વિદ્યમાન જ છે. તેથી જ્યાં કમબંધ હોય, ત્યાં ધર્મ ન જ હોય, એવું જો માનીશું તો ૧ થી ૧૩ ગુણસ્થાનક સુધી ધર્મ થશે જ નહીં. અને ધર્મતત્ત્વ માન્યા વિના આ જીવ ઉપર ઉપરનાં ગુણસ્થાનકોમાં આરોહણ કેમ કરી શકે ? તેરમા સુધી જો ધર્મતત્ત્વ ન હોય અને આ જીવ ધર્મરહિત જ હોય, તો એક ક્ષણમાત્રમાં જ એકદમ સર્વકર્માના બંધ વિનાનું ચૌદમું ગુણસ્થાનક કેવી રીતે આવે ?

ધર્મ (પુરુષ) અને અધર્મ (પાપ) આ બન્નેનો એટલે કે પુરુષ અને પાપ બન્નેનો માત્ર ક્ષય જ થાય અને સર્વથા બંધ ન જ થાય એવો ધર્મ તો માત્ર શૈલેશી નામના ચૌદમા ગુણસ્થાનકના અંતે જ શાખોમાં કહ્યો છે કે જે ધર્મ તુરત જ (પાંચ હસ્વસ્વરના ઉચ્ચારણ કાળ માત્રમાં જ) શિવસુખને (મુક્તિ પદને) આપનાર બને છે. અને બવજળથી (સંસારસમુક્તથી) તારનાર બને છે. આવા પ્રકારનો સર્વથા બંધ વિનાનો અને પુરુષ-પાપના ક્ષયવાળો ધર્મ તો ચૌદમે ગુણઠાણો જ આવશે. બાકીના તમામ ગુણસ્થાનકો ધર્મ વિનાનાં જ સ્વીકારવાં પડશે. જે શાખાજ્ઞાથી તદ્દન વિરુદ્ધ છે. માટે આવો પ્રશ્ન ઉચિત નથી. સર્વથા બંધરહિત કેવળ સર્વ કર્માના ક્ષયને જ ધર્મ કહેવો તે એવંભૂતનયનો મત છે. અને આવો ધર્મ ચૌદમે ગુણઠાણો જ હોય છે. પરંતુ કેવળ એકલો એવંભૂતનય માનવો અને બીજા નયોને ન સ્વીકારવા તે મિથ્યાત્વ છે. તેથી બીજા નયો અને તે તે નયોની માન્યતાવાળા ધર્મને પણ સ્વીકારવો જોઈએ.

મન-વચન અને કાયાની જે જે શુભાશુલ કિયા છે. તેમાં શુભક્રિયા પુરુષબંધનું કારણ છે. અને અશુભક્રિયા પાપબંધનું કારણ છે. આવી કિયા હોતે છતે તેરમા ગુણઠાણા સુધી જીવ બંધવાળો તો હોય જ છે. મોહનીયના ઉદ્યથી મિથ્યાત્વ અવિરતિ પ્રમાદ અને કષાયો દ્વારા અને શરીરાદિ નામકર્મના ઉદ્યથી યોગ દ્વારા આ જીવ ૧ થી ૧૩ ગુણઠાણામાં યથાયોગ્ય કર્મ બાંધે જ છે. આ સધળો મોહનીય અને નામકર્મનો ઉદ્ય તે ઔદ્યિકભાવ છે. આ ઔદ્યિકભાવ બંધહેતુ છે. આ રીતે ઔદ્યિકભાવ હોતે છતે પણ જે જે ગુણઠાણો જેટલા જેટલા અંશે ક્ષાયોપશમિકભાવ થાય છે. અને તે ક્ષાયોપશમિક ભાવમાં જેટલી જેટલી વૃદ્ધિ થાય છે. તથા અંતે જેટલો ક્ષાયિકભાવ આવતો જાય છે તે સર્વ ધર્મ છે. એટલે પહેલા ગુણઠાણાથી તેરમા ગુણઠાણા સુધી પૂર્વબદ્ધ કર્માના ઉદ્યજન્ય કાખાયિક અને યૌગિક પ્રવૃત્તિ એ બંધહેતુ હોવાથી નિશ્ચયનયથી અધર્મ જરૂર છે. પરંતુ ક્ષાયોપશમિકભાવ તથા ક્ષાયિકભાવની જે પ્રામિ, અને તેની જે વૃદ્ધિ, એ આત્મતત્ત્વના ગુણોના આવિભાવૃત્ય હોવાથી ધર્મ પણ છે.

પહેલા ગુણઠાણો અલ્ય અંશે જ્ઞાનાવરણીયાદિનો ક્ષાયોપશમભાવ છે. અને તે પણ મિથ્યાત્વના ઉદ્યથી કલુષિત છે. તેથી જ્યારે મિથ્યાત્વનો ઉદ્ય મોળો પડે છે. ત્યારે આ જીવ ચરમાવર્તમાં આવે છે. અને બહુભાવમલ ક્ષય થયો હોય ત્યારથી જ અંશે અંશે ધર્મ આવ્યો છે. એમ નૈગમનયથી જાણવું.

આ જીવ જ્યારે અવિરત સમ્યગદાસ્તિ થાય, આત્માની અંદર ધર્મતત્ત્વના મૂલબીજ ભૂત સમ્યક્તવ નામનો ગુણ (સંદર્શ) પ્રગટે, ત્યારે સંગ્રહનયથી જીવ ધર્મ પાખ્યો કહેવાય છે.

પાંચમે છકે ગુણઠાણો જ્યારે જીવ આવે અને નાનાં-મોટાં પ્રતો-પચ્યક્ખાણો કરે, ત્યારે આ જીવ બાધ્યલિંગોથી ગોચર એવો ધર્મ પાખ્યો એમ વ્યવહારનયથી કહેવાય.

સાતમા ગુણઠાણો જીવ આવે ત્યારે પ્રમાદ રહિત થવાના કારણે વર્તમાન કાળે સાવધાન અવસ્થાવાળો છે. માટે ધર્મ પાખ્યો એમ ઋજુસૂત્રનયથી કહેવાય.

આઠથી બાર ગુણસ્થાનક સુધી ક્ષપકશ્રેષ્ટીમાં ચઢતો જીવ ધાતીકર્મોનો ક્ષય કરીને ક્ષાયોપશમિક ભાવમાંથી ક્ષાયિકભાવ પામતો હોવાથી આત્માની શુદ્ધિદશાનો વિશેષ વિશેષ આવિર્ભાવ થતો જતો હોવાથી શબ્દનયથી ધર્મ પામ્યો એમ કહેવાય છે.

તેરમા ગુણસ્થાનકે આવેલો જીવ ચારે ધાતીકર્મોનો સંપૂર્ણપણે ક્ષય કરીને અનંતચતુર્ભ્યને પરિપૂર્ણપણે પ્રામ કરી સંપૂર્ણ વીતરાગ અવસ્થાવાળો જ્યારે બને છે ત્યારે સમભિરૂઢનયથી આ જીવ ધર્મી કહેવાય.

ચૌદમા ગુણસ્થાનકે સર્વથા બંધરહિત છે. સંપૂર્ણપણે અનાશ્રવભાવ અને સર્વ સંવરભાવ આ જીવ જ્યારે પામે છે. ત્યારે એવંભૂતનયથી આ જીવ ધર્મી કહેવાય છે. આ પ્રમાણે નયબેદે પૂર્વના ગુણસ્થાનકોમાં પણ અવશ્ય ધર્મ છે. પૂર્વના ગુણસ્થાનકોમાં ધર્મ નથી. એમ નહીં. આ વાત ગ્રંથકારશ્રી હવે પણીની ગાથાઓમાં બરાબર સમજાવે છે. || ૧૦-૨ ||

તસ સાધન તું જે જે દેખે, નિજ નિજ ગુણાઠાણાને લેખે ।
તેહ ધર્મ વ્યવહારે જાણો, કારણ એક પ્રમાણો ॥ ૧૦-૩ ॥
॥ ૧૦૭ ॥

ગાથાર્થ= તે નિશ્ચયધર્મના સાધનભૂત એવું પૂર્વાવસ્થાવર્તી ધર્મતત્ત્વ જે જે ગુણાઠાણે જેટલા જેટલા અંશે પ્રગટ થતું જાય છે. તે તે ગુણાઠાણે તેટલા તેટલા અંશે તે પણ વ્યવહારથી ધર્મ છે એમ જાણો. કારણ કે પૂર્વવર્તી કારણ અને ઉત્તરવર્તી કાર્ય કથંચિદ્દ એકરૂપ છે. || ૧૦-૩ ||

વિવેચન= અમદાવાદથી ઉપરીને મુંબઈ જતી ટ્રેન “બોમ્બે સેન્ટ્રલ” પહોંચે ત્યારે જ મુંબઈ આવ્યું કહેવાય. આ વાત નિશ્ચયથી છે. એવંભૂતનયની છે. પરંતુ સાથે સાથે અમદાવાદથી ઉપર્યા બાદ નરીયાદ, આણંદ, વડોદરા, ભરુચ, સુરત, નવસારી, બિલ્લીમોરા, વલસાડ, વાપી, દહાણુ, પાલઘર, વિરાર અને બોરીવલ્લી એમ જે જે સ્ટેશન આવે અને જેટલું જેટલું અંતર કપાતું જાય તે તે સ્ટેશને તેટલું તેટલું મુંબઈ (નજીક

આવ્યું હોવાથી) આવ્યું એમ પણ કહેવાય છે. આ બધા નૈગમાદિ શેષ નયો છે જો શેષ સ્ટેશનોમાં મુંબઈ કંઈક કંઈક અંશે આવ્યું છે એમ ન માનીએ તો એક જ ક્ષણમાં અમદાવાદ-મુંબઈનું અંતર કપાતું નથી. માટે પૂર્વસ્ટેશનોમાં જે જે અંતર કપાતું ગયું તે બધાં (સાધન) કારણ છે. અને બોમ્બે સેન્ટ્રલનું આવવું તે કાર્ય છે. કારણ અને કાર્ય એક જ દ્વયના પૂર્વ-ઉત્તરવર્તી પર્યાયો હોવાથી કથંચિદ્દ એક રૂપ છે.

એવી જ રીતે ચૌદમા ગુણસ્થાનકના અંતે સર્વકર્મોના ક્ષયરૂપ સંપૂર્ણ નિર્જરા અને સર્વથા અબંધકતા રૂપ પૂર્ણ એવો ધર્મ ત્યાં છે. તે નિશ્ચયધર્મ છે. એવંભૂતનયની દસ્તિએ યથાર્થધર્મ ત્યાં જ છે. પરંતુ તે નિશ્ચયધર્મના સાધનભૂત પહેલા ગુણાઠાણે ભિથ્યાત્વ મોળુ પડે, ત્યારથી જ જેટલો જેટલો ક્ષયોપશમભાવ ચાર ધાતી કર્મોનો (વિશેષ કરીને મોહનીય કર્મનો) વધતો જાય તેટલો તેટલો ધર્મ તે તે ગુણાઠાણે પણ સ્વીકારવો જ જોઈએ. અહીં ધર્મ છે એમ જે કહેવાય છે. તે પૂર્વ જણાવ્યા પ્રમાણે બિન્ન બિન્ન નયોની અપેક્ષાએ જાણવું. જો પૂર્વના ગુણસ્થાનકોમાં કર્મનો બંધ હોવાથી ધર્મ જ ન કહીએ તો એકદમ પૂર્ણધર્મ પ્રામ થાય જ નહીં. માટે પૂર્વ અવસ્થામાં કારણ કાળમાં પણ ધર્મતત્ત્વની આંશિક આંશિક પ્રગતા વધતી જતી માનવી જોઈએ. તેથી ઉત્તર અવસ્થામાં આવનારા પૂર્ણધર્મ તત્ત્વ રૂપ કાર્યની સાથે એકતા કરીને સર્વ ગુણસ્થાનકોમાં ક્ષયોપશમભાવ અને ક્ષાયિકભાવની યથાયોગ્ય પ્રાપ્તિ તે ધર્મ છે જ. એમ સમજવું જોઈએ.

સર્વ ગુણસ્થાનકોમાં પુણ્ય-પાપનો બંધ પણ યથાયોગ્ય ચાલુ જ છે. ઇતાં ગુણોનો આવિર્ભાવ પણ ચાલુ જ છે. તેથી બંધ હોવા છતાં પણ ગુણોના આવિર્ભાવ સ્વરૂપ ધર્મતત્ત્વ પણ અવશ્ય છે જ, તો જ બીજનો ચંદ્ર પુનમના દિવસે જેમ પરિપૂર્ણ પણે ખીલી ઉંડે છે. તેમ ચૌદમે ગુણાઠાણે પરિપૂર્ણ ધર્મતત્ત્વની પ્રાપ્તિ થાય છે. યોગદશા જ્યાં સુધી છે, ત્યાં સુધી બંધ રહેવાનો જ છે. પરંતુ તે ગુણસ્થાનકોમાં પણ જે ઉપર્યોગશુદ્ધિ છે તે ધર્મ પણ સાથે અવશ્ય હોય જ

છે. મોહને, રાગાદિ કષાયોને, અને પરપરિણાતિને વિનાન્દ કરવાની બુદ્ધિએ જે ધર્માનુષ્ઠાન કરાય છે. ત્યાં યૌગિકદ્વિયા માત્ર વડે પુણ્યબંધ જરૂર થાય છે પરંતુ ઉપયોગશુદ્ધિ સિવિશેષ થતી જતી હોવાથી વિપુલનિર્જરા પણ થાય જ છે. તથા આવો પુણ્યબંધ પણ જીવને સંસારમાં રખડાવનાર ન બનતાં (સાંસારિક સુખમાં આસક્ત ન બનાવતાં) મોક્ષને અનુકૂળ મનુષ્ય ભવ, આર્થકુલ, નિરોગી દેહ, પાંચે ઈન્દ્રિયોની પરિપૂર્ણતા, વિગેરે આપવા દ્વારા મોક્ષ આપવામાં નિમિત્ત રૂપ બને છે. માટે પુણ્ય બંધ થાય છે. એટલા માત્રથી ધર્મનો નિષેધ કરવો જોઈએ નહીં. આ વાત શાન્તાચિત્તે ગાંભીર્યતા પૂર્વક સમજવા જેવી છે. || ૧૦-૩ ||

એવંભૂત તણો મત ભાષ્યો, શુદ્ધ દ્રવ્યનય એમ વલી દાખ્યો ।
નિજ સ્વભાવ પરિણાતિ તે ધર્મ, જે વિભાવ તે ભાવ જ કર્મ || ૧૦-૪ ||
|| ૧૦૮ ||

ગાથાર્થ= “સર્વકર્માનો ક્ષયમાત્ર” એ જ ધર્મ છે. આ વાત એવંભૂતનયથી જાણવી. વળી પોતાના આત્મતત્ત્વરૂપ સ્વભાવદશાની પરિણાતિ તે ધર્મ કહેવાય છે એમ શુદ્ધ દ્રવ્યાર્થિક નયનો મત દાખ્યો છે અને જે વિભાવદશા છે. તે ભાવકર્મરૂપ (અધર્મરૂપ) છે. || ૧૦-૪ ||

વિવેચન= નયો બે પ્રકારના છે. એક દ્રવ્યાર્થિક નય અને બીજો પર્યાયાર્થિક નય, તેના ઉત્તરભેદોમાં દ્રવ્યાર્થિકના ૩/૪ ભેદ છે અને પર્યાયાર્થિકના ૪/૪ ભેદ છે. જેથી કુલ સાત નયો થાય છે. તથા દ્રવ્યાર્થિકનય અને પર્યાયાર્થિક નયના શુદ્ધ અને અશુદ્ધ એમ બે બે ભેદો પણ છે. સાત નયોથી ધર્મતત્ત્વ પૂર્વ આજ ઢાળની બીજી ગાથામાં સમજાવ્યું છે. જ્યાં સર્વથા બંધ ન જ હોય અને કેવળ એકલો સર્વકર્માનો ક્ષય જ થતો હોય તેવો ધર્મ તો એવંભૂતનયનો મત છે અને તે યૌદ્મા ગુણાંશે જ માત્ર સંભવે છે. બાકીના સર્વે પણ ગુણસ્થાનકોમાં તરતમતાએ કર્મબંધ હોવા છતાં પણ તેની સાથે જ પૂર્વબ્દ્ધ કર્માની નિર્જરા વિશેષ પણ હોવાથી અવશ્ય ધર્મતત્ત્વ પણ છે જ. આમ સમજવું જોઈએ.

“આત્મતત્ત્વ” એ મુખ્ય દ્રવ્ય છે. તેના ગુણોમાં એટલે કે સ્વભાવદશામાં આત્માની જે પરિણાતિ છે. તે શુદ્ધ દ્રવ્યાર્થિકનયથી ધર્મ કહેવાય છે. આ આત્મા જેટલા જેટલા અંશે રાગ દ્વેષ કષાય અને અજ્ઞાનદશાને ટાળીને શુદ્ધ આત્મતત્ત્વનો લક્ષ્ય રાખીને જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર-શમભાવ-વૈરાગ્ય આદિ ગુણોમાં રમણતા કરે છે. તે ઉપયોગશુદ્ધિરૂપ ધર્મ કહેવાય છે. શુદ્ધ જ્ઞાનદશાની રમણતા એ શુદ્ધ દ્રવ્યાર્થિકનય છે. આ જ શુદ્ધ નિશ્ચયનય કહેવાય છે. ઉપયોગશુદ્ધિ=મોહરહિત શુદ્ધ જ્ઞાનગુણમાં લયલીનતા એ શુદ્ધ દ્રવ્યાર્થિકનયથી એટલે શુદ્ધ નિશ્ચયનયથી ધર્મ કહેવાય છે. આ ધર્મતત્ત્વ વિશેષે સંવર-નિર્જરાનું કારણ બને છે.

“ઉપયોગની મલીનતા” એટલે કે જ્ઞાનદશામાં રાગ દ્વેષ કષાયો અને અજ્ઞાન બરાબૂર બરેલું હોય, મોહરદશાની તીવ્રતા હોય, આવેશો જોર પકડતા હોય, આવા પ્રકારની મલીન જ્ઞાનદશા એ અધર્મ છે. આવા અધર્મમય પરિણામોથી જીવ પાપકર્માને નિકાયિત કરે છે. આ જ વિભાવદશા (અથવા પરપરિણાતિ) કહેવાય છે. તે ભાવકર્મ રૂપ છે એટલે કે રાગ-દ્વેષ અને કષાયોના વિકાર વાળી જે જ્ઞાનદશા છે. તે જ અધર્મ અને ભાવકર્મ જાણવું. આ રીતે ઉપયોગદશાની (જ્ઞાનદશાની) શુદ્ધિ અને અશુદ્ધિ એ જ ધર્મ અને અધર્મ રૂપ છે. સ્વભાવદશાનું લક્ષ્ય એ ધર્મ, અને વિભાવદશાનું લક્ષ્ય એ અધર્મ. આ રીતે નિશ્ચયનય ઉપયોગ આશ્રયી ધર્મ અધર્મ સમજાવવામાં પ્રવર્તે છે.

જ્યારે વ્યવહારનય યોગ આશ્રયી ધર્મ અધર્મ સમજાવવામાં પ્રવર્તે છે. મન-વચન-કાયાની જે શુભ પ્રવૃત્તિ, જેમ કે જિનેશ્વરની પૂજા, દાનાદિ ધર્મક્રિયા, સામાયિક પ્રતિકમણ આદિ ધર્મ અનુષ્ઠાનોનું આચરણ, પંચાચારનું વિધિપૂર્વક પાલન, આમ, શુભ યોગાત્મક પ્રવૃત્તિરૂપ ક્રિયામાર્ગ એ વ્યવહારનયથી ધર્મ છે. આ શુભયોગાત્મક પ્રવૃત્તિ રૂપ ધર્મ, યોગ આશ્રયી હોવાથી બંધહેતુ પણ છે અને શુભ હોવાથી પુણ્યબંધનો હેતુ છે. છતાં આ

ધર્મક્રિયા ઉપયોગ શુદ્ધિનું પણ કારણ છે. જીવ જીવારે આ ધર્મક્રિયામાં વર્તે છે ત્યારે જ તેને ઉપયોગ શુદ્ધિ આવવી સંભવે છે. ધર્મક્રિયા બહાર રહેલાને ઉપયોગશુદ્ધિ આવવી પ્રાય: સંભવિત નથી. તેથી આ ધર્મક્રિયાના કરણ કાલે જેટલી ઉપયોગશુદ્ધિ આવી હોય અથવા આવવાની સંભાવના હોય તેટલી તે શુભયોગના પ્રવૃત્તિકાળે નિર્જરા પણ થાય જ છે. અથવા થવાનો સંભવ રહે છે. માટે ઉપયોગશુદ્ધિ પૂર્વક કરાતી ધર્મક્રિયા પુણ્યબંધનો હેતુ હોવા છતાં પણ તે બાધક બનતી નથી, બલ્કે સાનુકુળ સામગ્રી આપવા દ્વારા મોક્ષપદમાં સાધક (સહાયક) બને છે. અને કર્માની નિર્જરા કરાવનાર પણ બને છે. તેથી આ વ્યવહારનયથી ધર્મ કહેવાય છે. પુણ્યબંધ હોવા છતાં પણ નિર્જરાનો સંભવ સવિશેષ હોવાથી અને બંધાતું પુણ્ય બાધક ન બનતું હોવાથી વ્યવહારનયથી યોગમાર્ગને (ક્રિયામાર્ગને) ધર્મ કહેવાય છે.

હિંસા, જીઉઠ, ચોરી, અબ્રહાન અને પરિગ્રહાદિ ૧૮ પાપસ્થાનકોમાં કરાતી મન વચ્ચન અને કાયાની યોગપ્રવૃત્તિ એ વ્યવહારનયથી અધર્મ છે. તે અશુભ યોગ પ્રવૃત્તિ છે માટે પાપબંધનું કારણ છે.

આ રીતે પાપસ્થાનકોમાં પ્રવૃત્તિરૂપ યોગક્રિયા પાપબંધનું કારણ છે. ધર્માનુષ્ઠાનોમાં પ્રવૃત્તિરૂપ યોગક્રિયા પુણ્યબંધનો હેતુ છે. કષાયોની તીવ્રતા રૂપ ઉપયોગની અશુદ્ધિ એ નિકાયનાનો હેતુ છે. અને કષાયોના ક્ષયોપશમ (મંદતા) રૂપ ઉપયોગશુદ્ધિ એ સંવરનિર્જરાનું કારણ છે. તેથી જીનેશ્વર પ્રભુની દ્રવ્યપૂજા એ શુભયોગ હોવાથી પુણ્યબંધ ભલે થાય છે. પરંતુ તે પુણ્ય બાધક બનતું નથી. મોક્ષપ્રાપ્ત સામગ્રી દાયક બને છે, અને તે કાળે જેટલા અંશે ઉપયોગશુદ્ધિ આવે છે તેટલી નિર્જરા અને સંવર પણ અવશ્ય થાય જ છે. તથા આ શુભયોગ પ્રવૃત્તિ શુદ્ધ ઉપયોગ પ્રવૃત્તિ લાવવામાં કારણ પણ બને છે. માટે કારણમાં કાર્યનો ઉપયાર કરીને (કાર્ય-કારણ એક માનીને) શુભયોગ પ્રવૃત્તિને પણ વ્યવહારનયથી ધર્મ કહેવામાં આવે છે. આ વાત હવે પછીની ગાથામાં વધારે સ્પષ્ટ કરે છે. || ૧૦-૪ ||

ધર્મશુદ્ધ-ઉપયોગ સ્વભાવ, પુણ્ય પાપ શુભ અશુભ વિભાવ।
ધર્મહેતુ વ્યવહાર જ ધર્મ, નિજ સ્વભાવ પરિણાતિનો મર્મ ॥ ૧૦-૫ ॥
॥ ૧૦૮ ॥

વિભાવ= વિભાવદશા, બંધહેતુ, મર્મ= લક્ષ્ય.

ગાથાર્થ= શુદ્ધ ઉપયોગ સ્વભાવ એ ધર્મ છે અને પુણ્ય-પાપમાં હેતુભૂત શુભ-અશુભ યોગ પ્રવૃત્તિ એ વિભાવદશા (બંધહેતુ હોવાથી અધર્મ) જ છે. તો પણ જે શુભપ્રવૃત્તિ ધર્મપરિણામમાં હેતુભૂત બને છે જ્યાં નિજસ્વભાવની પરિણાતિનો મર્મ (શુદ્ધ આત્મદશાનું લક્ષ્ય) વર્તે છે તે યોગપ્રવૃત્તિને પણ વ્યવહારનયથી ધર્મ કહેવાય છે. || ૧૦-૫ ||

વિવેચન= આત્મા ચૈતન્યમય છે. એટલે ચેતના (જ્ઞાનદશા) સદા ચાલુ જ રહેવાની છે. જે જેનું લક્ષણ હોય છે તે તેમાં સદા વર્તે છે. એમ ચેતના એ જીવનું લક્ષણ હોવાથી તેમાં સદા વર્તે છે. હવે તે ચેતના (જ્ઞાનદશા) રાગ-દ્વેષ-કષાયો આદિથી ઘેરાયેલી હોય ત્યારે તે અશુદ્ધ ચેતના કહેવાય છે. તે અધર્મ છે. અને મોહનીય કર્મની ૨૮ પ્રકૃતિઓના ઉદ્યને મંદ-મંદતર-મંદતમ કરવા વડે તેનો ક્ષયોપશમ કરવામાં આવ્યો હોય તો મોહનીય કર્મના ક્ષયોપશમભાવ યુક્ત અને અંતે ક્ષાયિકભાવ યુક્ત જે ચેતના તે શુદ્ધ ચેતના કહેવાય છે. તેને ધર્મ કહેવાય છે. સારાંશ કે મોહદશાયુક્ત જે ચેતના તે અધર્મ અને મોહદશા રહિત જે ચેતના તે ધર્મ સમજવો. આમ, આ આત્મા પરદ્રવ્યોનો મોહ ત્યજને રાગાદિ દોષો રહિત થયો છતો જેટલો જેટલો શુદ્ધ ચેતનામાં વર્તે છે એટલે કે શુદ્ધ ઉપયોગ સ્વભાવમાં (સ્વસ્વભાવમાં) વર્તે છે તેટલો તેટલો ધર્મ છે એમ જાણવું.

જેમ કે પહેલા ગુણસ્થાનકે વર્તનારા જીવોમાં મોહનીય કર્મની છબીસે પ્રકૃતિઓનો ઉદ્ય જુદા-જુદા જીવોને આશ્રયી હોય છે. મોહના ઉદ્યજન્ય વિકારોવાળી ચેતના છે માટે અધર્મ છે. પરંતુ બીજા ગુણસ્થાનકે મિથ્યાત્વના ઉદ્યજન્ય વિકારો ટયા છે. તેટલો ધર્મ છે અને શેષ પચીસ

મહૃતિઓના યથાયોગ્ય ઉદ્યજન્ય વિકારો છે તે અધર્મ છે એમ જાણવું. એ જ રીતે ત્રીજે ગુણસ્થાનકે ચાર અનંતાનુભંધી કષાયના ઉદ્યજન્ય વિકારો તથા મિથ્યાત્વના ઉદ્યજન્ય વિકારો નથી તે ધર્મ, અને શેષ ૨૧ના ઉદ્યજન્ય વિકારો તથા મિશ્રમોહનીયના ઉદ્યજન્ય વિકારો ચેતનામાં છે તે અધર્મ. ચોથે ગુણસ્થાનકે મિથ્યાત્વ, અનંતાનુભંધી, અને મિશ્રમોહનીયના ઉદ્યજન્ય વિકારોનો અભાવ તે ધર્મ અને સમ્યક્ત્વમોહનીયના ઉદ્ય સહિત શેષ ૨૨ના ઉદ્યજન્ય જે જે વિકારો છે. તે અધર્મ જાણવો.

આ પ્રમાણે પાંચમે ગુણઠાણે અપ્રત્યાખ્યાનીય કષાયના ઉદ્યજન્ય વિકારો નથી તે ધર્મ, છઢે ગુણઠાણે પ્રત્યાખ્યાનાવરણ કષાયના ઉદ્યજન્ય વિકારો નથી તે ધર્મ, સાતમે ગુણઠાણે પ્રમાણનો ત્યાગ, આઠમે ગુણઠાણે સમ્યક્ત્વમોહનીયના ઉદ્યનો ત્યાગ, નવમે ગુણઠાણે હાસ્યખટકના ઉદ્યનો જે અભાવ વર્ત્ત છે તે સઘળો ધર્મ જાણવો. દસમે ગુણઠાણે ત્રણ વેદ અને ત્રણ સંજ્વલનના ઉદ્યનો જે અભાવ છે તે ધર્મ, અગ્યારમે બારમે સંજ્વલન લોભના ઉદ્યનો જે અભાવ વર્ત્ત છે તે ધર્મ, અને તેરમે ગુણઠાણે ચારઘાતી કર્માના ઉદ્યજન્ય દોષોનો જે અભાવ વર્ત્ત છે તે ધર્મ. આ રીતે આત્માની ચેતના જેટલા જેટલા અંશે નિરૂપાધિક થાય, મોહદશાજન્ય મલીનતા રહિત થાય તે જ શુદ્ધ ઉપયોગ સ્વભાવ કહેવાય છે અને તેને જ પારમાર્થિક ધર્મ કહેવાય છે.

પુણ્યબંધમાં અને પાપબંધમાં કારણ બને એવી અનુક્રમે શુભયોગ પ્રવૃત્તિ હોય કે અશુભયોગપ્રવૃત્તિ હોય પરંતુ તે આત્મપ્રદેશોની અસ્થીરતા-રૂપ હોવાથી વિભાવદશા કહેવાય છે. એટલે યોગપ્રવૃત્તિ એ બંધહેતુ હોવાથી પારમાર્થિક રીતિએ તે અધર્મરૂપ છે. તો પણ જે યોગપ્રવૃત્તિ શુભ હોવાથી આત્માને શુદ્ધ સ્વભાવ પ્રાપ્તિમાં સહકારી કારણ બને છે. તે યોગપ્રવૃત્તિને વ્યવહારથી (ઉપચારથી) ધર્મ કહેવાય છે. જેમ કે પ્રતિકમણાની જ કિયા છે. તેમાં સૂત્રો બોલવાની વચનક્રિયા, ખમાસમણાં આપવાં આદિમાં થતી ઉઠવા બેસવાની કાયિકક્રિયા, અને અર્થચિંતનરૂપ થતી માનસિકક્રિયા આ સર્વે વચન-

કાયા અને મનની કિયા એ શુભયોગાત્મક હોવાથી પુણ્યબંધનો હેતુ છે. તો પણ ભૂલોની ક્ષમા માગવાના અને ફરીથી ભૂલો ન કરવાના ઉપાયભૂત એવી તે યોગક્રિયા હોવાથી કષાયોને જિતવા દ્વારા શુદ્ધ ઉપયોગદશાની પ્રાપ્તિ કરાવનાર છે. ચેતનામાંથી રાગાદિ કષાયોનો જેટલા અંશે નાશ કરાવનાર થાય છે તેટલા અંશે તે કિયા શુદ્ધ ઉપયોગરૂપ ધર્મતત્ત્વ છે. આવા શુદ્ધ પરિણામ લાવવામાં કાયિકાદિ યોગપ્રવૃત્તિ અવશ્ય હેતુ બને છે. તેથી ઉપચારે તે શુભયોગ પ્રવૃત્તિને પણ વ્યવહારનયથી ધર્મ કહેવાય છે.

શુદ્ધ ઉપયોગદશા એ કાર્ય છે. અને શુભ યોગપ્રવૃત્તિ એ કારણ છે. કારણમાં કાર્યનો ઉપચાર કરીને શુભયોગ પ્રવૃત્તિને પણ વ્યવહારનયથી ધર્મ કહેવાય છે. પારમાર્થિકનયથી શુદ્ધ આત્મદશાની જે પરિણાતિ છે તે ધર્મ છે. આ રીતે આ તત્ત્વ નયસાપેક્ષ સમજવું જોઈએ.

જે જે ધર્માનુષ્ઠાનો કરાય છે. તે તે શુભયોગ પ્રવૃત્તિરૂપ હોવાથી પુણ્યબંધ તો અવશ્ય થાય જ છે. પરંતુ તેમાં શુદ્ધ આત્મદશાનું લક્ષ્ય પણ જીવલંત વિદ્યમાન હોય છે. તેનાથી વિશાળ સંવર-નિર્જરા પણ થાય છે. અને બંધાયેલું તે પુણ્ય પણ મોક્ષાનુકૂળ સામગ્રીદાયક બને છે. માટે ધર્મ જ થયો છે એમ વ્યવહારનયથી જાણવું. તથા આ ધર્માનુષ્ઠાનો કરતાં જો કષાયોની માત્રા તીવ્ર હોય (જેમ કે અજિનશર્માને અને કમઠને તપ કરવા છતાં તીવ્ર કષાયો હતા) તો તે અનુષ્ઠાન શુભ હોવાથી પુણ્ય જરૂર બંધાવે છે. પરંતુ કષાયોની તીવ્રતા હોવાથી એવું પુણ્ય બંધાવે છે કે જે અનેક પાપકાર્યો કરવાની સામગ્રીદાયક બને છે. અને સંસારની બ્રમણાનો જ હેતુ બને છે. જેને શાખોમાં પાપાનુભંધી પુણ્ય કહેવાય છે.

આ કારણથી “પુણ્યબંધ” થાય છે આટલા માત્રથી રાજી થવા જેવું કંઈ નથી અને ગભરાવા જેવું પણ કંઈ નથી. જે પુણ્યબંધ શુદ્ધ સ્વભાવદશા તરફ જીવામાં સહાયક સામગ્રી આપનાર થાય છે. તે ઉપકારક પણ છે. અને જે પુણ્યબંધ તેના ઉદ્યકણે કષાયોની તીવ્રતા તરફ લઈ જનાર અને તેથી આત્માના

સ્વરૂપને બાધા ઉપજાવે એવી સામગ્રી અપાવનાર બને છે. તેથી તે અપકારક પણ છે. અને નિશ્ચયથી પાપરૂપ જ છે. અર્ધમરૂપ છે. હેય છે.

એકનું એક દૂધ જો અમૃતથી મિશ્ર હોય તો ઉપાદેય છે (પેય છે) અને વિષથી મિશ્ર હોય તો હેય છે (અપેય છે) તેમ એકની એક શુભ યોગપ્રવૃત્તિ જો શુદ્ધ આત્મદશાના લક્ષ્યયુક્ત હોય એટલે કે મોહનીયકર્મના ક્ષયોપશમ યુક્ત હોય અથવા તે તરફ આત્માને લઈ જાય તેવી આ પ્રવૃત્તિ હોય તો તે ઉપાદેય છે. એટલે કે ધર્મરૂપ છે. અથવા અભ્યાસકાલ દશા હોવાથી શુદ્ધ ઉપયોગ દશા તરફ આત્માને લાવવાની સંભાવના યુક્ત હોય તો પણ તે દ્રવ્યક્રિયા કાળાન્તરે ભાવક્રિયાનો હેતુ બનવાની હોવાથી ઉપાદેય છે. ધર્મરૂપ છે. પરંતુ વિષમિશ્રિતની જેમ કષાયોના આવેશોથી જ જો ભરેલી શુભયોગ પ્રવૃત્તિ હોય તો તે બાધક છે. હેય છે. અર્ધમ રૂપ છે. એમ જાગ્રવું. || ૧૦-૫ ||

શુભ યોગે દ્રવ્યાશ્રવ થાય, નિજ પરિણામે ન ધર્મ હણાય ।
યાવત્ યોગક્રિયા નવિ થંભી, તાવત્ જીવ છે યોગારંભી ॥ ૧૦-૬ ॥
મલીનારંભ કરે જે કિરિયા, અસદારંભ તજીને તરીયા ।
વિષય કષાયાદિને ત્યાગે, ધર્મ મતિ રહીએ શુભ માગે ॥ ૧૦-૭ ॥
|| ૧૧૦-૧૧૧ ||

યાવત્= જ્યાં સુધી, થંભી= અટકી, તાવત્= ત્યાં સુધી.

ગાથાર્થ= આ જીવને શુભયોગ હોતે છતે દ્રવ્યાશ્રવ જરૂર થાય છે. પરંતુ સ્વભાવદશાની પરિણાતિ રૂપ ધર્મ તેનાથી હણાઈ જતો નથી. કારણ કે જ્યાં સુધી (તેરમા ગુણઠાણા સુધી) યોગાત્મક ક્રિયા અટકતી નથી. ત્યાં સુધી આ આત્મા યોગજન્ય કર્મબંધના આરંભવાળો તો રહે જ છે. તેથી (સર્વથા યોગક્રિયાનો ત્યાગ ચૌદમા ગુણસ્થાનક વિના શક્ય ન હોવાથી) મલીન આરંભ સમારંભવાળી જે જે અશુભ યોગક્રિયા છે કે જેને “અસદારંભ સમારંભ” કહેવાય છે. તેનો જ માત્ર ત્યાગ કરીને આજસુધી અનંતા જીવો તર્યા છે. તેથી (શુભ યોગાત્મક ક્રિયાને

પૂજ્યપાદ શ્રી યશોવિજ્યજી મહારાજશ્રી વિરચિત
નહીં ત્યજીને) વિષય કષાયાદિની પરિણાતિરૂપ વિભાવદશાનો ત્યાગ
કરવા દ્વારા ધર્મમતિવાળા બનીને શુભમાર્ગ વર્તીએ. || ૧૦-૬,૭ ||

વિવેચન= આ જીવમાં જ્યાં સુધી યોગદશા વર્તે છે. ત્યાં સુધી પુણ્ય અથવા પાપનો બંધ તો ચાલુ જ રહેવાનો છે. પૂર્વ બાંધેલી શરીર નામકર્મ-અંગોપાંગ નામકર્મ આદિ પુદ્ગલવિપાકી પ્રકૃતિઓનો ઉદ્ય જ્યાં સુધી છે (પ્રથમ ગુણસ્થાનકથી તેરમા ગુણસ્થાનક સુધી) ત્યાં સુધી ઔદ્યિક ભાવે મન-વચન-કાયાની શુભ-અશુભ ક્રિયા રહેવાની જ છે. આ ત્રિવિષ ક્રિયાને જ કર્મબંધના હેતુભૂત “યોગ” કહેવાય છે. આ યોગદશા આત્મપ્રદેશોની અસ્થિરતા રૂપ હોવાથી બંધનો હેતુ બને છે. પછી ભલે તે શુભ હોય કે અશુભ હોય. જો શુભ ક્રિયાત્મક યોગ હોય તો પુણ્ય બંધાય છે. અને અશુભ ક્રિયાત્મક યોગ હોય તો પાપ બંધાય છે. એટલે ૧ થી ૧૩ ગુણઠાણા સુધી શુભાશુભ યોગક્રિયા યથાયોગ્ય ચાલુ હોવાથી બંધ તો રહેવાનો જ છે. કર્મબંધ ન જ થાય એવી ધર્મપ્રક્રિયા ૧ થી ૧૩ ગુણસ્થાનકોમાં સંભવવાની જ નથી. માત્ર ચૌદમે જ સંભવે છે.

આમ હોવાથી જે જે ધર્માનુષ્ઠાનોમાં (પ્રભુપૂજા-દાન-અનુકૂળા અને પ્રતિકમણાદિ ધર્મનાં કાર્યોમાં) શુભ એવી યૌગિકપ્રવૃત્તિ હોવા છતાં પણ ૧૮ પાપસ્થાનકો સેવવાની બુદ્ધિ નથી, સેવાઈ ગયાં હોય તો તેની નિવૃત્તિનો અને ક્ષમાયાચનાનો પરિણામ વર્તે છે. ફરીથી તેવાં પાપો ન કરવાનો જ્યાં અભિગ્રાય વર્તે છે. મૂર્ખ-મમતા ઓછી કરવાની બુદ્ધિ જ્યાં વર્તે છે ત્યાં તે યૌગિક પ્રવૃત્તિથી માત્ર દ્રવ્યાશ્રવ થાય છે. અત્યન્ત અલ્ય સ્થિતિ રસવાળો પ્રકૃતિ-પ્રદેશબંધ થાય છે તથા ૧૧-૧૨-૧૩મે ગુણઠાણે તો સર્વથા સ્થિતિ રસરહિત પ્રકૃતિ પ્રદેશ બંધ માત્ર જ થાય છે કે જે બંધ આત્માને બાધક બનતો નથી. તેથી આ દ્રવ્યાશ્રવ કહેવાય છે. આવા પ્રકારનો યોગક્રિયાજન્ય દ્રવ્યાશ્રવ ચાલુ હોવા છતાં પણ વિષય કષાયોની વાસનાના ત્યાગરૂપ અને શુદ્ધ સ્વભાવ દશાની પ્રામિના લક્ષ્યરૂપ “ધર્મતત્ત્વ” હણાતું નથી. પરંતુ જીવ જો જાગૃતિ રાખે તો

યોગકિયા હોવા છતાં પણ ધર્મતત્ત્વ વૃદ્ધિ પામે છે. માટે યોગ પ્રવૃત્તિજન્ય બંધને આગળ કરીને ધર્મનાં પુષ્ટિ-અનુષ્ઠાનો છોડી દેવાં તે ઉચિત નથી, ઉન્માર્ગ છે. કારણ કે સર્વથા યોગકિયા અટકી જાય એવું તો તેરમા ગુણઠાણા સુધી બનવાનું જ નથી.

યાવત્= જ્યાં સુધી આ જીવમાંથી મન-વચન-કાયાની શુભાશુભ યોગપ્રવૃત્તિ સર્વથા થંભી જતી નથી. ત્યાં સુધી (એટલે કે ૧ થી ૧૩ ગુણઠાણા સુધી) આ જીવ નિયમા હીનાધિક યોગકિયાની પ્રવૃત્તિવાળો જ છે. અને તજજન્ય કર્મબંધવાળો પણ છે જ. સર્વથા યોગદશાની નિવૃત્તિ અને કર્મબંધનની નિવૃત્તિ તો માત્ર ચૌદમે ગુણઠાણે જ થવાની છે. તેથી માત્ર ચૌદમે ગુણઠાણે જ ધર્મતત્ત્વ સ્વીકારવાનું રહેશે. ૧ થી ૧૩ ગુણસ્થાનક સુધી ધર્મનો સર્વથા અભાવ જ થશે. જો ૧ થી ૧૩ ગુણસ્થાનકમાં સર્વથા ધર્મતત્ત્વ ન જ હોય તો ચૌદમાની પ્રામિ પણ સહસા કેમ થાય ? આ પ્રમાણે આટલી ચર્ચાના અંતે હે ભાગ્યશાળી મહાનુભાવો ! હવે કંઈક સમજો કે યોગકિયા હોય કે યોગકિયાજન્ય કર્મબંધ હોય તો પણ ઉપયોગશુદ્ધિરૂપ આત્મધર્મ હણાતો નથી. આ આત્મા જો જગૃતિ રાખે તો પૂજા-દાન અનુંગાદિ યૌગિક ધર્મકિયા પ્રવર્તતે છતે પણ “નિજ પરિણાતિના મર્મ” સ્વરૂપ આત્મદશાની પ્રામિમય ધર્મતત્ત્વ હોઈ શકે છે. અને આ ધર્મતત્ત્વના પ્રતાપે જ ૧ થી ૧૩ ગુણસ્થાનકોમાં ઉર્ધ્વારોહણ થાય છે. જો આશ્રવ કાલે ધર્મતત્ત્વ સર્વથા નથી એમ કહીએ તો તેરમા સુધી ચઢાય જ નહીં. અને ચૌદમાની વાત તો ઘણી દૂર જ રહે.

તેથી સર્વથા શુભાશુભ યોગકિયા છોડી દેવાનો કદાગ્રહ ત્યજ દો. અને માત્ર મલીનારંભ સમારંભવાળી એટલે કે હિંસા-જીર્ણ-ચોરી-અબ્રદ્ધ-અને પરિગ્રહ ઈત્યાદિ ૧૮ પાપસ્થાનકોને સેવનારી જે જે મલીનારંભવાળી યોગકિયા છે. કે જેને જૈનશાસ્ત્રોમાં “અસદારંભ” કહેવાય છે. તેનો જ માત્ર ત્યાગ કરવાનો છે. આવી અશુભ યોગકિયાનો જ ત્યાગ કરીને આજ સુધી અનંતા જીવો સંસાર તર્યાં છે અને તરશે. માટે સર્વથા

યોગકિયાનો ત્યાગ શક્ય જ નથી. પરંતુ મલીનારંભવાળી માત્ર અશુભ યોગકિયાને ત્યજને શુભયોગકિયામાં પ્રવર્તવું જોઈએ. કારણમાં કાર્યનો ઉપયાર કરવાથી શુભયોગાત્મક કિયાઅનુષ્ઠાનો પણ ધર્મરૂપ છે.

આ જીવ જ્યારે જ્યારે શુભયોગકિયામાં પ્રવર્તે છે ત્યારે ત્યારે પ્રભુપૂજામાં પાંચ ઈન્દ્રિયોના વિષયવિકારોના ત્યાગની, દાન-અનુંગપાદિમાં ધનાદિની મૂર્છા-મમતાના ત્યાગની એમ વિષય વિકારો અને કષાયોના ત્યાગની જે પરિણાતિ આવે છે તે નિશ્ચયનયથી ધર્મ છે. એમ સમજને વિષય કષાયોના ત્યાગની પરિણાતિને નિશ્ચયધર્મ, અને તેના કારણભૂત શુભયોગકિયાને વ્યવહારધર્મ સમજને શુભયોગકિયામાં પણ પ્રવર્તવું જોઈએ. અને તેમાં નિશ્ચય-વ્યવહાર એમ બન્ને પ્રકારનો પણ ધર્મ છે જ. એવી ધર્મમતિવાળા થઈને શુભમાર્ગ=જિનેશ્વર પરમાત્માની આશાનુસારીના માર્ગમાં વર્તો. દ્વયપૂજામાં આશ્રય છે. અને આશ્રવ હોય ત્યાં ધર્મ ન થાય. આવા આવા કુર્તકને ત્યજ દો. અને સૂત્રાનુસારે શુભમાર્ગમાં આવો. એવો ઉપાધ્યાયજી મહારાજશ્રીનો સાંકેતિક ઉપદેશ છે. || ૧૦-૬,૭ ||

સ્વર્ગહેતુ જો પુણ્ય કહીજે, તો સરાગ સંયમ પણ લીજે ।
બહુરાગે(શુભમાવે)જે જિનવર પૂજે, તસ મુનિની પરે પાતક ધૂજે ॥ ૧૦-૮ ॥

॥ ૧૧૨ ॥

ગાથાર્થ= જો પુણ્યને કેવળ સ્વર્ગનો જ હેતુ માનીશું તો સરાગસંયમ પણ સ્વર્ગહેતુ જ થશે. (પરંતુ મુક્તિહેતુ બનશે નહીં) તેથી કંઈક સમજો કે બહુ રાગપૂર્વક જે જે આત્માઓ જિનેશ્વર પ્રભુને પૂજે છે તે તે આત્માનાં પાપો મુનિજીવનની જેમ ધૂજે છે. (અર્થાત્ ક્ષય પામે છે)

વિવેચન= હજુ કોઈ શિષ્ય એવો પ્રશ્ન કરે છે કે જેમ પાપકર્મ બેડી છે તેમ પુણ્યકર્મ પણ બેડી જ છે. લોખંડની બેડી હોય કે સુવર્ણાની બેડી હોય પરંતુ બેડી એ તો બેડી જ છે. પગબંધણી જ છે. ઝકડાવાનું જ છે. તેથી જેમ પાપકર્મ કરવા લાયક નથી તેમ પુણ્યકર્મ પણ કરવા લાયક નથી.

પાપકર્મો જેમ નરકનો ભવ આપે, તેમ પુણ્યકર્મ બહુ બહુ તો સ્વર્ગનો ભવ આપે. પરંતુ બન્ને ભવો આખરે છે તો સંસાર જ. આ બન્ને ભવોમાં એક પણ ભવ મુક્તિરૂપ તો નથી જ. માટે પ્રભુની દ્રવ્યપૂજા સાવધ હોવાથી પુણ્યબંધનું કારણ છે. અને પુણ્યબંધ સ્વર્ગપ્રાપ્તિનું કારણ છે. અને સ્વર્ગપ્રાપ્તિ એ પણ સંસાર જ છે. એટલે પ્રભુની દ્રવ્યપૂજા સંસારહેતુક જ થઈ તેથી કરવા લાયક નથી. આવો પ્રશ્ન કોઈ શિષ્ય કરે છે.

આ પ્રશ્નનો ઉત્તર ઉપાધ્યાયજી મહારાજ શ્રી આપે છે કે હે ભાઈ ! જો દ્રવ્યપૂજાને પુણ્યબંધનું, અને પુણ્યબંધને સ્વર્ગનું કારણ માનીને ત્યજવાની જ વાત કરશો તો મુનિઓ વડે આચરણ કરાતો “સરાગસંયમ” પણ ત્યજવા લાયક થઈ જશે. કારણ કે વીતરાગ અવસ્થાવાળો સંયમ તો ૧૧ થી ૧૪ ગુણસ્થાનકોમાં જ આવે છે. તે જ આદરવા લાયક થશે. તે સંયમ તો વર્તમાન કાળે ભરતક્ષેત્રમાં છે જ નહીં. અને ૫/૬ થી ૧૦ સુધી જે સંયમ હોય છે તે સરાગસંયમ હોય છે. આ ગુણ ચારિત્રાત્મક હોવાથી નિર્જરા અવશ્ય કરાવે છે. પરંતુ સરાગ હોવાથી પુણ્યબંધ પણ કરાવે જ છે. તત્ત્વાર્થાધિગમ અધ્યાય હ સૂત્ર ૨૦માં સરાગસંયમને દેવાયુષ્ણના બંધનો હેતુ કહ્યો પણ છે.

આ રીતે “સરાગસંયમ” પણ સ્વર્ગપ્રાપ્તિ અને પુણ્યબંધનું જ કારણ બનતું હોવાથી અને અનંતરપણે મુક્તિપદનું કારણ ન બનતું હોવાથી તે પણ સંસાર હેતુક જ થવાથી ત્યજવા લાયક થશે. અને જો સરાગસંયમ ન પાળીએ તો સંયમના અત્યાસ વિના એકદમ સહસ્ર વીતરાગસંયમ આવી જવાનું પણ નથી જ. આ રીતે સીધેસીધો વીતરાગસંયમ આવે નહીં, અને સરાગસંયમ પુણ્યબંધ તથા સ્વર્ગપ્રાપ્તિનો હેતુ હોવાથી અસ્વીકાર્ય જ થાય. તો કોઈપણ કાળે કોઈપણ જીવને સંયમગુણ આવશે જ નહીં. અને મુક્તિ થશે જ નહીં તેથી પ્રાથમિકદશામાં જે કર્તવ્ય હોય તે ઉત્તરાવસ્થામાં અકર્તવ્ય હોય અને ઉત્તરાવસ્થામાં જે કર્તવ્ય હોય તે પ્રાથમિકદશામાં અકર્તવ્ય હોય. આવો નિર્દ્દિષ્ટ ન્યાયમાર્ગ સમજવો જોઈએ. અને જીવનમાં ઉત્તારવો જોઈએ.

તે પ્રમાણો ૫/૬ ગુણસ્થાનકથી ૧૦ ગુણસ્થાનક સુધી પ્રાથમિક દશામાં સરાગસંયમ ઉપકારક છે અને ૧૧ થી ૧૩ ગુણસ્થાનકમાં વીતરાગસંયમ ઉપકારક છે તેવી જ રીતે ૧ થી ૫ ગુણસ્થાનકવર્તી પ્રાથમિક દશાના ગૃહસ્થ જીવોને દ્રવ્યપૂજા ઉપકારક છે. અને તે જ દ્રવ્યપૂજા હ થી ઉપરના ગુણસ્થાકવર્તી જીવોને અકર્તવ્ય છે. તેથી બહુ શુભ ભાવપૂર્વક અર્થાત્ પરમાત્મા પ્રત્યેના ઉપકારીપણાના અતિશય ગુણાનુરાગ પૂર્વક જે ગૃહસ્થો દ્રવ્યપૂજા કરે છે. તે દ્રવ્યપૂજાથી (અલ્પસાવધ્યોગજન્ય પુણ્યબંધવાળી હોવા છતાં પણ) ઉપયોગની નિર્મણતાના કારણે ગૃહસ્થોનાં પણ કર્માનો ક્ષય જ થાય છે. બંધ થતો નથી. (અલ્પબંધ અને વિપુલનિર્જરા) થતી હોવાથી બંધ થયાની ગણના કરાતી નથી. મુનિપણાની કિયાથી મુનિનાં પાપો જેમ ધ્રુજે છે. તેમ ગૃહસ્થનાં પાપો પણ આવા પ્રકારની પરમાત્માની પૂજા આદિથી ધ્રુજે જ છે. નાશ પામે જ છે.

આ ગૃહસ્થ આત્માઓ આવા પ્રકારની દ્રવ્યપૂજામાં જો જોડાય છે, તો જ તેવા પ્રકારનું મૂર્તિ અને મંદિરોનું તથા તેમાં લયલીન બનેલા જૈન સમાજનું વાતાવરણ જ એવું અસરકારક બની જાય છે કે તે તે ગૃહસ્થોને ઉપયોગની નિર્મણતા અને ભક્તિના ભાવો તરફ, તથા આત્મશુદ્ધિના લક્ષ્યરૂપ ભાવકિયા તરફ આ દ્રવ્યપૂજા જેંચી જાય છે. અર્થાત્ આ દ્રવ્યકિયા, તે જીવોને ભાવકિયાનું પ્રધાનતમ કારણ બને છે. જો દ્રવ્યપૂજામાં ન જોડાયા હોત તો ગૃહસ્થોનાં જીવન અર્થ-કામ પરાયણ હોવાથી આવા ઉચ્ચતમ ભાવોમાં તે જીવો કદાપિ આવ્યા ન હોત. માટે દ્રવ્યપૂજા એ ભાવકિયાનું પ્રધાનતમ કારણ છે એમ સમજને પણ આ દ્રવ્યપૂજા કરવી જોઈએ. ॥ ૧૦-૮ ॥

ભાવસ્તવ એહેથી પામીજે, દ્રવ્યસ્તવ એ તેણે કહીજે ।
દ્રવ્ય શબ્દ જે કારણ વાચી, ભ્રમે ન ભૂલો કર્મ નિકાચી ॥ ૧૦-૯ ॥
॥ ૧૧૩ ॥

ગાથાર્થ= આ દ્રવ્યપૂજાથી જીવ ભાવસ્તવન પ્રાપ્ત કરે છે. તે કારણથી જ આ દ્રવ્યસ્તવન કહેવાય છે. અહીં દ્રવ્ય શબ્દ કારણવાચી છે. તેથી કુતર્કવાદીઓએ કરેલી ખોટી દલિલોથી બ્રમમાં પડીને ભૂલા ન પડશો અને નિકાયિત કર્મો ન બાંધશો.

વિવેચન= દ્રવ્યપૂજા, દાન, અનુકૂળા, દેવ-ગુરુની ભક્તિ, સાધ્યમિક વાતસલ્ય ઈત્યાદિ સાવદ્ય શુભકિયા અને સામાયિક, પ્રતિકમણા, વ્રત, પચ્ચકુખાણો ઈત્યાદિ નિર્વદ્ય શુભકિયા, આ બધી મન-વચન અને કાયાના યોગોથી થતી યૌગિક કિયા એ દ્રવ્યકિયા કહેવાય છે. યોગજન્ય અલ્ય આશ્રયવાળી હોવાથી દ્રવ્યકિયા અવશ્ય કહેવાય છે.

પરંતુ દ્રવ્યકિયા બે પ્રકારની હોય છે. એક દ્રવ્યકિયા એવી હોય છે કે જે સદ્ગુરુના યોગે, સત્શાઙ્કોના યોગે, સત્સંગના યોગે અને સ્વાધ્યાય આદિના કારણો શુદ્ધ આત્મતત્ત્વની પ્રાપ્તિનો લક્ષ્ય વૃદ્ધિ પામતાં આન્તરિક ભાવમલનો ક્ષયોપશમ અને ક્ષય કરવા દ્વારા ભાવકિયા તરફ કાળાન્તરે લઈ જાય તેવી દ્રવ્યકિયા હોય છે. આ દ્રવ્યકિયા ભલે અલ્ય પુણ્યબંધ કરાવે પરંતુ ઉપયોગ શુદ્ધિ કરાવનાર હોવાથી અથવા તે તરફનું લક્ષ્ય વધારનાર હોવાથી વિશાળ સંવર-નિર્જરા કરાવનાર બનવાથી ઉપાદેય છે. આદરવા યોગ્ય છે. આ દ્રવ્યકિયા (દ્રવ્યસ્તવન) તુરત અથવા ધીમે ધીમે પણ કાળાન્તરે ભાવસ્તવનનું કારણ બને તેવી છે. તેથી તે ઉપાદેય છે. હેય નથી. આજ સુધી જે અનંતા જીવો મોક્ષે ગયા છે તે આ માર્ગ જ ગયા છે. ભરત મહારાજા, મરુદેવા માતા, ઈલાચી, ચિલાતી જેવા દાખલા અલ્ય જ બન્યા છે. ભાવકિયાની અપેક્ષા રાખીને કરાતી આ દ્રવ્યકિયા ભાવકિયાનો હેતુ હોવાથી ઉપકારી છે. અહીં “દ્રવ્યકિયા” શબ્દમાં જે દ્રવ્ય શબ્દ વપરાયો છે તે કારણ અર્થવાળો છે. કારણને પણ દ્રવ્ય કહેવાય છે. કોઈ પણ વસ્તુની પૂર્વાપર અવસ્થા તે દ્રવ્યનિક્ષેપ કહેવાય છે. જેનો ભાવનિક્ષેપ દર્શનીય વંદનીય અને પૂજનીય જ હોય છે તેનો દ્રવ્યનિક્ષેપ પણ દર્શનીય વંદનીય અને પૂજનીય જ હોય છે.

બીજી દ્રવ્યકિયા એવા પ્રકારની હોય છે કે જે દ્રવ્યકિયા ભાવકિયાની અપેક્ષારહિત હોય છે. કેવળ દ્રવ્યકિયામાં જ સમાપ્તિ માની લઈ, આ સંસારી જીવો તેના દ્વારા માન, અને યશના જ અર્થી બને છે. જે દ્રવ્યથી ધર્માનુષ્ઠાનો કરીને રાગાદિ ભાવમલનો ત્યાગ કરવો જોઈએ તેને બદલે રાગાદિ ભાવમલને પોષે અને વધારે તેવી દ્રવ્યકિયા પણ કિયારૂપે અલ્યસાવદ્યવાળી અથવા બાધ્યથી નિરવદ્ય હોવાથી અદ્દિનશર્મા-કમઠ આદિની જેમ પુણ્ય બંધાવનારી અને સ્વર્ગ અપાવનારી બને છે. પરંતુ તેવી દ્રવ્યકિયા કરવાના કાલે કાષાયિક મલીનતા રૂપ ભાવમલ વિશેષ હોવાથી પ્રાપ્ત થયેલ તે સ્વર્ગાદિ સાંસારિક સંપત્તિ પણ અનંત સંસાર વધારવામાં જ કારણ બને છે.

પરમાત્માની મૂર્તિની પૂજા આદિ શુભ અનુષ્ઠાનો એ આવા બે નંબરના પ્રકારવાળાં દ્રવ્યાનુષ્ઠાનો નથી. પરંતુ પહેલાં કહેલા એક નંબરના પ્રકારવાળાં દ્રવ્યાનુષ્ઠાનો છે. તેથી અવશ્ય ઉપકાર કરનારાં જ બને છે. તથા ભવ્ય જીવોને ઉપાધ્યાયજી મહારાજશ્રી એવો પણ ઉપદેશ આપે છે કે દ્રવ્યકિયા પણ એવી કરો કે જે ભાવકિયાનો હેતુ બને. જે દ્રવ્યકિયા કરીને આ જીવને જો તે કિયા માનાદિ કરાવે, અહંકારીભાવમાં જીવને લાવે, માયાવૃત્તિ અને ધનાદિની લાલચવૃત્તિમાં જીવને ફસાવે, રાગ-દ્રેષ્ણા પરિણામ વધારે, આવી દ્રવ્યકિયા કર્તવ્ય તરીકે અહીં લેવાની નથી. પરંતુ ભાવકિયાનું કારણ બને એવી દ્રવ્યકિયા લેવાની છે.

દ્રવ્યકિયા અલ્ય સાવદ્યવાળી હોવા છતાં પણ અકર્તવ્ય નથી. પરંતુ દ્રવ્યકિયાકાળે ઉપયોગની જે અશુદ્ધિ છે. તે અકર્તવ્ય છે. તેથી ઉપયોગની અશુદ્ધિવાળી દ્રવ્યકિયા પણ અકર્તવ્ય જ બને છે. અર્થાત્ ઉપયોગની શુદ્ધિવાળી અથવા ઉપયોગની શુદ્ધિનો હેતુ બને એવી

દ્રવ્યક્રિયા કર્તવ્ય જ બને છે. જેમ ધંધામાં માલવી લે-વેચ (વકરો) કર્યા વિના નફો પ્રામ થતો નથી. એટલે વકરો કરવો પડે છે. પરંતુ ઉંસ ઉંસ પણ નફો મળતો હોય તેવો વકરો કર્તવ્ય છે. જેમાં નફો ન મળતો હોય પણ ખાદ આવતી હોય તેવો વકરો અકર્તવ્ય બને છે. તેમ અહીં પણ સમજુ લેવું.

આ જ ન્યાયને અનુસરીને પૂજ્ય ઉપાધ્યાયજી મહારાજશ્રીએ યોગવિંશિકા ઉપરની પોતાની સંસ્કૃત ટીકામાં પણ કહ્યું છે કે- હૈયામાં જે આત્માઓને વિધિપૂર્વક ક્રિયા કરવાની અપેક્ષા છે તેઓ અજ્ઞાનતાના કારણે અવિધિ કરે તો પણ હૃદયમાં વિધિ સાપેક્ષતા હોવાથી આરાધક છે. અને અવિધિ જન્ય લાગેલા દોષો નિંદી ગઈ આલોચના કરીને આ જીવ શુદ્ધ થઈ શકે છે. પરંતુ જેઓ વિધિપૂર્વક ક્રિયા કરવાની હૃદયમાં અપેક્ષા જ રાખતા નથી. કેવળ અવિધિએ જ કરે છે. અને તેમાં કુલાઈને ગર્વ વહન કરે છે. પોતાની મોટાઈ, માન, ધન અને યશના દ્યાચુક થાય છે તેઓ પોતે પોતાના આત્માને કષાયોની મંદતામાંથી કષાયોની તીવ્રતામાં લઈ જાય છે. માટે આરાધક નથી પણ વિરાધક છે. આવા જીવને આશ્રયીને લખ્યું છે કે વિધિનિરપેક્ષપણે અવિધિએ ધર્મકાર્યો કરનારા કરતાં ન કરનારા જીવો સારા કે જેઓ આવાં ધર્માનુષ્ઠાનનાં કાર્યો ન કરેલાં હોવાથી માનાદિ કષાયોમાં તો આવતા નથી. મિથ્યા અહંકાર તો ધરતા નથી.

ઉપરોક્ત ચર્ચા સૂક્ષ્મબુદ્ધિથી નયોની સાપેક્ષતાએ સમજવા જેવી છે. એક વસ્તુ એકકાલે કર્તવ્ય હોય છે. તે જ વસ્તુ બીજાકણે અકર્તવ્ય પણ બને છે. એક વસ્તુ એક વ્યક્તિને કર્તવ્ય હોય છે. તે જ વસ્તુ બીજી વ્યક્તિને અકર્તવ્ય પણ હોય છે. એકને કર્તવ્ય હોય એટલે સર્વને પણ કર્તવ્ય હોય, એવો નિયમ નથી. સ્યાદ્વાદ્દષ્ટિ ગ્રધાન રાખીને જે વસ્તુ

જે જીવને જ્યારે હિતકારક હોય છે ત્યારે તે વસ્તુ તે જીવને કર્તવ્ય બને છે. અને તે જ વસ્તુ જે કાળે તે જ જીવને અથવા જેને અહિતકારક હોય છે. તેને તે અકર્તવ્ય બને છે.

આ પ્રમાણે ઉપાધ્યાયજી મહારાજશ્રીએ પહેલી ઢાળમાં સદ્ગુરુનો યોગ દુર્લભ છે. અને કુગુરુઓનો યોગ ઉન્માર્ગમાં ફસાવી સંસાર બ્રમજા કરનાર છે. તે સમજાવ્યું. ૨-૩-૪ ઢાળમાં નિશ્ચયનયથી ધર્મ સમજાવ્યો. ૫-૬ ઢાળમાં વ્યવહારનયથી ધર્મ સમજાવ્યો. તથા શુદ્ધ વ્યવહાર અને અશુદ્ધ વ્યવહારના બે બેદ સમજાવ્યા. ૭મી ઢાળમાં શુદ્ધ પરિણતિવાળા સાધુ શ્રાવક અને સંવિજ્ઞપાક્ષિક એમ ત આરાધક અને શુદ્ધ પરિણતિ વિનાના ગૃહસ્થ યત્તિલિંગધારી અને કુલિંગી એમ ત વિરાધક સમજાવ્યા. ૮મી ઢાળમાં ગૃહસ્થોને દ્રવ્યપૂજા કર્તવ્ય છે. એ વાત યુક્તિપૂર્વક સમજાવી. ૯મી ઢાળમાં ગૃહસ્થોએ કરેલી દ્રવ્યપૂજાનાં ઉદાહરણો સમજાવ્યાં અને છેલ્લે આ દસમી ઢાળમાં સાતનય સાપેક્ષ તથા નિશ્ચય-વ્યવહારનયની અપેક્ષાએ ધર્મનું સ્વરૂપ સમજાવ્યું. હવે અગ્યારમી ઢાળમાં પરમાત્મા શ્રી સીમંધરસ્વામીને ભક્તિભાવે સ્તવના વંદના અને પ્રાર્થના કરતાં નિખાલસપણે હૈયું ખોલે છે. ॥ ૧૦-૬ ॥

દસમી ઢાળ સમામ

t t t

દ્વારા અગ્યારમી

કુમતિ એમ સકળ દૂરે કરી, ધારીએ ધર્મની રીત રે ।
હારીએ નવિ પ્રભુ બળ થકી, પામીએ જગતમાં જિત રે ॥ ૧૧-૧ ॥
સ્વામી, સીમંધર તું જ્યો. ॥ ૧૧૪ ॥

ગાથાર્થ= આ પ્રમાણે સઘળી કુમતિ (ઉન્માર્ગ પ્રરૂપણા) દૂર કરીને સાચા ધર્મના સ્વરૂપને હૈયામાં સમજ લઈએ, વીતરાગ પ્રભુનો સાથ મળ્યો છે. તે કારણે કોઈથી ન હારીએ અને જગતમાં સાચું કહેવા દ્વારા સર્વત્ર જિત મેળવીએ. ॥ ૧૧-૧ ॥

વિવેચન= કુગુરુઓએ પોતાની અજ્ઞાનદશાથી, અહંકારદશાથી ઉત્સૂત્રપ્રરૂપણા કરવામાં નિર્ભયતાવાળા બનવાથી અને સ્વાર્થાદિની પરવશતાથી આ જગતને ઘણું ઘણું અવળા માર્ગ દોર્યું છે. ગુરુપણું આવી જવાથી ગમે તે સૂત્રોના ગમે તે અર્થો કરવામાં અને મન ફાવે તેમ પ્રરૂપણા કરવામાં તથા તે દ્વારા ભદ્રિક લોકોને તેમાં ફસાવવામાં કંઈ કમી રાખી નથી અને રાખતા પણ નથી. કોઈથી ડરતા પણ નથી એમ કહીએ તે જ બરાબર છે. આમ અહંકાર પૂર્વક ઉન્માર્ગની દેશના આપે છે. શાખોનો કે તેના ટીકાગ્રંથોનો ઝીણવટપૂર્વક પૂર્વપરનય સાપેક્ષ દિષ્ટિયુક્ત અભ્યાસ કરતા નથી. બલ્કે બાધ્ય આંબરીય મોટાં મોટાં આયોજનોના વ્યવહારોમાં પોતે જ ગુંથાયેલા હોવાથી અભ્યાસ કરવાનો કે કરાવવાનો સમય પણ નથી. આવા આત્માઓ અર્થની જ પ્રધાનપણે દેશના આપીને દેશનાના અંતે સઘળી વાત અર્થના સંગ્રહમાં (ધનપ્રામિમાં) જ લાવીને મુકે છે. આવા જીવોની જાળમાં ફસાયેલા ભદ્રિક મુમુક્ષુ અને આત્માર્થી જીવોને બચાવવા માટે પૂજ્ય ઉપાધ્યાયજી મહારાજશ્રીએ દ્વારા ૧ થી ૧૦માં સત્યધર્મ સમજાવ્યો છે. સાચા ધર્મની યથાર્થ સમજણ આપી છે. ધર્મતત્ત્વ સમજાયું છે.

સત્યધર્મની આ રીતે રજુઆત કરવાથી કુગુરુઓ વડે ફેલાવાયેલી સઘળી કુમતિ (ઉન્માર્ગની દેશના) દૂર કરી છે. જે જે લોકો આ સ્તવન

વાંચશે, ભણશે અને ભજાવશે તે જીવો અવશ્ય ધર્મના સાચા સ્વરૂપને જાણશે, પામશે, અને આચરશે. હૃદયમાં એકવાર ધર્મનું સાચું સ્વરૂપ સમજાઈ ગયું હોય, બરાબર જામી ગયું હોય, તો પછી પ્રભુએ બતાવેલા ધર્મનું યથાર્થ સ્વરૂપ હૃદયમાં ધારણ કર્યા પછી આ જીવમાં એટલો બધો સત્યતત્ત્વ પ્રામ કર્યાનો પાવર (બળ અર્થાત્ હિંમત) આવે છે કે તે કોઈથી કદાપિ હારતો નથી. તેની સામે જે જે લોકો જેટલા જેટલા (ધર્મનું ઉલટું-સુલટું સ્વરૂપ લઈને) કુતર્કો કરે છે. તે તમામને આ જીવ સુંદર દાખલા દલીલો આપીને હરાવીને જગતમાં અવશ્ય જિત પ્રામ કરે છે.

જેમ જેણે સાચા હીરાના દાગીના પહેર્યા હોય છે. તેના મુખની કાન્તિ કોઈ જુદી જ હોય છે. તેમ જેના હૈયામાં ધર્મનું સાચું સ્વરૂપ સમજાયું હોય છે. તેનો પ્રભાવ જ દુનીયાના સામાન્ય જીવો કરતાં કંઈક જુદો જ હોય છે. સત્ય ધર્મ સમજાવનારા પરમાત્માનો જેને સાથ છે. સત્યધર્મની સમજણ જેની પાસે છે તે કોઈથી હારતો નથી. સર્વ વાદીઓને હરાવીને જગતમાં જ્ય જ પામે છે. તેમ તમે પણ સાચું ધર્મતત્ત્વ સમજો. અને જગતમાં જિત પામો. એવો ગુરુજીનો ધ્વનિ છે. ॥ ૧૧-૧ ॥

ભાવ જાણો સકળ જંતુના, ભવ થકી દાસને રાખ રે ।
બોલીયા બોલ જે-તે ગણું, સફળ છે જો તુજ સાખ રે ॥ ૧૧-૨ ॥
॥ ૧૧૫ ॥

ગાથાર્થ= હે પરમાત્મા ! તમે સર્વ જીવોના હૈયાના ભાવને જાણો જ છો. (એટલે વધારે શું કહીએ ?) તમારા સેવક એવા મને આ સંસારથી બચાવ. આ સ્તવનમાં કહેલી સઘળી હક્કિકત તો હું સફળ માનું. જો તમે તેમાં સાક્ષી થાઓ. ॥ ૧૧-૨ ॥

વિવેચન= હે પરમાત્મા શ્રી સીમંધરસ્વામી પ્રભુ ! જો કે આપશ્રી સર્વજ્ઞ સર્વદર્શી પ્રભુ છો. ત્રાણ લોકના સર્વ દ્રવ્યોના સર્વકાળના સર્વ ભાવોને જાણો છો એટલે મારે વધારે આપશ્રીને કંઈ કહેવાનું રહેતું નથી. આ પાંચમાં આરાના કાળમાં “સાચા સદ્ગુરુના સંયોગના

અભાવે" બીચારા લદ્રિક જીવો કુગુરુઓની માયાજળમાં ઘણા ફસાઈ જાય છે. તે જીવોના અને મારા પોતાના કલ્યાણ અર્થે ધર્મતત્ત્વનું સાચું સ્વરૂપ સમજાવવા માટે મેં આ સ્તવન બનાવીને હૈયાના દુઃખદંબર ભર્યા ભાવો આપશ્રીની સામે પ્રગટ કર્યા છે. હવે તો તમે જ અમારા તારણહાર છો. તેથી તમારા અત્યન્ત ભાવવાહી સેવક (દાસ) એવા મને આ સંસારના ચકમાંથી (અવથકી) બચાવી લો. ઉગારી લો.

મેં મારા ક્ષયોપશમ અનુસારે આ સ્તવનમાં નિશ્ચયધર્મ અને વ્યવહારધર્મનું સ્વરૂપ સમજાયું છે. તથા ગુરુગમથી અને આગમશાસ્ત્રોના આધારથી મને જે પ્રમાણે સમજાયું છે. તે પ્રમાણે આ સ્વરૂપ મેં સમજાયું છે. એટલે સાચું જ હશે, યથાર્થ જ હશે એવો મને પાકો ભરોંસો છે. છતાં હું છભસ્થ હોવાથી કદાચ ક્યાંય ક્ષતિ થઈ ગઈ હોય એવું પણ કદાચ બને. તેથી લખેલી આ તમામ હકીકત (મારા વડે બોલાયેલા આ સઘણા બોલોની વાત) તો હું સાચી માનું કે જો સર્વજ્ઞ-સર્વદર્શી એવા આપ આ હક્કિકતમાં સમૃત થાઓ. સાક્ષી પૂરો, સમતિ આપો, અર્થાત્ કાગળ ભલે મેં લખ્યો છે. પરંતુ તેમાં આપ સાક્ષીભૂત થાઓ. એટલે હું મારી તમામ મહેનત સફળ માનું.

ભાવાર્થ એવો છે કે ભરતક્ષેત્રની વર્તમાન પરિસ્થિતિ અતિશય વિકટ જોઈને ઘરના કજ્યાની વાત જેમ બીજા કોઈની પાસે ન કહેવાય તેમ જૈનશાસનને મારું પોતાનું ઘર માનીને ગુમપણે મેં આપને હુંડીના સ્તવન સ્વરૂપે આ કાગળ લખ્યો છે. તે વાંચીને યથાર્થપણાની છાપરૂપે આપ સમતિ કરજો. જેથી હું મારી બધી વાત એમ માનીશ આપશ્રીને પહોંચ્યો છે. આપશ્રી જરૂર મને ભવચકમાંથી બચાવવાનો ઉપાય કરશો જ. એમ માનીને હું સંતોષ અનુભવું દું. || ૧૧-૨ ||

એક છે રાગ તુજ ઉપરે, તેહ મુજ શિવતરૂ કંદ રે ।

નવિ ગણું તુજ પરે અવરને, જો મીલે સુર નર વુંદ રે ॥ ૧૧-૩ ॥

સ્વામી સીમંધર તું જ્યો. ॥ ૧૧૬ ॥

ગાથાથે= તમારા પ્રત્યેનો મને જે રાગ છે. તે જ એક મને મુક્તિ રૂપ વૃક્ષ (ઉગાડવામાં મૂલબીજ સમાન બનશે. જો સામે દેવોનો સમૃહ (દેવઋદ્ધિ) અને મનુષ્યોનો સમૃહ (રાજઋદ્ધિ) મળે તો પણ તે અન્યને હે પરમાત્મા ! તમારા સમાન ગણું નહીં. તમારાથી તે સર્વ અત્યન્ત તુચ્છ છે. || ૧૧-૩ ||

વિવેચન= હે સીમંધરસ્વામી પરમાત્મા ! તમારું શાસન પામ્યા પછી સત્સંગથી, સદ્ગુરુથી અને આગમશાસ્ત્રોથી ત્રાણે કાળે અબાધિત એવી આપની વાણીનો મેં અભ્યાસ કર્યો છે. અનેક દર્શન શાસ્ત્રોની સાથે તેની પૂર્વાપર તુલના કરી છે. કાચના ટુકડાઓથી જેમ હીરો જીદો તરી આવે તેમ તમારી વાણી પૂર્વાપર અવિરુદ્ધ, ત્રાણે કાળે અબાધિત, સર્વથા નિર્દ્દીષ અને જેમ જેમ પાન કરીએ તેમ તેમ સરસ શેરડી કરતાં પણ અતિશય મીઠી લાગે છે. આવી સુંદર આ વાણીનો અભ્યાસ કર્યા પછી હીરાને હીરા તરીકે જાણ્યા બાદ, હીરા ઉપર જેમ અથાગ પ્રેમ જાગે છે તેમ મને તમારી વાણી ઉપર તથા અનુપમવાણી પ્રકાશિત કરનાર તરીકે તમારા ઉપર અતિશય રાગ થયો છે. તમે જ સાચા દેવ છો. તમે જ સાચા વીતરાગ છો. તમે જ સાચા યથાર્થવાદી છો. તમે જ પૂર્ણ સત્યવાદી છો. આવો આપશ્રી તરફનો પક્ષપાત મારા હૃદયમાં અતિશય જામી ગયો છે. તે કોઈનાથી ઉખેડી શકાય કે હૃદયમચાવી શકાય તેમ નથી.

પરમાત્મા પ્રત્યેનો આ રાગ જ (પક્ષપાત જ) યથાર્થતાનો પક્ષપાત હોવાથી મને મુક્તિપદરૂપી વૃક્ષ (ઉગાડવામાં (ફળવાળું બનાવવામાં) મૂલબીજ ભૂત થશે. જેમ મૂલબીજમાંથી આખું વૃક્ષ કાળાન્તરે ઉગે છે. તેમ આપશ્રી પ્રત્યેના રાગથી જ કાલાન્તરે મારી મુક્તિ થશે. આપશ્રી પ્રત્યે (એટલે કે આત્માના શુદ્ધ આત્મતત્ત્વ પ્રત્યે અર્થાત્ આત્માની સાચી વીતરાગાવસ્થા પ્રત્યે) એવો તો આ રાગ જામ્યો છે કે જો તેની સામે દેવઋદ્ધિ કોઈ આપે અથવા રાજઋદ્ધિ કોઈ આપે તો પણ તે ઋદ્ધિને આપની સમાન એટલે કે આત્માની વીતરાગાવસ્થા સમાન ન ગણું. આપશ્રીનું તત્ત્વ પ્રામ કરવાનું ઘેલું મને એવું લાગ્યું છે કે કાળાન્તરે નાશવંત અને અસ્થિર એવી આ લૌકિક સંપત્તિમાં મન ચોંટતું જ નથી.

જેમ એકવાર પણ ગંગાનું શીતળ અને મધુર જળ જેણો પીધું હોય,
તેને લવણસમુદ્રનું ખાડું પાણી કેમ ભાવે ? તેમ જેણો એકવાર પણ લોકોતર
પુરુષોને જાણ્યા હોય, લોકોતર પુરુષોના સહજ ગુણોના આનંદને જાણ્યો-
માણ્યો હોય. તેને લૌકિક સંપત્તિ જોઈને આનંદ કેમ થાય ? || ૧૧-૩ ||

તુજ વિના મેં બહુ દુઃખ લખાં, તુજ મિલ્યે તે કેમ હોય રે ।
મેહ વિણ મોર માચે નહીં, મેહ દેખી માચે સોય રે || ૧૧-૪ ||
સ્વામી સીમંધર તું જ્યો || ૧૧૭ ||

ગાથાર્થ= હે પરમાત્મા ! મેં તમારા વિના ઘણાં દુઃખો મેળવ્યાં
છે. હવે તમે મળ્યા પછી તે દુઃખો કેમ રહી શકે ! જેમ વાદળ વિના
મોર ન નાચે. પરંતુ વાદળ દેખ્યા પછી તે મોર નાચ્યા વિના કેમ રહે ?
અર્થાત્ નાચે જ. || ૧૧-૪ ||

વિવેચન= હે પરમાત્મા શ્રી વીતરાગ દેવ સીમંધરસ્વામી પ્રભુ !
અનાદિ કાળથી આજ દિન સુધી હું તમારા વિના=તમને સર્વજ્ઞ સર્વદર્શી
સાચા વીતરાગ પરમાત્મા તરીકે ઓળખ્યા વિના, જાણ્યા વિના અને
તેવી માન્યતા કર્યા વિના ભવોભવમાં ઘણું ભટક્યો છું અને બહુ દુઃખો
પાય્યો છું. તમને ન જાણ્યા એટલે તમારા કહેલા યથાર્થ આત્મરહ્મને
ન સમજ્યો. યથાર્થ આત્મરહ્મ ન આચર્યો એટલે ઘણાં દુઃખો પાય્યો.
કુગુરુઓના સંસર્ગાથી મિથ્યાદસ્તિ દેવોને દેવ માની લીધા. વીતરાગને
ક્યારેક ભજ્યા હશે તો પણ સંસારનાં સુખોની લાલસાથી ભજ્યા. દસ્તિ
જ ઉલટી પાય્યો. મિથ્યા સંસ્કારોમાં જ રહ્યો. તેથી હું ભવોભવમાં બહુ
રખ્ય્યો છું. અને બહુ બહુ દુઃખો પાય્યો છું.

હવેથી (આજ દિનથી) આપશ્રી મળ્યા છો. આપને જ સર્વજ્ઞ,
સર્વદર્શી, યથાર્થવાદી, સત્યરહ્મ પ્રકાશક, વીતરાગ પરમાત્મા તરીકે
ઓળખ્યા છે. જાણ્યા છે. માન્યા છે. તેનાથી મને ઘણો ઘણો હર્ષ-આનંદ
પ્રગટ્યો છે. હવે યથાર્થ સ્વરૂપે મેં આપશ્રીને ગ્રામ કર્યા હોવાથી મારાં
તે દુઃખો રહેવાનાં જ નથી. ગયાં જ સમજો. એક બે ભવમાં જ મારાં

સર્વ દુઃખોનો કથ્ય કરીને હું મુક્તિપદ પાય્યો જ સમજો. મને સંપૂર્ણ
વિશ્વાસ છે કે સાચા દેવની અને સાચા ધર્મની બરાબર ઓળખાણ અને
પ્રામિ મને જે થઈ છે તેનાથી હવે મારામાં દુઃખો રહે જ કેમ ? અર્થાત્
સર્વ દુઃખો ગયાં જ છે. એમ હું માનું છું.

મોરલાઓ જ્યાં સુધી આકાશમાં વાદળ થાય નહીં. દેખે નહીં ત્યાં
સુધી જ ન નાચે, હર્ષ ન પામે, પરંતુ આકાશમાં જેમ જેમ વાદળોની ઘટા
દેખે, મેઘગર્જારવ સાંભળે, વીજળીઓના જબ્બકારા દેખે એટલે તેઓ નાચ્યા
વિના ન રહે. અવશ્ય નાચે જ, તેમ હું મોરલા જેવો છું. આપશ્રી મેઘઘટા
તુલ્ય છો. મને આપશ્રીની પ્રામિનો અને આપશ્રીના યથાર્થ ધર્મતત્ત્વની
પ્રામિનો જે યોગ થયો છે. અને તેનાથી જે આનંદ થયો છે. તે હું શબ્દોથી
વર્ણવી શકતો નથી. માત્ર મારા અનુભવથી જ જાણું છું. માણું છું અને
આનંદમાં આવીને નાચું છું. બસ, હર્ષવેશમાં નાચ્યા જ કરું છું.|| ૧૧-૪ ||

મન થકી મીલન મેં તુજ કીયો, ચરણ તુજ ભેટવા સાંઈ રે ।
કીજુએ જતન જિન એ વિના, અવર ન વાંછીએ કાંઈ રે || ૧૧-૫ ||
સ્વામી સીમંધર તું જ્યો || ૧૧૮ ||

તુજ=તમારી સાથે, સાંઈ=હે સ્વામી, જતન=સુરક્ષા, અવર=બીજું.

ગાથાર્થ= મેં આપશ્રીની સાથે મનથી મીલન તો કરી જ લીધું
છે. હવે ફક્ત આપશ્રીના ચરણકમલોને સાક્ષાત્ ભેટવા હે સ્વામી !
ઇચ્છું છું. આપશ્રી મારી આ ભવભ્રમણાથી સુરક્ષા કરો, આ એક
પ્રાર્થના વિના બીજુ કંઈ હું ઇચ્છતો નથી. || ૧૧-૫ ||

વિવેચન= હે પરમાત્મા ! ગણધર ભગવંતોએ બનાવેલા આગમગ્રંથો
તથા પૂજ્ય હરિભદ્રસૂરિજી, કલિકાલ સર્વજ્ઞ શ્રી હેમયંત્રાચાર્યજી, શ્રી
જિનભદ્રગણિજી, તથા શ્રી સિદ્ધસેન દિવાકરસૂરિજી આદિ અનેક સૂરિપુંગવોએ
બનાવેલા શાખગ્રંથો વાંચીને તેનો પૂર્વાપર અત્યાસ કરીને મન થકી
(શ્રદ્ધાગુણથી)મેં આપશ્રીની સાથે મીલન તો કરી જ લીધું છે. અર્થાત્
આપશ્રીની પૂર્વાપર અવિરુદ્ધ, અનેકાન્તશૈલીવાળી, નિશ્ચય-વ્યવહારાદિ

નયોની અપેક્ષાવાળી, સર્વદોષોથી મુક્ત એવી વાણી, શાસ્ત્રોના આધારે અને સદ્ગુરુઓના આલંબને જાણીને તેનો અભ્યાસ કરીને અત્યન્ત શ્રદ્ધાગુણવાળો હું બની જ ચુક્યો છું. હવે આપના પ્રત્યે જામેલા મારા મનને (જામેલી શ્રદ્ધાને) કોઈ દેવ માનવ કે ઈન્દ્ર પણ ચલિત કરી શકે તેમ નથી.

હવે ફક્ત તમારા ચરણો બેટવા (એટલે કે આપશ્રીની વાણી દ્વારા ભણેલા નિશ્ચય-વ્યવહારથી શુદ્ધ એવા ધર્મતત્ત્વને આચરવા) માટે હું ઈચ્છું છું. આપશ્રીએ જણાવેલા પરપરિણાતિથી મુક્ત અને શુદ્ધ એવા આત્મતત્ત્વને પ્રામ કરવું એ જ તમારા ચરણોને સાક્ષાત્-પ્રત્યક્ષ બેટવું કહેવાય છે. તેને મેળવવા ઈચ્છું છું. હું વિભાવદશામાં ન ચાલ્યો જાઉં. ફરી ફરી નવાં કર્મો ન બાંધું. મારું દિન-પ્રતિદિન પ્રામ થતું કલ્યાણ અટકે નહીં. એવી મારી “સુરક્ષા” આપશ્રી કરો, તેના વિના બીજું કોઈ પણ હું આપશ્રીની પાસે માગતો નથી. પરપરિણાતિના ત્યાગ વિના બીજું કોઈ માગવા જેવું આ સંસારમાં છે જ નહીં, સંસારનાં સર્વ પણ સુખો, પર દ્રવ્યોના સંયોગજન્ય હોવાથી પરાધીન અસ્થિર, અને ક્ષણભંગુર છે. મોહકતા વધારનારા છે. તે સર્વ ઉપરથી મારું મન ઉઠી ગયું છે. કેવળ એક શુદ્ધ, બુદ્ધ, અખંડ, અનંતગુણમય, ચિદાનંદમય આત્મતત્ત્વ મેળવવાની જ જંખના લાગી છે. તેની જ અતિશય તાલાવેલી લાગી છે. તે જ એક તત્ત્વ પ્રામ કરવામાં અને ભવભ્રમણ મીટાડવામાં આપશ્રી મારી સુરક્ષા કરવાવાળા થાઓ. || ૧૧-૫ ||

તુજ વચન રાગ સુખ આગળે, નવિ ગણું સુર-નર શર્મ રે ।
કોડી જો કપટ કોઈ દાખવે, નવિ તજું તો એ તુજ ધર્મ રે ॥ ૧૧-૬ ॥
સ્વામી સીમંધર તું જ્યો ॥ ૧૧૮ ॥

ગાથાર્થ= તમારી વાણી ઉપરના રાગના (અહોભાવના) સુખની આગળ દેવ-મનુષ્યનાં સુખોને પણ હું ગણકારતો નથી. જો કોઈ કરોડો કપટ કરીને પણ મને લલચાવે, તો પણ હું તમારા ધર્મને ત્યજવાનો નથી. || ૧૧-૬ ||

વિવેચન= હે સીમંધરસ્વામી પરમાત્મા ! પાંત્રીસ ગુણોથી ભરેલી અને સર્વ દોષોથી રહિત એવી તમારી વાણી સાંભળીને (આગમશાસ્ત્રો

દ્વારા જાણીને) તે નિર્દોષ વચનો ઉપર મને જે રાગ પ્રગટ થયો છે. હૈયામાં અનહદ અહોભાવ (પૂજ્યભાવ) જે ઉદ્ભબ્યો છે. તેના આનંદના સુખની સામે દૈવિક સુખો કે માનવભવનાં સુખોની કોઈ ફુટી કોડી જેટલી પણ કિમત નથી. ઐહિક કે પારભવિક સુખો કર્માદ્ય જન્ય છે આસક્તિ દ્વારા નવાં કર્મો બંધાવનારાં છે. પરદ્રવ્યની આધીનતાવાળાં છે. આત્માની સ્વતંત્રતાને છેદનારાં છે. તે સુખોને પ્રામ કરવામાં, પ્રાપ્ત થયેલાના સંરક્ષણમાં, અને અંતે વિયોગમાં દારુણ દુઃખ આપનારાં છે. અસ્થિર ચંચળ અને ક્ષણભંગુર છે. પત્તાનાં મહેલની જેમ, વિજળીના ચમકારાની જેમ અને મેઘઘટાની ગીયતાની જેમ વિખેરાઈ જવાવાળાં છે. જ્યારે આપશ્રીની વાણીના શ્રવણ મનન ચિંતન અને આચરણ દ્વારા જે અનુપમ આનંદ પ્રામ કરાય છે. તે કર્મનો ક્ષય કરનારો છે. નવાં કર્મો નહીં બંધાવનારો છે. સ્વાધીન છે. આત્માની સ્વતંત્રતાને સમજાવનારો અને આપનારો છે. આવ્યા પણી કદાપિ નહીં જનારો છે. તથા વધારે ને વધારે હર્ષ ઉપજાવનારો છે.

મારા આત્મામાં આપની વાણી પ્રત્યેનો અહોભાવ (પૂજ્યભાવ) એવો તો સુદૃઢ થયો છે કે જો કોઈ દેવ અથવા માનવ મારા તે અહોભાવને ડગાવવા કરોડો કપટ કરે, અમાપ ઉપાયો આચયરે, તો પણ હું તમારા ધર્મને અંશમાત્ર પણ તજું નહીં. એવો આ પૂજ્યભાવ માર આત્મામાં સુદૃઢ પણો મેં પ્રામ કર્યો છે. || ૧૧-૬ ||

તું મુજ હદ્ય ગિરિમાં વસે, સિંહ જો પરમ નિરીહ રે ।
કુમત માતંગના જુથથી, તો ન કશી પ્રભુ મુજ બીહ રે ॥ ૧૧-૭ ॥
સ્વામી સીમંધર તું જ્યો ॥ ૧૨૦ ॥

નિરીહ= નિઃસ્પૃહ, વીતરાગ, **કુમત=** અન્યધર્મારૂપી, **માતંગ=** હાથી જુથ= સમુહ, **કશી=** કોઈ પણ પ્રકારની, **બીહ=** બીક, ભય.

ગાથાર્થ= મારા હદ્યગિરિમાં સિંહસમાન વીતરાગ પ્રભુ તમે જો વસો છો તો તેના કારણે અન્યમતો રૂપી હાથીઓના ટોળાથી મને કોઈ પ્રકારની બીક (ભીતિ) હવે રહી નથી. કોઈપણ તરફથી મને ભીતિ લાગતી નથી.

વિવેચન= જંગલમાં સ્વતંત્રપણે છુટા ફરનારા પરાકમી સિંહ નામના પ્રાજીઓ દિવસે બહાર ઘુમતા હોય છે. અને સન્ધ્યા આદિ વેળાએ પર્વતોની પોતપોતાની ગુફામાં વસનારા હોય છે. જે જંગલોમાં સિંહો ઘુમતા હોય છે. તે જંગલોમાં, સિંહોનો વાત્સલ્યભાવ જેણે પ્રામ કરી લીધો છે તેવા પુરુષને હરવા-ફરવા અને ચાલવામાં, ત્યાં ચારે બાજુ ફરતા એવા જંગલી હાથીઓના ટોળાનો ભય ક્યાંથી હોય ? જે પુરુષને સિંહ બચાવનાર છે. તે પુરુષને ગજગ્રાહનો ભય સંભવતો જ નથી.

તેવી જ રીતે હે પરમાત્મા ! તમે વીતરાગ (નિરીહ) છો. તેથી જ પરાકમી સિંહ સમાન છો. તમને (તમારી વાજીને અને આપશ્રીએ બતાવેલા ધર્મતત્ત્વને) મેં મારા હૃદયમાં બરાબર વસાવ્યા છે. તેથી અન્યધર્મો-અન્યદર્શનો મને પોતાની જાળમાં ફસાવે એવો ભય હવે મને રહ્યો જ નથી. કારણ કે તે સર્વ અન્યમતો કરતાં બળવાન ધર્મનો (બળવાન વ્યક્તિનો) મેં આશ્રય કર્યો છે. આપ પરાકમી સિંહસમાન છો. મારુ હૃદય પર્વતોની ગુફા સમાન છે. અન્યમતો એ હાથીઓના ટોળા સમાન છે.

જ્યાં સિંહ વસે છે ત્યાં જંગલી હાથીઓના ટોળાનો ભય લાગતો નથી તેમ જ્યાં આપશ્રી વસો છો ત્યાં અન્યમતોનો (ત્યાં ફસાઈ જવાનો) ભય લાગતો નથી. આપશ્રીનાં યુક્તિસંગત વચ્ચનોના અત્યાસના સહાયથી અમે લલચાવનારાં અન્યદર્શનોનાં વચ્ચનોને દૂરથી જ ફગાવી દેનારા વિદ્વાન બન્યા છીએ. જેને બળવાનની સહાય હોય છે તે પોતે પણ તેની મદદથી બળવાન બને છે. || ૧૧-૭ ||

કોડી છે દાસ પ્રભુ તાહરે, માહરે દેવ તું એક રે ।
કીજીએ સાર સેવક તણી, એ તુજ ઉચિત વિવેક રે ॥ ૧૧-૮ ॥

સ્વામી સીમંધર તું જ્યો ॥ ૧૨૧ ॥

ગાથાર્થ= હે પ્રભુ ! તમારે તો કરોડો સેવક છે. પરંતુ મારે તો તું એક જ સ્વામી છો. તેથી આ સેવકની સારસંભાળ કરવી એ તમારો ઉચિત વિવેક ગણાય.

વિવેચન= હે સીમંધરસ્વામી પ્રભુ ! આપશ્રી સર્વગુણ સંપન્ન છો. વીતરાગ સર્વજ્ઞ સર્વદર્શી છો. તીર્થકર નામકર્મ સ્વરૂપ તીવ્ર પુષ્યોદયવાળા છો. તેથી આપની સેવાની સ્પૃહ કોણ ન રાખે ? માટે કરોડોની સંખ્યામાં રહેલા દેવો, દેવેન્દ્રો, માનવો, રાજાઓ અને ચક્રવર્તીઓ આપશ્રીની સેવા ભક્તિ, કરે છે. આ કારણે આપને તો કરોડો સેવકો છે.

પરંતુ અગાધ એવા ભવસાગરથી તારવામાં, તરવાનો સાચો રાહ બતાવવામાં, યથાર્થ દિશા સૂચવવામાં અમારા માટે તો એક તમે જ છો. તેથી મેં આપશ્રીને એકને જ સ્વામી બનાવ્યા છે. (માન્યા છે). તમારા જેવું સામર્થ્ય અન્ય કોઈમાં પણ ન હોવાથી મારે મન તમે એક જ સ્વામી છો. તેથી મારી સારસંભાળ લેવી એ તમારી ફરજ થઈ પડે છે. તેથી જો તમે અમારી સાર સંભાળ કરશો તો જ તમે જગતમાં ઉચિતવિવેકવાળા કહેવાશો.

જે સેવકને ઘણા સ્વામી હોય તે સેવકની એક સ્વામી કદાચ સારસંભાળ ન કરે તો ચાલે. કારણકે તે પોતાની સારસંભાળ બીજા સ્વામી પાસે અથવા ત્રીજા-ચોથા-પાંચમા સ્વામી પાસે કરાવી શકે છે. આ કારણે આવા સેવકની જો કોઈ એક સ્વામી ઉપેક્ષા કરે તો તે સ્વામી ઉપાલંબને પાત્ર બનતા નથી. સેવકની સારસંભાળ કરવાનું અટકી જતું નથી. સેવક દુબી જતો નથી. પરંતુ જે સેવકને એક જ સ્વામી હોય છે. તે સ્વામી જો સેવકની સારસંભાળ કરવામાં ઉપેક્ષા કરે તો સેવકને કેટલું નુકશાન થાય ? તે તો ભવસમુદ્ર તરી જ ન શકે. અગાધ ઊંડા જળમાં દુબી જ જાય. આટલું મોટું નુકશાન કરાવવામાં સ્વામીની ઉપેક્ષાબુદ્ધિ જ કારણ કહેવાય. તેથી સ્વામી પણ ઉપાલંબને પાત્ર બને જ છે. જે સેવકે “આ સ્વામી મને અવશ્ય તારશે જ” “મને તારવામાં તેઓ જ સમર્થ છે.” આમ માનીને એક પાક્ષિક અભિલાષા કરી અને સ્વામી-સેવક ભાવનો સંબંધ બાંધી તેઓની જ આશાએ જે સેવક સમય પસાર કરે છે. અને જો સ્વામી અનેક સેવકોની સેવામાં અંજાઈ જઈ આ એક જ સ્વામી માનનારા સેવકને ભૂલી જાય તો શું તે સ્વામી પણ ઠપકાપાત્ર આ સંસારમાં ન ગણાય ? અર્થાત્ ગણાય જ. તો આપશ્રી અનેક સેવકોવાળા હોવા છતાં પણ મને ભૂલી ન જાઓ. મને

ભૂલી જાઓ તો શું ઈપકાપાત્ર ન ગણાઓ ? તેથી મને ન ભૂલી જાશો, હે સ્વામી ! ન ભૂલી જાશો. તેમાં તમારી વિવેકશૂન્યતા ગણાશે. (આ બધા વચનો ભક્તિભાવથી બોલાયેલાં જાણવાં) ॥ ૧૧-૮ ॥

ભક્તિ ભાવે ઈસ્યું ભાખીએ, રાખીએ એહ મનમાંડી રે ।
દાસના ભવદુઃખ વારીએ, તારીએ સો ગ્રહી બાંહી રે ॥ ૧૧-૯ ॥
સ્વામી સીમંધર તું જ્યો ॥ ૧૨૨ ॥

ગાથાર્થ= ભક્તિભાવથી મેં આવું કહ્યું છે. તે સઘળી વાત આપ આપના મનમાં જ રાખજો. સેવક એવા મારાં ભવદુઃખ., હે પ્રભુ ! કાપો, અને હાથ પકડીને તારો. ॥ ૧૧-૯ ॥

વિવેચન= હૈયામાં જ્યારે જુદી જુદી જતનો પ્રેમ ઉભરાય છે. ત્યારે ઉપર ઉપરથી અનુચિત લાગતાં પણ પરમાર્થથી ઉચિત જ વચનો નીકળી જાય છે. જેમ બાળકને માત-પિતા પ્રત્યે ઉપકારીપણાનો ભાવ (પ્રેમ) છે. તેથી કાલુંઘેલું બોલી જાય છે. જે ઉપર ઉપરથી અનુચિત પણ લાગે. પરંતુ તેવું વચન અંદરનો પ્રેમ જ સૂચ્યવે છે. તેવી જ રીતે હે પરમાત્મા ! અમે તમને એકને જ સ્વામી માન્યા છે. માતપિતાતુલ્ય માન્યા છે. ઉપકારી માન્યા છે. તરણતારણહાર માન્યા છે. તમારા પ્રત્યે અમાપ પ્રેમ છે. અમાપ વિશ્વાસ છે. તમે અમારું કામ કરશો જ એવી સો ટચના સોના જેવી પાકી શ્રદ્ધા છે. એટલે જ્યારે (અમારો ભવસ્થિતિ પરિપાક હજુ બરાબર ન થયો હોવાથી) અમારું કામ ન થાય, અથવા કામકાજ થવામાં કાળવિલંબ થાય ત્યારે તે કાર્ય કરાવવાની અધીરાઈના કારણે અને પાકો વિશ્વાસ હોવાથી સ્વામી કંઈ ભૂલી તો નથી ગયાને ? ઈત્યાદિ મનની કાલીઘેલી કટ્યનાઓથી બોલાયેલાં અમારાં આ સઘળાં વચનો છે.

આવાં કાલાંઘેલાં (ગાંડપણ જેવાં લાગતાં) અમારાં વચનોને સાંભળીને હે પરમાત્મા ! ખોટું ન લગાડશો, મનમાં દુઃખ ન ધરશો. અમારું આ બધું બોલવું શ્રદ્ધાના અતિશયથી અને કાર્યની ઘેલછાથી થયું છે તેથી અમારાં આ વચનો બાળકની જેમ વિવેકશૂન્ય પણ કદાચ હશે. તો પણ આપશી અમારાં

આ વચનો મનમાં જ રાખજો. કોઈ બીજાને કહેશો નહીં. નહીં તો આવાં વિવેકશૂન્ય વચનો બોલવા બદલ અમારું માટું દેખાશે. અમારી ઈજ્જત ઓછી થશે. પ્રેમથી બોલાયેલાં વિવેકશૂન્ય વચનો બીજાને કહેવાનાં હોતાં નથી. વિવેકવાળું અથવા વિવેક વિનાનું અમે આપશીને ઘણું ઘણું કહી દીધું છે. તે કહેવાની પાછળ સર્વે વચનોનો એક જ સાર છે કે-

આપના અતિશય ભક્તિભાવવાળા આ દાસનાં ભવદુઃખો વારો. અને હાથ પકડીને પણ તારો. એટલે કે મારામાં મોહના સંસ્કારો આજ કાલના નથી. અનાદિના છે. જલ્દી ટળે તેમ નથી. તેમાં કાળવિલંબ પણ કદાચ થવાનો સંભવ છે. મારે તો તે મોહના સંસ્કારો જલ્દી જલ્દી નાશ કરવા છે. તેથી આપશી એવી જાદુઈ લકડી ચલાવો કે જેથી હું આ મોહના સંસ્કારોનો નાશ કરી, ભવના પેલે પાર પહોંચનારો થાઉં. આપશી જ આ કામ કરી શકો તેમ છો. ॥ ૧૧-૯ ॥

બાળ જિમ તાત આગળ કહે, વિનવું હું તેમ તુજ રે ।

ઉચિત જાણો તેમ આચરો, નવિ રહ્યો તુજ કિસ્યુ ગુજજ રે ॥ ૧૧-૧૦ ॥

સ્વામી સીમંધર તું જ્યો ॥ ૧૨૩ ॥

નવિ રહ્યો= રાખ્યું નથી, **કિસ્યુ=** કોઈપણ પ્રકારનું, **ગુજજ=** ગુમ.

ગાથાર્થ= જેમ બાળક પોતાના પિતાની આગળ પોતાની દુઃખદર્દ ભરેલી આપવીતી કહે છે. તેમ હે પરમાત્મા ! હું પણ આપશીને વિનંતિ કરું છું કે મારા માટે આપશીને જે ઉચિત લાગે તેમ કરો. પણ જલ્દી કરો. કારણકે મેં આપની પાસે કંઈ પણ ગુમ રાખ્યું નથી. ॥ ૧૧-૧૦ ॥

વિવેચન= હે સીમંધરસ્વામી પરમાત્મા ! આપ તો છાએ દ્રવ્યોના, ત્રણો કાળના, અનંતાનંત વર્તના પર્યાયોને જાણનારા છો. લોકાલોકવ્યાપી કેવળજ્ઞાન કેવળદર્શનવાળા છો. મારા પણ ત્રણો કાળના સર્વ પર્યાયોને આપશી જાણો છો જ. જેથી આપને જાણાવવા માટે મારે બીજુ કંઈ કહેવાનું રહેતું નથી. પરંતુ બાળક જેમ પોતાના હૈયાના ભાવો પોતાની મધુર લાગતી

બાલભાષામાં પોતાના પિતાને કહે છે. તેવી જ રીતે આપશ્રી જાણતા હોવા છતાં પણ હું આપશ્રીને (મારા હાર્દિક દુઃખદદ્દને) જણાવું છું. હૈયામાં જેવું આવ્યું તેવું હોઠ દ્વારા પ્રકાશિત કરી નાખ્યું છે. બોલાય કે ન બોલાય તેનો વિવેક કંઈ રાખ્યો જ નથી. ઉપકારી પણાના આપશ્રી પ્રત્યેના રાગે વિવેક રહ્યો પણ નથી તેથી મારી બાધ્યચેષ્ટાને ન જોતાં મારા કહેવાના ભાવને જોજો.

મેં મારા હૈયાના ભાવો કહેવામાં તમારી પાસે કંઈ પણ ગુમ રાખ્યું નથી. જે વસ્તુ જેમ હતી તે વસ્તુ તેમ ભદ્રિકભાવે કહી જ દીધી છે. તેથી આપશ્રી મારુ કલ્યાણ કરવાનું, દુઃખ દૂર કરવાનું, ભવભ્રમણ મટાડવાનું, કાર્ય જે રીતે ઉચ્ચિત લાગે તે રીતે આચરો (તે રીતે કરો) પણ મારું કાર્ય ચોક્કસ કરો જ. હવે રાહ ન જોવરાવો. કાલવિલંબ ન કરો. હવે ધીરજ રહેતી નથી. || ૧૧-૧૦ ||

મુજ હોજો ચિત્ત શુભ ભાવથી, ભવો ભવ તાહરી સેવ રે ।
યાચિએ કોડી યતને કરી, એહ તુજ આગળ દેવ રે || ૧૧-૧૧ ||
સ્વામી સીમંધર તું જયો || ૧૨૪ ||

ગાથાર્થ= હે પરમાત્મા ! તમારી આગળ મનના ઉત્તમ ભાવથી કરોડો પ્રયત્નો કરીને આ એક જ યાચના કરીએ છીએ કે ભવોભવમાં તમારી સેવા મને મળજો. || ૧૧-૧૧ ||

વિવેચન= હે સીમંધરસ્વામી પરમાત્મા ! તમારી સમક્ષ આ સ્તવન દ્વારા મેં ઘણું ઘણું કહી દીધું છે. હૈયામાં આપના પ્રત્યે શુભભાવ હોવાથી (અંતરમાં સભ્યકૃત્વ નામનો ગુણ હોવાથી આપનું શાસન અતિશય રૂચિ ગયું=ગમી ગયું) હોવાથી ઉપરોક્ત કાલીધેલી મારી બાલભાષામાં મેં મારી સર્વ હક્કિકત અતિશય શ્રેદ્ધા પૂર્વક આપશ્રીને કહી દીધી છે. હવે કહેવાનું કંઈ જ બાકી નથી. હૈયાના ભક્તિભાવ પૂર્વક આપને અમારી એક જ અન્તિમ વિનંતિ છે કે વિવિધ પ્રકારના અનેક પ્રયત્નો કરીને જણાવીએ છીએ કે મને ભવોભવ તમારા ચરણોની સેવા એટલે

કે તમારી આજાનું જ્ઞાન, સમજ, આચરણ અને પાલન મળજો. આ જ એક અમારી અન્તિમ વિનંતિ છે.

કારણ કે જો ભગવાનની આજા જ્ઞાન, સમજાય અને પળાય તો અમારો આત્મા સત્યમાર્ગને સેવનારો બને જ. અકલ્યાણ થાય જ નહીં. નિયમા કલ્યાણ જ થાય. અલ્યકાળમાં જ મુક્તિપદ પામે. || ૧૧-૧૧ ||

ઈમ સકલ સુખકર, દુરિત ભયહર, વિમલ લક્ષણ ગુણધરો ।
પ્રભુ અજર, અમર, નરિંદ વંદિત, વિનવ્યો સીમંધરો ।
નિજ નાદ તર્જિત મેધ ગર્જિત ધૈર્ય નિર્જિત મંદરો ।
શ્રી નયવિજય બુધ ચરણસેવક જશવિજય બુધ જય કરો || ૧૨૫ ||

ગાથાર્થ= આ પ્રમાણે સકલ સુખને કરનારા, સર્વ પાપો અને ભયોને હરનારા, નિર્મળ લક્ષણો અને ગુણોને ધારણ કરનારા, અજર (જરા વિનાના), દેવેજ્ઞો અને નરેન્દ્રો વડે વંદાયેલા, પોતાની ધર્મદેશનાની વાણી વડે તર્જના (પરાભવ) કર્યો છે મેધના ગર્જારવનો જેઓએ એવા, અને ધૈર્યગુણ વડે જિત્યો છે મેરુપર્વત જેઓએ એવા પ્રભુ શ્રી સીમંધર સ્વામીને વિનંતી કરવારૂપે શ્રી નયવિજયજી મહારાજશ્રીના ચરણસેવક એવા શ્રી યશોવિજયજી મહારાજશ્રીએ આ સ્તવનની રચના કરી છે.

વિવેચન= આ ગાથા કણશ રૂપે છે. ગ્રંથકર્તાનું અને તેમના ગુરુજીનું નામ આપીને સીમંધરસ્વામીને વિનંતી કરવા રૂપે આ સ્તવન બનાવ્યું છે. એમ સુચવ્યું છે. આ સ્તવનના કર્તા છે પૂજ્ય ઉપાધ્યાય શ્રી યશોવિજયજી મહારાજશ્રી કે જેઓ મહેસાણા પાસેના કનોડા ગામમાં જન્મેલા, પાટણમાં દીક્ષિત થયેલા, અને ડાંબોઈમાં સ્વર્ગવાસી બનેલા.

તથા વિકમ સંવત—-----માં જન્મેલા. કાશીમાં જઈ વિશેષ સંસ્કૃત પ્રાકૃત અને ન્યાય શાસ્ત્રોનો જેઓએ ધારો અભ્યાસ કર્યો હતો તે.

તેમના ગુરુનું નામ પૂજ્ય શ્રી નયવિજયજી મહારાજશ્રી. આ પ્રમાણે પૂજ્ય શ્રી હીરસૂરીશ્વરજી મહારાજશ્રીના સમુદ્દ્રાયમાં થયેલા એવા ઉપાધ્યાય શ્રી યશોવિજયજી મહારાજશ્રીએ આ સ્તવન બનાવ્યું. તેમાં મહાવિદેહક્ષેત્રમાં વર્તમાન કાળે વિચરતા, ધર્મદેશના આપતા સીમંધરસ્વામી પરમાત્માને વિનંતી કરવા રૂપે આ સ્તવન બનાવ્યું છે. સીમંધરસ્વામીના સાત ગુણો આ છેલ્લી ૧૨પ્રમી ગાથામાં ગાવા વડે સ્તુતિ કરેલી છે.

૧ સકલ સુખકર= સકલ સુખોને કરનારા, જેઓની આરાધના કરવાથી એટલે કે ભાવપૂર્વક સ્તવના વંદના કરવાથી, સ્થિર અને અનંત કાળસ્થાયી એવા સર્વોત્તમ મુક્તિસુખની પ્રાપ્તિ થાય છે.

૨ દુરિત ભયહર= પાપો અને ભયોને હરનારા, જેમના શાસનની (આજ્ઞાની) પાલના (આચરણા) કરવાથી પૂર્વબદ્ધ પાપો અને ભયો ચાલ્યા જાય છે.

૩ વિમલ લક્ષ્ણ ગુણધરો= નિર્મણ લક્ષ્ણો અને ગુણોને ધારણ કરનારા. તીર્થકરપણાનાં હાથ-પગની રેખાવાળાં બહુ બાધ્ય લક્ષ્ણો અથવા ત૪ અતિશયોરૂપી બાધ્ય લક્ષ્ણો અને અનંત જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર-વીર્યાદિ ગુણોરૂપી ભાવ લક્ષ્ણોને ધારણ કરનારા.

૪ અજર= જરા વિનાના, જેના જીવનમાં હવે જન્મ જરાદિ આવવાનાં નથી એવા.

૫ અમર નરિંદ વંદિત= દેવેન્દ્રો અને નરેન્દ્રો વડે વંદાયેલા.

૬ નિજ નાદ તર્જિત મેઘ ગર્જિત= ત૩ ગુણોથી ભરેલી પોતાની ધર્મદેશના આપવાવાળી અદ્ભુતવાળી વડે તર્જના કરી છે મેઘના ગર્જારવની જેણો એવા. અર્થાત્ મેઘના ગર્જારવ કરતાં પણ અત્યન્ત ગંભીર વાણીવાળા.

૭ ધૈર્ય નિર્જિત મંદરો= ધૈર્યગુણ વડે જિત્યો છે મેરુપર્વત જેઓએ એવા. અર્થાત્ કલિકાલના તોફાની પવનો વડે પણ મેરુપર્વત

ચલાયમાન (કંપાયમાન) થાય તેમ નથી. છતાં કદાચ તે કંપાયમાન થાય પરંતુ પરમાત્મા સીમંધરસ્વામી પ્રભુ ગમે તેવા ઉપસર્ગ પરિષહો આવે તો પણ કંપાયમાન ન થાય તેવા છે. તેથી મેરુપર્વતને પણ ધૈર્યગુણ દ્વારા જિતનારા.

આવા શ્રી સીમંધરસ્વામીને વિનંતિ કરવારૂપે આ સ્તવન બનાવ્યું છે. વર્તમાન કાળમાં સર્વજ્ઞ, પૂર્વધર, શ્રુતકેવલી વિગેરે મહાપુરુષોના વિરહવાળા કાળમાં, અજ્ઞાની અને અહંકારી એવા તથા પોતાના અનુયાયી વર્ગના તોફાનોના કારણે પદારૂઢ થયેલા કુગુરુઓ ધર્મની દેશના પાલટે છે. ઉત્સૂત્ર પ્રદૃપણા કરે છે. અર્થ-કામની દેશના આપવા રૂપ ઉન્માર્ગ જ બતાવે છે. સાચો જ્ઞાનમાર્ગ બતાવતા જ નથી. કલહ અને કદાગ્રહના દરિયા છે. સત્તાધીશ થઈ ગયા છે. એવા કુત્સિત કુગુરુઓના હાથમાં ફસાઈ ચુકેલા ભવ્ય મુમુક્ષુ આત્મારી અને ભદ્રિક જીવોને વ્યવહારનયથી અને નિશ્ચયનયથી ધર્મનું સાચું સ્વરૂપ સમજાવવા માટે શ્રી સીમંધરસ્વામીને વિનંતિ કરવા રૂપે પૂજ્યપાદ શ્રી યશોવિજયજી ઉપાધ્યાયજી મહારાજશ્રીએ આ સ્તવન બનાવ્યું છે. આવા પ્રકારની નિર્ભય, સર્વથા સત્ય, ટંકશાળી વાણી પ્રકાશવા દ્વારા આપણા ઉપર અસીમ ઉપકાર કરનારા એવા પૂજ્યપાદ ઉપાધ્યાય શ્રી યશોવિજયજી મહારાજશ્રીને લાખો-લાખો વંદના.

અગ્યારમી દ્વારા સમાપ્ત

○ ○ ○

શ્રી સીમંધર સ્વામી પરમાત્માને વિનંતિ કરવા રૂપે બનાવેલું નિશ્ચય-વ્યવહારનયથી ધર્મનું સ્વરૂપ સમજાવનારા સવાસો ગાથાના સ્તવનની તથા તેના સરળ ગુજરાતી અર્થાની સમાપ્તિ થઈ.

॥ શ્રી શંખેશ્વર પાર્થનાથાય નમઃ ॥

ન્યાયાચાર્ય-ન્યાયવિશારદ-મહામહોપાદ્યાય
શ્રી યશોવિજયજી મ. સા. વિરચિત

શવાસો ગાથાનુ હુંડીનું જીવન

(સરળ ગુજરાતી વિવેચન)

: વિવેચનકાર :

ધીરજલાલ ડાહિલાલ મહેતા

: પ્રકાશક :

શ્રી જૈનધર્મ પ્રસારણ ટ્રસ્ટ-સુરત

: પ્રકાશન વર્ષ :

વિકલ્પ સંવત્ત્સર ૨૦૫૮
ઇસ્ટ્રીસન્ન ૨૦૦૩

વીર સંવત્ત્સર ૨૫૨૮
પ્રથમ આવૃત્તિ

કિંમત : રૂ. ૬૦-૦૦

પ્ર
કા.
શ
ક

જૈનધર્મ પ્રસારણ ટ્રસ્ટ.

૭૦૨, રામશા ટાવર્સ ગંગા-જમના એપાર્ટમેન્ટ પાસે,
અડાજણ પાટીયા, સુરત-૩૮૫૦૦૮. (INDIA)
ફોન : (૦૨૬૧) ૨૬૮૮૮૪૩

પ્રા
પ્રિ
સ્થા
નો

ધીરજલાલ ડાહિલાલ મહેતા

૭૦૨, રામશા ટાવર્સ ગંગા-જમના એપાર્ટમેન્ટ પાસે,
અડાજણ પાટીયા, સુરત-૩૮૫૦૦૮. (INDIA)
ફોન : (૦૨૬૧) ૨૬૮૮૮૪૩

પ્ર
કા.
શ
ક

શ્રી યશોવિજયજી જૈન સંસ્કૃત પાઠશાળા

સ્ટેશનરોડ. રંગમહેલના નાકે, મહેસાણા.(ઉત્તર ગુજરાત)

સરસ્વતી પુસ્તક ભંડાર

હાથીખાના, રત્નપોળ, અમદાવાદ. ફોન : ૫૩૫૬૬૬૮૨

પ્ર
પ્રિ
સ્થા
નો

સેવંતીલાલ વી. જૈન

૨૦, મહાજનગલી. ઝવેરીબાજાર, મુંબઈ. ફોન : ૨૪૧૨૪૪૫

સુધોષા કાર્યાલય : શેખનો પાઢો, ઝવેરીવાડ બસ સ્ટોપ
સામે, રિલીફ રોડ, અમદાવાદ-૧. ફોન : ૨૧૩૧૪૧૮

જૈન પ્રકાશન મંદિર : દોશીવાડાની પોળ, કાળુપુર,

અમદાવાદ-૧. ફોન : ૨૪૦૪૭૧૭.

Dr. C. P. Shah
5, Saint Claire Circle, Schaumburg. IL. 60173
T.N. 847-517 3324

પ્ર
પ્રિ
સ્થા
નો

ક્રમપોદ્ધ-
પ્રિન્ટિંગ-
બાઈન્ડિંગ

ભરત ગ્રાફિક્સ

ન્યૂ માર્ક્ટ, પાંજરાપોળ, રિલીફ રોડ, અમદાવાદ-૧.
ફોન : (O.) (079) 2134176, (R.) 2124723

અમારાં લખાયેલ પ્રકાશિત થયેલ પુસ્તકો

- (૧) યોગવિશિકા :- ઉપાધ્યાયજી કૃત ટીકાના અનુવાદ સાથે.
- (૨) યોગશાનક :- સ્વોપ્રકા તથા ટીકાના અનુવાદ સાથે.
- (૩) શ્રી જૈન ધર્મના મૌલિક સિદ્ધાન્ત :- સામાયિકના સૂત્રો ઉપરનું વિવેચન, નવતત્ત્વ, ચૌદ ગુણસ્થાનકો, કર્મના ૧૫૮ બેદો, સાત નયો, સત્પત્તંગી, કાલાદિ પાંચ સમવાયિ કારણો ઉપર વિવેચન.
- (૪) શ્રી જૈન તત્ત્વ પ્રકાશ :- બે પ્રતિકમણાનાં સૂત્રો ઉપર વિવેચન.
- (૫) શ્રી આત્મસિદ્ધિ શાસ્ત્ર :- શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી વિરચિત શાસ્ત્રનું વિવેચન
- (૬) જૈન ધાર્મિક પારિભાષિક શબ્દકોશ :- જૈન શાસ્ત્રોમાં વારંવાર વપરાતા પારિભાષિક શબ્દોના અર્થો સંગૃહીત કર્યા છે.
- (૭) જૈન ધાર્મિક પ્રશ્નોત્તર માલા :- ભાગ-૧ પ્રૌઢ સ્ત્રી-પુરુષોને ઉપયોગી ચારસો પ્રશ્ન-ઉત્તરોનો સંગ્રહ.
- (૮) “કર્મવિપાક” પ્રથમ કર્મગ્રંથનું સરળ ગુજરાતી વિવેચન.
- (૯) “કર્મસત્ત્વ” દ્વિતીય કર્મગ્રંથનું સરળ ગુજરાતી વિવેચન.
- (૧૦) “બંધસ્વામિત્વ” તૃતીય કર્મગ્રંથનું સરળ ગુજરાતી વિવેચન.
- (૧૧) “ધરણીતિ” ચતુર્થ કર્મગ્રંથનું સરળ ગુજરાતી વિવેચન.
- (૧૨) શતક : પૂજ્યપાદ, આ. શ્રી દેવેન્દ્રસૂરીશરજી મ. સા. કૃત સો ગાથાના શતક નામના પાંચમા કર્મગ્રંથનું ગાથા-ગાથાર્થ-શબ્દાર્થ-સંસ્કૃત છાયા સાથે સંક્ષિપ્ત ગુજરાતી વિવેચન.
- (૧૩) પૂજા સંગ્રહ સાર્થ :- પંચ કલ્યાણક, અંતરાયકર્મ આદિ હાલ વધુ પ્રમાણમાં ભણાવાતી પૂજાઓ તથા તેના સરળ ગુજરાતી અર્થો.
- (૧૪) “સાત્ર પૂજા સાર્થ” સાત્ર પૂજા અર્થ સહિત.
- (૧૫) “સમ્યકૃત્વની સજાય” ઘણી જ રોચક કથાઓ સાથે સમ્યકૃત્વના દ્વારા બોલની ઉપાધ્યાયજીકૃત સજાયના અર્થ.
- (૧૬) “નવસ્મરણ” મૂલ ગાથા, તથા અર્થો ગુજરાતી અને ઈંગ્લિશમાં.
- (૧૭) રત્નાકરાવતારિકા :-ભાગ-૧, પરિચ્છેદ : ૧-૨, પૂ. આ. શ્રી રત્નપ્રભાચાર્ય મ.સા. રચિત ટીકા તથા તેનું સરળ ગુજરાતી વિવેચન.
- (૧૮) રત્નાકરાવતારિકા :-ભાગ-૨, પરિચ્છેદ : ૩-૪-૫, પૂ. આ. શ્રી રત્નપ્રભાચાર્ય મ.સા. રચિત ટીકા તથા તેનું સરળ ગુજરાતી વિવેચન.

- (૧૯) શ્રી યોગદાની સમુચ્ચય : પૂજ્ય આ. શ્રી હરિભદ્રસૂરીશરજી મ. સા. કૃત સ્વોપ્રકા ટીકા સાથે મૂલગાથાઓનું તથા સંસ્કૃત ટીકાનું સરળ ગુજરાતી વિવેચન.
- (૨૦) આઠ દાટિની સજાય : પૂજ્ય આ. શ્રી હરિભદ્રસૂરીશરજી મ. સા. કૃત શ્રી યોગદાની સમુચ્ચય ગ્રંથના આધારે મહોપાધ્યાય શ્રી યશોવિજયજી મ. સા. કૃત આઠ દાટિની સજાયનું સરળ ગુજરાતી વિવેચન.
- (૨૧) તત્ત્વાર્થાધિગમ સૂત્ર : પૂજ્ય ઉપાધ્યાય શ્રી ઉમાસ્વાતિજી મ. કૃત સંબંધકારિકા સાથે શ્રી તત્ત્વાર્થાધિગમ સૂત્રનું પાઠ્યપુસ્તકરૂપે સંક્ષિપ્ત ગુજરાતી વિવેચન.
- (૨૨) વાસ્તુપૂજા સાર્થ : પૂ. આ. શ્રી બુદ્ધિસાગરસૂરિજી કૃત વાસ્તુપૂજા સરળ સંક્ષિપ્ત ગુજરાતી સુંદર વિવેચન.
- (૨૩) શ્રાવકનાં બાર વ્રત : શ્રાવક જીવનને ઉપયોગી બાર વ્રતો તથા પાંચ આચારો અને પંદર કર્મદાનોનું વિવેચન. તથા ૨૨ અભક્ષય અને ૩૨ અનંતકાયોનાં નામો.
- (૨૪) સવાસો ગાથાનું સ્તવન : પૂ. ઉપાધ્યાયજી શ્રી યશોવિજયજી મ. સા. કૃત, શ્રી સીમંધરસ્વામી પરમાત્માને વિનંતિ કરવારૂપે નિશ્ચયનય અને વ્યવહારનય ગર્ભિત સવાસો ગાથાનું સ્તવન ગુજરાતી અર્થ-વિવેચન સાથે.
હાલ છપાતા ગ્રંથો
- (૨૫) રત્નાકરાવતારિકા ભાગ-૨ : પરિચ્છેદ હ-૭-૮. પૂજ્ય રત્નપ્રભાચાર્ય મ. સા. રચિત ટીકા તથા તેનું સરળ ગુજરાતી વિવેચન.
- ભાવિમાં લખવાની ભાવના**
- (૨૬) દ્રવ્ય-ગુણ પર્યાયનો રાસ : પૂ. ઉ. શ્રી યશોવિજયજી મ. શ્રી કૃત ગુજરાતી ટબા સાથે તથા ટબાની તમામ પંક્તિઓના વિવેચન યુક્ત અર્થ સાથે.
- (૨૭) સમતિકા (છણો કર્મગ્રંથ) : અર્થ વિવેચન સાથે.
- (૨૮) સમતિ પ્રકરણ : પૂજ્ય આ. શ્રી સિદ્ધસેનહિવાકરસૂરીશરજી કૃત સમતિ પ્રકરણનું પાઠ્ય પુસ્તકરૂપે સરળ ગુજરાતી વિવેચન.
- (૨૯) જ્ઞાનસાર અષ્ટક : દ્રવ્યાનુયોગના પ્રભરાભ્યાસી શ્રી દેવચંદ્રજી મ. કૃત ટીકા તથા ટીકાના વિવેચન સાથે સરળ ગુજરાતી જ્ઞાનસારાષ્ટકનું વિવેચન.
લિ. ધીરજલાલ ડાહ્યાલાલ મહેતા

અનંત ઉપકારી પરમાત્મા શ્રી વીતરાગદેવના શાસનમાં જણાવ્યા પ્રમાણે આ સંસારમાં અનંતાનંત જીવો છે. અને તે સર્વ જીવો અનાદિકાળથી કર્મવાળા છે. આ જીવ કર્મના સંયોગથી સંસારી કહેવાય છે. અને કર્મરહિત થવાથી મુક્ત કહેવાય છે. જીવ, કર્મ અને તે બન્નેનો સંયોગ, આ ગ્રાણ વસ્તુ છે અનાદિની. પરંતુ ધર્મમય પુરુષાર્થ વિશેષ કરવાથી આ સંયોગનો વિયોગ કરી શકાય છે. આથી જીવને કર્મથી વિભુટો કરવા માટે ધર્મમય પુરુષાર્થની જરૂર રહે છે.

જેમ ખાણમાં સુવર્ણ જ્યારથી ઉત્પન્ન થાય છે ત્યારથી માટીમય મેલથી સંયુક્ત જ હોય છે. પરંતુ ખારપૂર્વકના અજિનના તાપથી તે બન્નેને છુટા પાડીને શુદ્ધ સુવર્ણ બનાવી શકાય છે. તેવી જ રીતે ધર્મમય પુરુષાર્થથી જીવ અને કર્મ છુટા પાડી શકાય છે. માટે જ સર્વ મહર્ષિ પુરુષો શાસ્ત્રોમાં “ધર્મતત્ત્વ” સમજાવતા આવ્યા છે અને જીવનમાં આચરતા આવ્યા છે.

આ સંસારમાં “ધર્મતત્ત્વ” સમજાવવા દ્વારા પરોપકાર કરવા જેવો બીજો કોઈ પરોપકાર જ નથી. કારણ કે ધન-વખ્ય-આહાર અને વસવાટ વગેરેના દાનથી જે પરોપકાર થાય છે. તે અલ્યકાલીન તૃપ્તિજનક છે. અને ધર્મતત્ત્વ સમજાવવા દ્વારા જીવો કર્મકષ્ય કરીને જ્યારે મુક્તિપદ પામે છે. ત્યારે અનંતકાળ સુધી સુખજનક બને છે. અને મુક્તિ ન પામે, ત્યાં સુધી પણ ઉત્તમ સંસ્કારો ગ્રામ કરવા દ્વારા સુખમય જીવન જીવનારા બને છે. તેથી મહાપુરુષો ધર્મ તત્ત્વ સમજાવે છે. અને સર્વ સંસારી જીવોએ આ ધર્મતત્ત્વ સમજવાનું હોય છે.

જેમ “અર્થ” એ કામનું સાધન છે. તેવી જ રીતે “ધર્મ” એ “મોક્ષ” નું સાધન છે. અર્થ અને ધર્મ આ બે સાધન છે. અને કામ તથા મોક્ષ આ બે સાધ્ય છે. સંસારસુખના અર્થી જીવને જેમ અર્થ અને કામ પ્રિય હોય છે. તેવી જ રીતે મુખ્ય આત્માઓને ધર્મ અને મોક્ષ પ્રિય હોય છે. આ કારણથી પૂર્વચાર્ય

મહર્ષિઓ ભવ્ય જીવોના ઉપકાર અર્થ વિવિધ ઉપાયો દ્વારા અનેકવિધ શાસ્ત્ર રચનાઓ વડે ધર્મતત્ત્વ સમજાવવાનો ભગીરથ પ્રયાસ કરે છે.

પૂ. ઉમાસ્વાતિજ મ., પૂ. હરિભદ્રસૂરિજ મ., પૂ. કલિકાલ સર્વજ શ્રી હેમયંદ્રાચાર્યજ મ., પૂ. જિનભદ્રગણિજ મ. પૂ. સિદ્ધસેન દિવાકરસૂરિજ મ. આદિ અનેક મહાત્મા પુરુષોએ અનુકૂમે પ્રશમરતિ, યોગના ગ્રંથો, વીતરાગસ્તોત્ર, વિશેપાવશ્યક ભાષ્ય અને સમ્મતિ પ્રકરણ વગેરે અનેક પ્રકારનું વિપુલ સાહિત્ય સર્જન ધર્મતત્ત્વ સમજાવવા માટે કર્યું છે. આ સઘણું સાહિત્ય સંસ્કૃત-પ્રાકૃત ભાષામાં હોવાથી તે તે કાળજા જીવોને ઘણું જ ઉપકારક હોવા છતાં, સંસ્કૃત-પ્રાકૃત ભાષાના અજાણ એવા વર્તમાન કાલીન જીવોના ઉપકાર અર્થ આશરે ૩૦૦ થી ૩૨૫ વર્ષ પૂર્વ થયેલા, કાશીમાં વિદ્વાન બ્રાહ્મણોને વાદ-વિવાદમાં જતીને ન્યાયચાર્ય અને ન્યાયવિશારદની પદવીઓ ગ્રામ કરનારા, લઘુહરિભદ્રસૂરિજ જેવા ઉપનામના ધારક એવા મહામહોપાધ્યાય શ્રી યશોવિજયજ મ. સાહેબે ગુજરાતી ભાષામાં પણ આ ધર્મતત્ત્વ સમજાવવાનો ઘનિષ્ઠ પ્રયત્ન કરેલ છે. તે મહાત્મા પુરુષે ચોવીસ પરમાત્માનાં ૨૪ સ્તવનો, ૧૨૫-૩૫૦ ગાથાનાં સીમંધર સ્વામિનાં સ્તવનો તથા મહાવીર પરમાત્માની સ્તુતિરૂપે ૧૫૦ ગાથાનું હુંડીનું સ્તવન, સમકિત્ત સર્ડસઠ બોલની સજાય, ઇ સ્થાનની ચોપાઈ, આઠ દસ્તીની સજાય ઈત્યાદિ વિશાળ સાહિત્ય ગુજરાતી ભાષામાં જ બનાવ્યું છે. જે વાંચતાં રોમે રોમ હર્ષાવેશથી ખીલી ઉઠે છે.

જુદા-જુદા અનેક દર્શનકારો, તથા જૈન દર્શનમાં પ્રગટ થયેલા અનેક ફિરકાઓ જાદી-જુદી રીતે આ ધર્મતત્ત્વને સમજાવે છે. પાંચમા આરાના વિષમ કાળની પ્રબળતા અને મોહાન્યતાની તીવ્રતાના કારણે સૂત્રોના અર્થોને મરડીને, પોત પોતાના મનમાન્યા અર્થો કરીને, ધર્મતત્ત્વને ઉલટાવીને જે સમજાવે છે. ધર્મતત્ત્વ સમજાવવાની પાછળ અર્થ-કામની જ જે અપેક્ષા રાખે છે. ચિંતામણિ રતથી પણ અધિક મૂલ્યવાળા ધર્મને જે દોકાથી (ધનથી) જ મૂલવે છે. આવું કુગુરુઓનું અનુચિત આચરણ જોઈને ઉપાધ્યાયજ મહારાજશ્રીનું હદ્ય દ્રવી ઉઠે છે. તેઓનાં નેત્રો હદ્યગત દુઃખજન્ય અશ્રુજળથી ભરાઈ જાય છે. મન ઘણું જ દુઃખી દુઃખી થાય છે. તેથી આ દુઃખ અહીં ભરતક્ષેત્રમાં જાણે કોઈને કહેવાય તેમ નથી, આમ માનીને દૂર દૂર ક્ષેત્રમાં (મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં) રહેલા શ્રીસીમંધરસ્વામી

પરમાત્માને “અમને આ દુઃખદર્દમાંથી બચાવો” આવા પ્રકારની વિનંતી કરવારૂપે ૧૨૫-૩૫૦ ગાથાનાં આ સ્તવનો બનાવ્યાં છે.

૧૨૫ ગાથાના સ્તવનમાં નિશ્ચયનયથી અને વ્યવહાર નયથી “ધર્મતત્ત્વનું સ્વરૂપ” સમજાવ્યું છે. ૧૫૦ ગાથાના સ્તવનમાં આગમપાઠોની સાક્ષી આપીને ભૂતકાળના ઉદાહરણો સાથે મૂર્તિ-મંહિરની આવશ્યકતા સમજાવી છે. અને ૩૫૦ ગાથાના સ્તવનમાં ખોટી ખોટી દલીલો ઉભી કરીને સાધુ જીવનમાં સેવાતા શિથિલાચારને દૂર કરવા જોરદાર ઉત્તરો આપ્યા છે.

આ સ્તવન ૧૨૫ ગાથાનું છે. જૈન સમાજમાં કેટલોક વર્ગ કેવળ એકલા નિશ્ચયનયનું જ અવલંબન લઈને કિયામાર્ગનો ઉચ્છેદ કરનાર બન્યો છે. નિમિત્ત કંઈ કરતું જ નથી. આમ સમજાવી ત્યાગ-તપમય કિયામાર્ગથી દૂર રહેનાર બન્યો છે. અને બીજો કેટલોક વર્ગ કેવળ એકલા વ્યવહાર નયનું જ અવલંબન લઈને જ્ઞાનમાર્ગનો ઉચ્છેદ કરનાર બન્યો છે. કિયામાર્ગમાં જ રચ્યો પચ્યો રહ્યો હતો સર્વથા જ્ઞાનમાર્ગની ઉપેક્ષા કરનાર બન્યો છે. નિમિત્તને જ માત્ર વળગી રહી, તે નિમિત્ત જ મારું કલ્યાણ કરનાર છે. એમ માની જ્યાં ત્યાં બાધ્ય ભાવમાં જ ઓતપ્રોત બન્યો છે. આવા પ્રકારનાં બન્ને એકાન્તવાદી જીવોને પૂજ્ય ઉપાધ્યાયજી મહારાજશ્રીએ પ્રથમની ર થી જ દ્વારા નિશ્ચયનયથી અને પાછળની દ્વારા પ થી ૧૦માં વ્યવહારનયથી ધર્મનું સુંદર સ્વરૂપ સમજાવ્યું છે.

ગ્રંથકારશ્રી નિશ્ચયનયથી સમજાવે છે કે હે આત્મનૂ ! ધર્મ તો તારા પોતાના આત્મામાં જ છે. બહાર ક્યાં ભટકે છે ! આત્માને જ વિષય-કખાયોની પ્રબળ વાસનાઓથી દૂર કરવો એ જ પારમાર્થિક ધર્મ છે. પરિણાતિને નિર્મળ કરવી. પોતાના જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર-વિનય-વિવેક આદિ ગુણોને પ્રાપ્ત કરવા એ જ સાચો આત્મધર્મ છે. આ વિષય બહુ જ સુંદર રીતે સમજાવ્યો છે. આવા પ્રકારની તત્ત્વપ્રાપ્તિ પ્રત્યે સાધનભાવે જે જે ધર્માનુષ્ઠાનો કરાય છે. તે સર્વ વ્યવહારનયથી ધર્મ છે.

વર્તમાન કાળમાં નિશ્ચયદસ્થિને સર્વથા ભૂલી ગયેલા, અને અર્થની તથા કામની વાસનામાં ફસાયેલા, પોતાના સ્વાર્થનેજ સાધવાની મનોવૃત્તિવાળા કેટલાક કેવલ વેષધારી આત્માઓ જે ઉન્માર્ગની દેશના આપે છે. ભદ્રિક લોકોને ફસાવે

છે. પૈસાથી જ ધર્મ જણાવે છે. તેઓના ઉપર ઉપકાર કરવાની બુદ્ધિથી પ્રથમ દ્વારા ઉપકારક બુદ્ધિથી ઘણું-ઘણું કહી દીધું છે. જો આ વિષયનું હદ્યની લાગણી પૂર્વક ચિંતન-મનન કરવામાં આવે તો હદ્યને ઘણું જ પલ્ટી નાખે તેમ છે. આત્માર્થી મહાત્માઓને ઘણી ઘણી અસર થાય તેવું સુંદર ઉપાધ્યાયજી મહારાજશ્રીનું કથન છે. તથા વિષયરસિક અને માનભૂષ્યા જીવોને દુઃખ થાય તેવું પણ આ કથન છે. મધ્યસ્થવૃત્તિ રાખીને આત્માને કેવળ તારવાની બુદ્ધિથી જો વિચારીએ તો આ સ્તવન ઘણી સદ્ભુદ્ધિ આપનાર છે. આ સ્તવન ભાન ભૂલેલા જીવને માર્ગ લાવનાર છે.

છેલ્લી દ્વારા ઇકત્ત રસથી પ્રભુને વારંવાર સંસારથી તારવાની વિનંતી કરેલ છે. આવાં ઉપકારક શાસ્ત્રોનું અધ્યયન વારંવાર કરવા જેવું છે. વાગોળવા જેવું છે અને કંઠસ્થ કરવા જેવું છે. પૂજ્ય ઉપાધ્યાયજી મ. સાહેબનું સંક્ષિમ જીવચરિત્ર, અમોઅને તેઓની બનાવેલી “આઠદસ્થિની સજ્જાય” અને “સમક્ષિત સડસઠ બોલની સજ્જાય” ઉપર જે વિવેચન લખીને પ્રકાશિત કર્યું છે. તેમાં આપેલ છે. ત્યાંથી જોઈ લેવા વિનંતિ છે.

આ ૧૨૫ ગાથાના સ્તવનનો અર્થ ગંભીર, સૂક્ષ્મબુદ્ધિગમ્ય, અને પોતાની ખોટી માન્યતાને ત્યજાવવા ગાલ ઉપર તમાચા મારવા સમાન છે. તેથી ચંચળતા-અંતર્દ્વષ્ટ અને નિશ્ચયનયાદિ પ્રત્યેનો દુર્ભાવ ત્યજને આ સ્તવન ભાણવા જેવું છે. પૂજ્ય સાધુ-સાધ્યીજ મહારાજશ્રીઓને ભાણવતાં, તેઓશ્રીની આ વિષય ઉપર વિવેચન લખવાની વારંવાર પ્રેરણા થવાથી અને વિદેશના ભાઈ-બહેનોનો સહયોગ મળવાથી અમે વિવેચન લખીને પ્રકાશિત કરવાનું યથામતિ અને યથાશક્તિ આ કામ કર્યું છે.

૧૩૦૦ બુકો સિકાગોમાં વસતા શ્રી ચંદ્રકાન્તભાઈએ, ૩૦૦ બુકો LAમાં વસતા રમેશભાઈએ, અને ૧૦૦ બુકો પૂ. શ્રી યશોવિજયસૂરિજ મહારાજશ્રીએ નોંધાવીને આ કાર્ય કરવામાં તેઓ મને વધારે પ્રેરક બન્યા છે. તેથી આ સમેયે તેઓનો અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માનું છું. ગુજરાતી વિવેચન લખાયા પછી, અમારા સાચિશોષ ઉપકારી અને અમારા દેશમાં વધારે વિચરેલા પૂજ્યપાદ પ્રાતઃસ્મરણીય ઊંઠકારસૂરીશ્વરજ મહારાજ સાહેબના શિષ્યરત્ન સરળસ્વભાવી, અધ્યાત્મપ્રિય આચાર્યદેવશ્રી પૂજ્ય યશોવિજયસૂરીશ્વરજ મ. શ્રી તથા સિદ્ધાન્તરસિક

વિશિષ્ટ સાહિત્યસર્જક આચાર્યદેવશ્રી પૂજ્ય મુનિચંદ્રસૂરીશ્વરજી મ. સાહેબને આ લખાણ તપાસી જવા વિનંતિ કરતાં સહર્ષ અમારી વિનંતિ સ્વીકારીને ઘણા કામોમાં વસ્ત હોવા છતાં અમૃત્ય સમય કાઢીને અમારું આ લખાણ સાધન્ત વાંચી આપ્યું છે અને ક્યાંય ક્યાંય યોગ્ય રીતે સુધારી આપ્યું છે. તેથી આ બન્ને મહાત્મા પુરુષોનો હું ઘણો જ ઝક્ષી છું. આ સમયે તેઓનો બહુ આભાર માનું છું—

તથા પ્રકાશન વેળાએ પંદિતજી શ્રી રતિલાલ ચીમનલાલ દોશીએ “મારું પોતાનું આ પુસ્તક છે” એમ માનીને ઝીણવટભરી દાખિએ મુફ્ફો સુધારી આપ્યાં છે. વિષયવિવેચનને બારીકાઈથી જોઈ આપેલ છે. તથા પંદિતરત્ન શ્રી માણેકલાલભાઈ સોનેથાએ પણ પોતાના બહોળા અનુભવ પૂર્વક મુફ્ફો વાંચી આપવામાં ઘણો સહયોગ આપેલ છે. આ બન્ને વક્તિઓનો “આત્મીયતા” બતાવવા બદલ આ સમયે ઘણો આભાર માનું છું.

આ સ્તવનનું અર્થગાંભીર્ય ઘણું જ છે. ઘણી કાળજી અને ઉપયોગ રાખીને વિવેચન લખ્યું છે. છતાં છન્નસ્થતા અને અનુપયોગ દર્શા આદિના કારણે કંઈ પણ શાખવિરુદ્ધ લખાઈ ગયું હોય, અથવા કોઈ પણ જાતનો અર્થવિપર્યય થઈ ગયો હોય તો તે બદલ સંધસમક્ષ ક્રમા યાચના કરું છું. તથા કોઈ પણ ક્ષતિ જણાય તો તુરત જણાવવા વિનંતિ કરું છું.

આ પુસ્તકનું સુંદર ટાઈપસેટીંગ અને છાપકામ કરવા બદલ ભરત ગ્રાફીક્સના શ્રી ભરતભાઈ તથા મહેન્દ્રભાઈનો પણ આભાર માનું છું, ચતુર્વિધ શ્રી સંધ આ પુસ્તકનું સુંદર અધ્યયન કરી સર્વકર્મો ખપાવી તુરત મુક્તિમાળાને વરે. એજ આશા.

૭૦૨, રામશા ટાવર,
ગંગા-જમના એપાર્ટમેન્ટ પાસે,
અડાજણ પાટીયા, સુરત-૩૯૫૦૦૮
ફોન. (૦૨૬૧) ૨૬૮૮૬૪૩.

લિ.

દીરજલાલ ડાલ્યાલ મહેતા.

આત્માનુભૂતિનો સરળ માર્ગ

આત્માનુભૂતિ માટે સાધનાને કઈ ઊંચાઈ પર લઈ જવી જોઈએ ? મજાના આ પ્રશ્નનો હૃદયંગમ જવાબ મળે છે સવાસો ગાથાના સ્તવન (દાખાં:૪)માં: ‘જેહ અવિકલ્પ ઉપયોગમાં નિજ પ્રાણને રાખે...’

વિકલ્પોના ઘોડાપૂરથી સાધકે ઉપર ઊઠવું જોઈએ. અને વિકલ્પો પાંખા બનશે કે તરત સ્વગુણોની આછી સી અનુભૂતિ થવા લાગશે.

કંઈક અંશો આ આવું છે : ભીમસેન જોખી જેવા દિંગજ સંગીતકાર ખંડમાં સંગીત આલાપી રહ્યા છે. પણ બહાર ઘોંઘાટ બહુ જ છે; સંગીતનો આસ્વાદ નહિ મળે; પણ જ્યાં ઘોંઘાટ બંધ કે સાવ ઓછો થયો; તરત જ સંગીતની દુનિયામાં આપણે દૂબી જઈશું.

● ● ● ● ●

ફરી પ્રશ્ન થશે: વિકલ્પોથી ઉપર કેમ ઊઠવું ?

એકદમ સરળ છે એ : વિકલ્પો વિકલ્પોની જગ્યાએ, હું મારી જગ્યાએ. વિકલ્પો ચિત્તાકાશમાં, હું ચિદાકાશમાં. વિચારો મને શું કરે ? એટલે કે વિકલ્પોથી સ્વસત્તાને બિલકુલ બિન્ન અનુભવવી.

બીજી વાત છે નિર્મળ આન્તર દશાની : ભીતર રાગ, દ્વિષ, ઈર્ષા આદિ જેમ પાંખા બને; વિકલ્પો ઓછા આવશે. મૂળીયા જ ઢીલા થઈ ગયા ને ! જે સાધકે મૂળીયાને શિથિલ કરવા પ્રયત્ન નથી કર્યો અને માત્ર વિકલ્પોને હટાવવા મહેનત કરે છે, તે પાંદાંને તોડવાની ચેભાથી વધુ કાંઈ કરતો નથી.

● ● ● ● ●

‘જેહ અવિકલ્પ ઉપયોગમાં નિજ પ્રાણને રાખે...’ એકત્વાનુભૂતિની આ વ્યાખ્યા જ શુદ્ધ દયાની – અહિસાની વ્યાખ્યા છે. એટલે કે સ્વમાં-સ્વગુણોના ઉપયોગમાં રહેવું તે અહિસા, અને પરમાં-પરના ઉપયોગમાં રહેવું તે હિંસા...

નિર્વિકલ્પતાને પ્રતિષ્ઠિત કરતી બીજી મજાની આ કરી (૩-૩) :

‘જ્ઞાનદશા જે આકરી, તે ચરણ વિચારો;
નિર્વિકલ્પ ઉપયોગમાં, નહિ કર્મનો ચારો...’

તીક્ષ્ણ, સૂક્ષ્મ જ્ઞાતાભાવ તે ચારિત્ર. ચારિત્ર એટલે ઉદાસીનભાવ. જ્ઞાતાભાવ ઘૂંટાય એટલે એ ઉદાસીનભાવમાં પરિણામે.

જ્ઞાયકભાવને સુખ સાથે સાંકળતાં સરસ વાત કહેવાઈ (૪-૬) :
જ્ઞાયકભાવ જે એકલો ગ્રહે તે સુખ સાધે...

આવી રણજણાવનારી પંક્તિઓ એક પછી એક વચ્ચા જ કરે છે સ્તવનમાં અને ભાવક એના પ્રવાહમાં લસર્યા જ કરતો હોય છે...

આ તો થઈ મૂળ સ્તવનાની વાત. હવે થોડીક વાતો અનુવાદક વિષે. અનુવાદક પંડિત ધીરુભાઈને માટે એક વાક્ય કહેવાનું ખાસ મન થાય : તેઓ વિદ્વત્તાના ભાર વિનાના વિદ્વાન છે. તેમની આંખોમાં ગ્રન્થો ભણાવતી વખતે જે અહોભાવનું પૂર પ્રગટે છે તે દેખતા જ રહી જવાય તેવું છે. અહોભાવ ગ્રન્થકાર ભગવંત પ્રત્યે, અહોભાવ ભણનાર પૂ. સાધુ-સાધીજ મહારાજાઓ પ્રત્યે.

પંડિત ધીરુભાઈ ભણનારને ઉપયોગી થાય એ પદ્ધતિથી જે ગ્રન્થોની શ્રેષ્ઠિ પ્રગટ કરી રહ્યા છે, તેનો આ એક સમૃદ્ધ મણકો છે. પંડિતજ દ્વારા આવા અનુવાદો આવ્યા જ કરો એવી મંગળ ભાવના.

ભર્દુકરસૂરીશરજી સમાધિમંદિર,
વાસણા, અમદાવાદ.
મહા વદ્દ ૧૧, વિ. ૨૦૫૮

-આચાર્ય યશોવિજયસૂરી

મારી દસ્તિએ.....

કૂર્ચાલી સરસ્વતીના બિરુદ્ધથી વિઝ્યાત પૂ. ઉપા. શ્રી યશોવિજયજી મ.સા.ના નામથી વિદ્વદ્દ જગતમાં ભાગ્યે જ કોઈ અજાણ હશે.

સુજસવેલી ભાસમાં પૂ. કાન્તિવિજયજી મ. સાહેબે જણાયું છે કે-પૂજ્યશ્રીને શ્રી વિજયપ્રભસૂરિજીએ વિ. સં. ૧૭૧૮માં વાચકપદથી વિભૂપ્રિત કર્યા હતા. અને વિ. સં. ૧૭૪૪માં તેઓશ્રી દર્ભાવતી (ડભોઈ)માં અનશન સ્વીકારવા પૂર્વક કાળધર્મ પાચ્યા હતા. પૂજ્યપાદશ્રીએ વીશ-સ્થાનક તપની પણ આરાધના કરી હતી. બ્રાહ્મણોએ કાશીમાં તેઓશ્રીને ન્યાયવિશારદ અને ન્યાયાચાર્ય પદથી અલંકૃત કર્યા હતા.

આ પૂજ્ય ઉપા. મ.સાહેબે સંસ્કૃત ભાષામાં જેમ અનેક કૃતિઓનું સર્જન કર્યું છે. તેમ માતૃભાષા ગુર્જરગિરામાં પણ ઘણા સાહિત્યનું સર્જન કર્યું છે. જેમાં દ્વિય-ગુણ-પર્યાયનો રાસ, સમ્યક્તવ ષટ્ક્ષાન ચોપાઈ, યોગની આઠ દસ્તિની સજ્જાય, સમક્રિત સડસઢ બોલની સજ્જાય, મહાવીર પરમાત્માનું દોઢસો ગાથાનું સ્તવન, શ્રી સીમંધર પ્રભુનું સાડા ગ્રણસો ગાથાનું સ્તવન વગેરે મુખ્ય છે.

“થોડામાં ઘણું” કહેવાની તેમની અદ્ભુત શક્તિના કારણે આ ગુર્જર રચનાઓ પણ મધ્યમબુદ્ધિવાળાઓને દુર્ભોધ બની છે. આ કારણથી આ કૃતિઓને સારી રીતે સમજાવવા કોઈ વિદ્વાને તેના ઉપર સંસ્કૃત ભાષામાં ટીકા રચેલ છે. તો કોઈક વિદ્વાને ગુજરાતી ભાષામાં વિવેચન કરેલ છે. અને કોઈક વક્તાઓએ “ટબા”રૂપે વિવેચન લખેલ છે. જેથી આ રચનાઓ સમજવી સુગમ બને છે.

આવી જ એક રચના છે. “સવાસો ગાથાનું સ્તવન.” પૂ. ઉપા. મહારાજાએ શ્રી સીમંધરસ્વામિ પરમાત્માને સ્વ-સંવેદનાઓને લક્ષ્યમાં રાખી હૃદયમાં આવિર્ભાવ પામતી વિચારણાઓ-વેદનાઓને શબ્દદેહ આપી વિનંતિરૂપે રજુ કરી છે.

- પ્રથમ દ્વારા દશ ગાથામાં કુગુરુ કોને કહેવાય ? તેનું સ્વરૂપ જણાવ્યું છે.
- બીજી દ્વારા અગિયાર ગાથા દ્વારા ટુંકમાં પણ સચોટ ધર્મના સ્વરૂપને સમજાવ્યું છે. આત્મભાવમાં રમવું-રહેવું તે ધર્મ અને પરભાવમાં રમવું-રહેવું તે અધર્મ (મિથ્યાત્વ). નિશ્ચયનયને અનુસારે આ ધર્મ-અધર્મની વ્યાખ્યા સમજાવી છે.
- તૃજી દ્વારા પંદર ગાથા દ્વારા એ નિશ્ચયનયથી આ વાતને જ આગળ વધારતાં “આત્માનું અજ્ઞાન” એટલે જ સંસાર અને ‘આત્માનું જ્ઞાન’ એ જ મોક્ષ, આ સત્ય સમજાવવા શુદ્ધ જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર (સામાયિક)નું સ્વરૂપ સહજભાવે સમજાવ્યું છે.
- ચોથી દ્વારા પંદર ગાથા દ્વારા નિશ્ચયનયે આત્માને પરભાવનો અકર્તા સ્વીકારતાં ઉત્પન્ન થતા અનેકવિધ સંશોનું નિવારણ કરવા સાથે નિશ્ચય દયા અને વ્યવહારદયા વગેરેનું સ્વરૂપ જણાવ્યું છે.
- પાંચમી દ્વારા બાર ગાથા દ્વારા કેવળ નિશ્ચયનયનો સ્વીકાર કરીએ તો જ્ઞાનમાર્ગનો આદર કરવા જતાં કિયામાર્ગનો અનાદર થવાથી કિયામાર્ગનો લોપ થવાનો પ્રસંગ પ્રામ થાય. તેથી પ્રવૃત્તિમાં વ્યવહાર અને પરિણતિમાં નિશ્ચયનય રાખવો જરૂરી છે વગેરે સમજાડા આપી છે.
- છદ્રી દ્વારા પંદર ગાથા દ્વારા કિયામાર્ગની સ્થાપના માટે વ્યવહાર નયનું અવલંબન જણાવતાં સાધુપણાને આશ્રયી શુદ્ધ-અશુદ્ધ વ્યવહારનું સ્વરૂપ વગેરે હક્કિકત વર્ણવી છે.
- સાતમી દ્વારા પાંચ ગાથા દ્વારા સંવિજ્ઞપાક્ષિકિનું સ્વરૂપ બતાવી સાધુ, શ્રેષ્ઠ શ્રાવક અને સંવિજ્ઞપાક્ષિક, આ ગ્રણને મોક્ષમાર્ગમાં જણાવ્યા. જ્યારે યત્તિલિંગે કદાગ્રહયુક્ત નિહ્નવાદિક, ફુલિંગે તાપસાદિ અને અન્યદર્શની ગૃહસ્થ આ ગ્રણને ભવ-સંસારના માર્ગ વર્તનારા છે વગેરે સત્ય સમજાવ્યું છે.
- આઠમી દ્વારા દશ ગાથા દ્વારા દ્યાના નામે, દ્યાના બહાના હેઠળ જેઓ શ્રી જિનેશ્વર પરમાત્માની પૂજા આદિનો નિષેધ કરે છે તેઓને અનેક સરળ પુરુતાઓ દ્વારા સુંદર બોધ આપ્યો છે.

- નવમી દ્વારા ગાથા દ્વારા શ્રી મહાનિશીથ સૂત્ર, જ્ઞાતાધર્મકથા, રાયપસેણી સૂત્ર વગેરે આગમગ્રન્થોનો આધાર આપી મુનિ ભગવંતોને ભાવ-પૂજા અને ગૃહસ્થોને દ્રવ્ય તથા ભાવપૂજા હોવાનું ઉદાહરણ સાથે જણાવ્યું છે.
- દશમી દ્વારા નવગાથા દ્વારા દ્રવ્ય એ ભાવનું કારણ હોવાથી દ્રવ્યસ્તવ એ ભાવ સ્તવનું કારણ છે. પરિણતિ સ્વરૂપ નિશ્ચયધર્મ જીવનમાં પરિણત બનાવવા માટે પ્રવૃત્તિ સ્વરૂપ વ્યવહાર ધર્મની જરૂરિયાત વગેરેનું વર્ણન કર્યું છે.
- અગિયારમી દ્વારા અગિયાર ગાથા દ્વારા દેવાધિદેવ શ્રી સીમંધરસ્વામી પરમાત્માની “તારા ઉપરનો રાગ” પણ મારા “સંસારના નાશનું કારણ છે” વગેરે જ્ઞાનવવા સાથે અંતરના ઉત્કટ ભાવપૂર્વક સ્તવના કરી છે. અને છેલ્લે ઉપસંહાર કરવા સાથે કર્તાએ પોતાના ગુરુના નામ નિર્દ્દશ સાથે પોતાના નામનો નિર્દ્દશ પણ કરેલ છે.

આ અગિયાર દ્વારા બતાવેલ વિષય વર્તમાન કાળની વાસ્તવિક વિષમતાને જણાવે છે. તેથી ખૂબ ગંભીરતાપૂર્વક સારી રીતે સમજવા જેવો છે. આ સત્વન ઉપર પૂ. શ્રી પદ્મવિજયજી મ. સાહેબે ટબાર્થ લખેલ છે. લગતબગ તેને અનુસારે પૂ. પં. શ્રી ચરણવિજયજી મ. સાહેબે તેમજ અન્ય વિદ્વાનોએ પણ ભાવાર્થ લખેલ છે. પરંતુ તે ભાવાર્થ વિદ્વદ્ભૂત્ય છે. એટલે તેના ઉપર બાલજીવો પણ સારી રીતે સમજ શકે એવા વિવેચનની જરૂર હતી.

આદરણીય પંડિતવર્ય શ્રી ધીરજલાલભાઈએ આ જરૂરિયાતને પૂર્ણ કરવા પોતાનાથી શક્ય બને તેટલો પ્રયત્ન આ વિવેચન દ્વારા કર્યો છે. સુંદર અને સરળ ભાષામાં કરાયેલ આ વિવેચન અભ્યાસકોને ખૂબ ઉપયોગી બનશે. તેમનો આ પ્રયત્ન કેટલા અંશે સફળતાને વર્ણ્ણ છે ? તે તો આ વિવેચનના વાચકો જાતે જ નક્કી કરી જણાવશે.

અભ્યાસોપયોગી આવા અન્ય ગ્રન્થો ઉપર પણ સુંદર વિવેચનો લખી જિજ્ઞાસુઓને આત્મ-પરિણતિ શુદ્ધ કરવામાં પંડિતજી સહાયક બને એજ અભ્યર્થના.

**મહામહોપાધ્યાય શ્રીયશોવિજયજી મ. સા. વિરચિત
સવાસો ગાથાના સીમંધરસ્વામિ ભગવાનના સ્તવનના
અભ્યાસની આવશ્યકતા**

અનાદિકાળથી સંસારમાં પરિબ્રમણ કરતા જીવોએ આધ્યાત્મિક વિકાસ માટે સતત પ્રયત્નશીલ રહેવા પરમાત્માની મૂર્તિનું આલંબન અને પરમાત્માનાં આગમશાસ્ત્રોનો નિરંતર અભ્યાસ કરવો જોઈએ.

મહામહોપાધ્યાયજીએ પરમાત્માના શાસનને પામવા અને જૈનદર્શનનાં રહસ્યોને સમજવા માટે નૈયાયિક પરિભાષા યુક્ત સંસ્કૃત ભાષામાં અલૌકિક સાહિત્ય સર્જન સાથે ગુજરાતી ભાષામાં ચોવીસ પરમાત્માનાં સ્તવનો, ગુજરાતી પદો તથા હદ્યની લાગણીને વ્યક્ત કરતાં શ્રી સીમંધરસ્વામીને વિનંતિ સ્વરૂપે સવાસો તેમજ સાડા ત્રાણસો ગાથાનાં સ્તવનોની રચના કરી છે.

ગાગરમાં સાગરની જેમ જૈન દર્શનના સ્થાદ્વાદ સિદ્ધાન્તને સારી રીતે બતાવીને સ્વભાવદશા પ્રામ કરવા વ્યવહારનયની અને નિશ્ચયનયની જરૂરિયાત સારી રીતે સમજાવી આપણા ઉપર મહાન ઉપકાર કર્યો છે.

“મુક્તિથી અધિકી તુજ ભક્તિ મુજ મન વસી” આવી પંક્તિઓ દોહરાવીને પરમાત્માની ભક્તિ બહુ જ ઉપયોગી છે. દ્રવ્યક્ષિયા ભાવવૃદ્ધિનું કારણ છે. આ વાત આ સતવનમાં અત્યન્ત સ્પષ્ટ કરેલ છે. પૂ. ઉપાધ્યાયજી મહારાજે પોતાના હદ્યની વાતો પ્રગટ કરી લોકોને આત્મકલ્યાણ માટે જરૂરી માર્ગદર્શન પુરું પાડેલ છે.

અત્યારના અભ્યાસી જૈન વિદ્વાનોમાં મૂર્ધન્ય ગણાતા પંડિત શ્રી ધીરુભાઈ દ્રવ્યાનુયોગના સારા અભ્યાસક છે. પૂ. સાધુ-સાધ્વીજી મ. સાહેબોને ષડ્દર્શન સમુદ્ધય-વૈરાગ્યકલ્યલતા-ઉપદેશ રહસ્ય આદિ વિદ્વદ્ભોગ્ય ગ્રન્થોનો સરળભાષામાં

અભ્યાસ કરાવી તેઓએ જ્ઞાન તરફનો પ્રેમ બતાવેલ છે. અને અભ્યાસક વર્ગમાં આદર પાત્ર બનેલ છે. પ્રમાણનયતત્ત્વ ઉપરની રત્નકરાવતારિકા ટીકાનું સરળ ભાષામાં વિવેચન કરી અભ્યાસકોને બહુ જ ઉપયોગી સાહિત્ય આપેલ છે. પંચમ કાળમાં પરમાત્માની મૂર્તિ અને આગમ આ બે જ આપણા માટે આલંબનરૂપ છે. આ સ્તવનમાં મહાનિશિથસૂત્ર, રાયપસેણી સૂત્ર આદિ આગમગ્રન્થોના સાક્ષીપાઠો આપી ગૃહસ્થો માટે મૂર્તિપૂજાની આવશ્યકતા સમજાવી છે.

અભ્યાસકવર્ગ આ સ્તવનના અભ્યાસ દ્વારા તત્ત્વદર્શી બની આન્તરદશા નિર્મળ બનાવી, પરપદાર્થાના વિકલ્પોથી પર બની, સચ્ચિદાનમંદમય બનવા પૂર્વક રાગ-દ્રેષ્ટ મોળા કરી સ્વગુણોમાં રમણતાવાળા બનો.

અંતે શાસનદેવને પ્રાર્થના કરું છું કે મારા આત્મીયમિત્ર શ્રી ધીરુભાઈ મહેતા દ્રવ્યાનુયોગના બીજા ગ્રંથો “જ્ઞાનસારાષ્ટક, પ્રશમરતિ આદિ ગ્રંથોનું” સરળ ભાષામાં પ્રકાશન કરે એવી અભિલાષા રાખું છું.

પ, રત્નસાગર એપાર્ટમેન્ટ,
ગોપીપુરા-કાળજીનું મેદાન,
સુરત. ફાગણ સુદ-૩
તા. ૬-૩-૨૦૦૩

લિ.

માણેકલાલ હરગોવનદાસ સોનેથા
સાહિત્યશાસ્ત્રી, ડી-બી. એડ. પ્રથમવર્ગ

બેદો વડીલોની

જીવન ઝરમર

અમારાં વડીલ દાદીમા શ્રી લાડકોરબેન નાની ઉંમરથી જ ધર્મસંસ્કારોથી રંગાયેલાં હતાં. પિયરપક્ષમાં અને સસરાપક્ષમાં, આમ, બન્ને કુટુંબો ધાર્મિક પ્રવૃત્તિવાળાં હોવાથી તેઓનું જીવન ઘણું જ ધર્મપરાયણ હતું. પરંતુ પાપના ઉદ્યથી તેઓને નાની ઉંમરમાં જ વૈધય આવ્યું હતું. અમારા દાદાના અવસાનકાળે અમારા પિતાશ્રીની ઉંમર માત્ર ૧૧ (સવા) વર્ષની જ હતી. તેથી લાડકોરબેનની ઉપર (અમારી દાદીની ઉપર) ઘણું દુઃખ આવી પડ્યું. પરંતુ ધર્મસંસ્કારોના કારણો અને પૂ. સાધુ-સાધ્વીજ મ.શ્રીઓના પરિચય અને સહવાસના કારણો મનને અતિશય મજબૂત કરીને ધર્મના માર્ગ વધારે વળ્યાં. અને ધર્મક્રિયાઓમાં જોડાઈ ગયાં.

તેમનું જીવન વિવિધ તપશ્ચર્યાથી ભરેલું હતું. આયંબીલ તપ વધારે કરતા. નવપદની ઓળી, વર્ધમાન તપની ઓળી, તથા પર્વતિથિએ આયંબીલ કરતા. એકધાનની ઓળી ખાસ કરતા. આઠમ-ચૌદસ પૌષ્ઠ કરતા. દુઃખમય જીવનને પણ ધર્મમય રૂપે બનાવ્યું. અંતે સમાધિ પૂર્વક નવકાર મંત્રનું સ્મરણ કરતાં કરતાં દેહત્યાગ કરી સ્વર્ગ સીધાવ્યાં.

દાદીમાની નિશ્ચામાં અમારા પૂજ્ય પિતાશ્રી તથા માતુશ્રી પણ ધર્મક્રિયાઓમાં જોડાઈ ગયાં. દાદીમાની તથા પૂજ્ય ગુરુ ભગવંતોની નિરંતર પ્રેરણાથી તથા વડીલોના શુભ આશીર્વાદથી સામાધિક, પ્રતિકમણ, ઉપધાનતપ, તિથિએ આયંબીલ, આઠમ-ચૌદસ પૌષ્ઠ, નવપદની ઓળી, વર્ધમાન તપની ઓળી, કર્મસૂદન તપ, અહ્વાઈ તપ, વરસીતપ વગેરે નાની મોટી ઘણી તપશ્ચર્યા અમારાં

માતુશ્રીએ કરી હતી. પિતાશ્રી પણ તેમાં યથાશક્તિ જોડાતા. અને અમારા માતુશ્રીને સહયોગ આપતા.

ગિરિજાની નવાણું યાત્રા, ચાતુર્માસ, તથા અનેક નાની મોટી જાત્રા કરી હતી. તેઓની સાથે અમારા પિતાશ્રી પણ દર્શન-વંદન-સેવાપૂજા આદિ કરનારા અને યથાશક્તિ દાનાદિ ધર્મ અનુષ્ઠાનોમાં પણ જોડાયા હતા. તેઓ પાસેથી જ અમને તથા અમારા પરિવારને ધર્મસંસ્કાર મળ્યા છે. અમારા પિતાશ્રી અમને સઘળાંને અવાર-નવાર તીર્થયાત્રાએ બહુવાર લઈ જતા. પાઠશાળામાં ફરજીયાત મોકલતા. પાઠશાળામાં જઈને શું ભણ્યા ? તેની, તથા સેવા-પૂજા આદિ શું શું અનુષ્ઠાનો અમે કર્યા ? અથવા ન કર્યા ? તેની તપાસ રાખતા અને મીઠો ઠપકો આપી વિશેષ વિશેષ ધર્માનુષ્ઠાનોમાં જોડતા.

પૂજ્ય સાધુ-સાધ્વીજ મહારાજશ્રીઓની ખુબજ ભક્તિ-સેવા કરતા. મુંબઈ શહેરમાં “કોટ” એરીયામાં રહેતા, અને સંધનાં કેટલાંક કામકાજોમાં પણ રસ લેતા. મહાત્મા મુનિઓને ઘણી ઘડી વિનંતી કરીને પણ તેઓનાં પગલાં પોતાના ઘરે અવશ્ય કરાવતા. શેર બજારનો ધંધો કરતા.

અમારાં માતુશ્રી જડાવબેને ધર્મતીર્થોની યાત્રા કરતાં કરતાં ખંભાત મુકામે સમાધિપૂર્વક દેહત્યાગ કરેલો. આ ત્રણો વડીલોનો અમારા જીવન ઉપર ઘણો ઘણો ઉપકાર છે ધર્મસંસ્કારોનાં બીજ તેઓ પાસેથી અમને મળ્યાં છે. તેઓ ધન્ય જીવન જીવી ગયા. ઘણી ધર્મ આરાધના કરી ગયા. તે ત્રણો ઉપકારી વડીલોને લાખો લાખો વંદન.-

લિ. પ્રાણલાલ મકનજીભાઈ શાહ
સમસ્ત પરિવારના વંદન.
દ: હીરાલાલ પ્રાણલાલ શાહ
ચંદ્રકાન્તભાઈ પ્રાણલાલ શાહ
હરીશયંદ્ર પ્રાણલાલ શાહ

હમણાં તેઓ ઈ.સને ૨૦૦૨માં અમેરિકા આવ્યા ત્યારે પૂજ્ય ઉપાધ્યાયશ્રી યશોવિજયજી મહારાજશ્રીએ બનાવેલા ૧૨૫ ગાથાના નિશ્ચય-વ્યવહારથી ધર્મતત્ત્વ સમજવનારા હુંડીના સ્તવનના ગુજરાતી અર્થો (વિવેચન) લખતા હતા. સીકાગોના ધાર્મિકવર્ગ પ્રસંગે શ્રી ચંદ્રકાન્તભાઈએ “હાલ શું લખો છો” એવો પ્રશ્ન કરતાં “હાલ હુંડીના સ્તવનના અર્થો લખાય છે” એવો ઉત્તર મળતાં તે પુસ્તક પ્રકાશનમાં લાભ લેવાની અમારા સમસ્ત પરિવારની ઈચ્છા છે. તેથી અમને લાભ આપજો. એવી વિનંતિ કરતાં તેઓશ્રીએ આ બાબતમાં અમને સમીક્ષા આપી છે.

તેઓએ ઘણી મહેનત કરી નિશ્ચયનયથી અને વ્યવહાનયથી ગર્ભિત ઉડા સૂક્ષ્મ અર્થોને સરળ રીતે ગોઠવી લોકભોગ્ય બાલ ભાષામાં રજ્ઞુ કરીને આ સુંદર પુસ્તક તૈયાર કર્યું છે. જે મનન-ચિંતન કરવા જેવું છે. અને નિરંતર તેનો અભ્યાસ કરવા જેવું છે.

અમારા વડીલ દાદીમા, પૂજ્ય પિતાશ્રી, અને પૂજ્ય માતુશ્રી, આ ગ્રાણોના ઉપકારોની કંઈક ઋણમુક્તિ નિમિત્તે આ પુસ્તક પ્રકાશિત કરીને તેઓના કરકમલમાં સમર્પિત કરીને જીવનની કંઈક ધન્યતા અનુભવીએ છીએ.

પંડિતવર્ય શ્રી ધીરુભાઈએ સુંદર શૈલીમાં જે આ પુસ્તક તૈયાર કરી આપ્યું છે. તે બદલ અમે તેઓના ખુબ જ આભારી છીએ. શાસનદેવ તેઓનું આરોગ્ય સારું રાખે, દીર્ઘાયુષી થાય, અને ઉત્તમ સાહિત્ય પ્રકાશિત કરવા દ્વારા નિરંતર જૈન શાસનની સેવા કરે. એજ આશા.

લિ. પ્રાણલાલ મંકનજીભાઈ શાહ
પરિવારના જ્યાણિનેન્દ્ર.
દ: હીરાલાલ પ્રાણલાલ શાહ
ચંદ્રકાન્ત પ્રાણલાલ શાહ
હરીશચંદ્ર પ્રાણલાલ શાહ

ત્રણે વડીલોની જીવન ઝરમર

અમારાં વડીલ દાદીમા શ્રી લાડકોરબેન નાની ઊમરથી જ ધર્મસંસ્કારોથી રંગાયેલાં હતાં. પિયરપક્ષમાં અને સસરાપક્ષમાં, આમ, બન્ને કુટુંબો ધાર્મિક પ્રવૃત્તિવાળાં હોવાથી તેઓનું જીવન ઘણું જ ધર્મપરાયણ હતું. પરંતુ પાપના ઉદ્યથી તેઓને નાની ઊમરમાં જ વૈધ્ય આવ્યું હતું. અમારા દાદાના અવસાનકાળે અમારા પિતાશ્રીની ઊમર માત્ર ૧૧ (સવા) વર્ષની જ હતી. તેથી લાડકોરબેનની ઊપર (અમારી દાદીની ઊપર) ઘણું દુઃખ આવી પડ્યું. પરંતુ ધર્મસંસ્કારોના કારણે અને પૂ. સાધુ-સાધ્વીજી મ.શ્રીઓના પરિચય અને સહવાસના કારણે મનને અતિશય મજબૂત કરીને ધર્મના માર્ગ વધારે વળ્યાં. અને ધર્મક્રિયાઓમાં જોડાઈ ગયાં.

તેમનું જીવન વિવિધ તપશ્ચર્યાથી ભરેલું હતું. આયંબીલ તપ વધારે કરતા. નવપદની ઓળી, વર્ધમાન તપની ઓળી, તથા પર્વતિથિએ આયંબીલ કરતા. એકધાનની ઓળી ખાસ કરતા. આઠમ-ચૌદસ પૌષ્ઠ કરતા. દુઃખમય જીવનને પડ્યા ધર્મમય રૂપે બનાવ્યું. અંતે સમાધિ પૂર્વક નવકાર મંત્રનું સ્મરણ કરતાં કરતાં દેહત્યાગ કરી સ્વર્ગ સીધાવ્યાં.

દાદીમાની નિશામાં અમારા પૂજ્ય પિતાશ્રી તથા માતુશ્રી પણ ધર્મક્રિયાઓમાં જોડાઈ ગયાં. દાદીમાની તથા પૂજ્ય ગુરુ ભગવંતોની નિરંતર પ્રેરણાથી તથા વડીલોના શુભ આશીર્વાદથી સામાયિક, પ્રતિકમણ, ઉપધાનતપ, તિથિએ આયંબીલ, આઠમ-ચૌદસ પૌષ્ઠ, નવપદની ઓળી, વર્ધમાન તપની ઓળી, કર્મસૂદન તપ, અહ્વાઈ તપ, વરસીતપ વગેરે નાની મોટી ઘણી તપશ્ચર્યા અમારાં

માતુશ્રીએ કરી હતી. પિતાશ્રી પણ તેમાં યથાશક્તિ જોડાતા. અને અમારા માતુશ્રીને સહયોગ આપતા.

ગિરિજાજની નવાળું યાત્રા, ચાતુર્માસ, તથા અનેક નાની મોટી જાત્રા કરી હતી. તેઓની સાથે અમારા પિતાશ્રી પણ દર્શન-વંદન-સેવાપૂજા આદિ કરનારા અને યથાશક્તિ દાનાદિ ધર્મ અનુષ્ઠાનોમાં પણ જોડાયા હતા. તેઓ પાસેથી જ અમને તથા અમારા પરિવારને ધર્મસંસ્કાર મળ્યા છે. અમારા પિતાશ્રી અમને સઘળાંને અવાર-નવાર તીર્થયાત્રાએ બહુવાર લઈ જતા. પાઠશાળામાં ફરજીયાત મોકલતા. પાઠશાળામાં જઈને શું ભણ્યા ? તેની, તથા સેવા-પૂજા આદિ શું શું અનુષ્ઠાનો અમે કર્યા ? અથવા ન કર્યા ? તેની તપાસ રાખતા અને મીઠો ઠપકો આપી વિશેષ વિશેષ ધર્માનુષ્ઠાનોમાં જોડતા.

પૂજ્ય સાધુ-સાધ્યીજી મહારાજશ્રીઓની ખુબજ ભક્તિ-સેવા કરતા. મુંબઈ શહેરમાં “કેટ” એરીયામાં રહેતા, અને સંઘનાં કેટલાંક કામકાજોમાં પણ રસ લેતા. મહાત્મા મુનિઓને ઘણી ઘણી વિનંતી કરીને પણ તેઓનાં પગલાં પોતાના ઘરે અવશ્ય કરાવતા. શેર બજારનો ધંધો કરતા.

અમારાં માતુશ્રી જડાવબેને ધર્મતીર્થોની યાત્રા કરતાં કરતાં ખંભાત મુકામે સમાધિપૂર્વક દેહત્યાગ કરેલો. આ ત્રણો વડીલોનો અમારા જીવન ઉપર ઘણો ઘણો ઉપકાર છે ધર્મસંસ્કારોનાં બીજ તેઓ પાસેથી અમને મળ્યાં છે. તેઓ ધન્ય જીવન જીવી ગયા. ઘણી ધર્મ આરાધના કરી ગયા. તે ત્રણો ઉપકારી વડીલોને લાખો લાખો વંદન.-

લિ. પ્રાણલાલ મહુનજીભાઈ શાહ
સમસ્ત પરિવારના વંદન.
દઃ હીરાલાલ પ્રાણલાલ શાહ
ચંદ્રકાન્તભાઈ પ્રાણલાલ શાહ
હરીશચંદ્ર પ્રાણલાલ શાહ

આભાર દર્શન

પંડિત શ્રી ધીરુભાઈ મહેતા, કે જેઓ છેલ્લા ૧૨ વર્ષથી દરવર્ષે વિદેશોમાં જઈને ધર્મપ્રચાર કરે છે. અમેરિકા, લંડન, કેનેડા, આફ્રિકા અને સૌંગાપુર આદિ દેશોમાં જેઓ ગયા છે. અને જાય છે. તેમાં પણ અમેરિકામાં તેઓને સમાજ સવિશેષ બોલાવે છે.

અમેરિકાના લગભગ બધા ૪ રાજ્યોમાં અને મુખ્ય મુખ્ય તમામ શહેરોમાં તેઓ એક એક અઠવાડિયું રહીને ધાર્મિક વર્ગો ચલાવે છે. મુખ્યત્વે પ્રૌઢ સ્ત્રી-પુરુષોને નવતત્ત્વ-કર્મગ્રંથ અને તત્ત્વાર્થ-આનંદઘનજીની ચોવીસી આહિના અર્થો સમજાવે છે.

પૂ. હરિભદ્રસૂરિજી. પૂ. હેમયંડ્રાચાર્યજી અને પૂજ્ય ઉપાધ્યાયજી શ્રી યશોવિજ્યજી મહારાજશ્રીના બનાવેલા ગ્રંથો વધારે ભણાવે છે. તેથી અમેરિકાના સમગ્ર જૈન સમાજમાં ઘણી જાગૃતિ આવી છે. ધર્મ તરફનો પ્રેમ અને આચરણ વધ્યાં છે. લગભગ દરેક ગામોમાં જૈન દેરાસરો, ધાર્મિક અનુષ્ઠાનો માટે આરાધના હોલ વિગેરે બંધાતા જાય છે. અને જાણો એક સંધ જ હોય તેવું વાતાવરણ જામ્યું છે. ત્યાં સ્થાનકવાસી, મૂર્તિપૂજક, તેરાપંથી, અને દિગંબર ભાઈઓ બહેનો તેઓના સ્વાધ્યાયમાં આવે છે. અને એકમન વાળા થઈને ધર્મતત્ત્વના અમૃતનું પાન કરે છે. પંડિતજી શ્રી ધીરુભાઈ અમેરિકાના જૈન સમાજમાં ઘણા ૪ લોકપ્રિય આદરણીય અને માનપાત્ર બન્યા છે.

તેઓ અમેરિકામાં લગભગ ચારથી પાંચ મહીના રહે છે ત્યારે દિવસે તેઓને મળતા સમયમાં અમેરિકાના સમાજને ઉપયોગી એવાં પુસ્તકો લખે છે. ખાસ કરીને પૂર્વચાર્યોના ગ્રંથોનું વિવેચન જ વધારે લખે છે. આજ સુધી લગભગ-૨૫ પુસ્તકો પ્રકાશિત થયાં છે.

નમ્ર નિવેદન

અનાંદિ એવા આ સંસારમાં સર્વે આત્માઓ અજ્ઞાન અને રાગ દ્વેષાદિ કષાયોના કારણે જન્મ જરા મરણ રોગ અને શોકનાં બહુ દુઃખો પામ્યા છે અને પામે છે. તેમાંથી બચાવનાર જો કોઈ હોય તો વીતરાગ પરમાત્માનું શાસન જ છે. તેના આલંબને આરાધના કરવી એ જ આત્મશ્રેય છે. ધાર્મિક બાધ્ય પ્રવૃત્તિ કરવી એ વ્યવહાર અને રાગાદિ કષાયોવાળી મલીન પરિણાતિને દૂર કરવી એ નિશ્ચય. આ બન્ને નયોના સુમેળથી જ આત્મકલ્યાણ થાય છે. એક એક નયના આગ્રહથી મિથ્યાત્વ જ આવે છે.

પ્રાય: (ઉર્પ) સવા ગ્રાણસો વર્ષો પૂર્વ થયેલા પૂજ્ય ઉપાધ્યાયજી શ્રી યશોવિજયજી મહારાજશ્રીએ આ જ બન્ને નયો દ્વારા ધર્મનું સાચું સ્વરૂપ સમજાવનારું સવાસો ગાથાનું શ્રી સીમંધરસ્વામીને વિનંતી કરવા રૂપ સુંદર આ સ્તવન બનાવ્યું છે. જેના સરળ ભાષામાં મનને ગમી જાય તેવા અર્થો આપણા બધાના પરિચિત શ્રી ધીરુભાઈએ લાખ્યા છે. તેનું આ વર્ષ (વિ. સં. ૨૦૫૮માં) પુસ્તક પ્રકાશન થઈ રહ્યું છે.

આ પુસ્તક પ્રકાશનમાં પુનાનિવાસી અમારા પૂજ્ય પિતાશ્રી સ્વ. વીરજીભાઈ કરશનદાસભાઈ પારેખ અને માતુશ્રી સ્વ. રંભાબેન વીરજીભાઈ પારેખ, તથા (અમારાં ધર્મપત્ની શ્રી) દિનાબહેનના પૂ. પિતાશ્રી નવલયંદભાઈ મોહનલાલ શાહ અને પૂ. માતુશ્રી સ્વ. જ્યાલક્ષ્મીબેન નવલયંદ શાહે કરેલાં ઉત્તમ ધર્મનાં કાર્યોની અનુમોદના નિભિતે આત્મકલ્યાણના અર્થી એવા મુમુક્ષુ જીવોના અધ્યયન માટે અમે સવિનય સપ્રેમ ગુજરાતી વિવેચનવાળું આ પુસ્તક સમર્પણ કરીએ છીએ. આ પુસ્તકના અધ્યયન દ્વારા જ્ઞાનરસનું પાન કરવા વિનંતી છે. સુંદર વિવેચન યુક્ત આ અર્થો લખવા બદલ ધીરુભાઈનો અમે આભાર માનીએ છીએ. આ સ્તવનના સુંદર અર્થો વાંચીને આત્માર્થી મુમુક્ષુ જીવો કલ્યાણ પામો. એવી આશા.

17, LINDBERW
IRVINE, CA 92620 USA.
T.N. (949) 559-0980

લિ.
રમેશકુમાર તથા દિનાબેન પારેખ

નમ્ર નિવેદન

અનાંદિ એવા આ સંસારમાં સર્વે આત્માઓ અજ્ઞાન અને રાગ દ્વેષાદિ કષાયોના કારણે જન્મ જરા મરણ રોગ અને શોકનાં બહુ દુઃખો પામ્યા છે અને પામે છે. તેમાંથી બચાવનાર જો કોઈ હોય તો વીતરાગ પરમાત્માનું શાસન જ છે. તેના આલંબને આરાધના કરવી એ જ આત્મશ્રેય છે. ધાર્મિક બાધ્ય પ્રવૃત્તિ કરવી એ વ્યવહાર અને રાગાદિ કષાયોવાળી મલીન પરિણાતિને દૂર કરવી એ નિશ્ચય. આ બન્ને નયોના સુમેળથી જ આત્મકલ્યાણ થાય છે. એક એક નયના આગ્રહથી મિથ્યાત્વ જ આવે છે.

પ્રાય: (ઉર્પ) સવા ગ્રાણસો વર્ષો પૂર્વ થયેલા પૂજ્ય ઉપાધ્યાયજી શ્રી યશોવિજયજી મહારાજશ્રીએ આ જ બન્ને નયો દ્વારા ધર્મનું સાચું સ્વરૂપ સમજાવનારું સવાસો ગાથાનું શ્રી સીમંધરસ્વામીને વિનંતી કરવા રૂપ સુંદર આ સ્તવન બનાવ્યું છે. જેના સરળ ભાષામાં મનને ગમી જાય તેવા અર્થો આપણા બધાના પરિચિત શ્રી ધીરુભાઈએ લાખ્યા છે. તેનું આ વર્ષ (વિ. સં. ૨૦૫૮માં) પુસ્તક પ્રકાશન થઈ રહ્યું છે.

આ પુસ્તક પ્રકાશનમાં પુનાનિવાસી અમારા પૂજ્ય પિતાશ્રી સ્વ. વીરજીભાઈ કરશનદાસભાઈ પારેખ અને માતુશ્રી સ્વ. રંભાબેન વીરજીભાઈ પારેખ, તથા (અમારાં ધર્મપત્ની શ્રી) દિનાબહેનના પૂ. પિતાશ્રી નવલયંદભાઈ મોહનલાલ શાહ અને પૂ. માતુશ્રી સ્વ. જ્યાલક્ષ્મીબેન નવલયંદ શાહે કરેલાં ઉત્તમ ધર્મનાં કાર્યોની અનુમોદના નિભિતે આત્મકલ્યાણના અર્થી એવા મુમુક્ષુ જીવોના અધ્યયન માટે અમે સવિનય સપ્રેમ ગુજરાતી વિવેચનવાળું આ પુસ્તક સમર્પણ કરીએ છીએ. આ પુસ્તકના અધ્યયન દ્વારા જ્ઞાનરસનું પાન કરવા વિનંતી છે. સુંદર વિવેચન યુક્ત આ અર્થો લખવા બદલ ધીરુભાઈનો અમે આભાર માનીએ છીએ. આ સ્તવનના સુંદર અર્થો વાંચીને આત્માર્થી મુમુક્ષુ જીવો કલ્યાણ પામો. એવી આશા.

17, LINDBERW
IRVINE, CA 92620 USA.
T.N. (949) 559-0980

લિ.
રમેશકુમાર તથા દિનાબેન પારેખ

સાદર સમર્પણ

પૂ. દાઈમા— જન્મ સ્થળ માંગરોળ, (સૌરાષ્ટ્ર). સ્વર્ગવાસ મુંબઈ.
પૂ. પિતાશ્રી— જન્મસ્થળ મુંબઈ, સ્વર્ગવાસ મુંબઈ. સને-૧૯૪૭
પૂ. માતુશ્રી— જન્મસ્થળ માંગરોળ, સ્વર્ગવાસ ખંભાત. સને ૧૯૬૭

જંગમ તીર્થસ્વરૂપ આ ગ્રંથો વડીલોનો અમારા જીવન ઉપર ઘણો-ઘણો ઉપકાર છે. તેઓ પાસેથી અમને ઘણા ધર્મ સંસ્કારો મળ્યા છે. અમારુ જીવન ધર્મમય વાતાવરણની સુગંધથી તેઓ દ્વારા નવપલ્લવીત બન્યું છે. તેઓએ કરેલા અનેક ઉપકારોના અમે તથા અમારો પરિવાર ઘણો જ ઋણી છે. તેઓના ઋણમાંથી યંત્કિચિત્ત મુક્ત થવાના શુભ આશયથી, પૂજ્યપાદ ઉપાધ્યાયશ્રી યશોવિજયજી મહારાજશ્રીએ બનાવેલા સવાસો ગાથાના શ્રી સીમંધર સ્વામી પરમાત્માના હુંડીના સ્તવનના પંડિત શ્રી ધીરુભાઈએ લખેલા અર્થવાળી આ નાની સુંદર એક “પુસ્તક” છહાવીને તેના અભ્યાસી ભાવિક જીવોને સરસેહ ભેટ આપીએ છીએ.

અમાપ જૈન આગમરૂપી સુંદર બગીચાના એક પુષ્પતુલ્ય આ “પુસ્તક” આપશ્રીના કરકમળમાં સમર્પિત કરીએ છીએ અને અમે ઠથીએ છીએ કે અમારા ઉપર તથા અમારા સમસ્ત પરિવાર ઉપર આપશ્રીના શુભ આશીર્વાદ તથા ધર્મ માટેની ઉત્તમ પ્રેરણા સદા માટે નિરંતર મળ્યા જ કરો. વરસ્યા જ કરો.

લિ. હીરાલાલ પ્રાણલાલ શાહ (પરિવાર)
ડૉ. ચંદ્રકાન્તભાઈ પ્રાણલાલ શાહ (પરિવાર)
હરીશચંદ્ર પ્રાણલાલ શાહ (પરિવાર)

તથા બહેનો
વસુમતીબેન હીમતલાલ સવાઈ (પરિવાર)
પ્રજ્ઞાબેન પ્રવીણચંદ્ર શેઠ (પરિવાર)

આભાર દર્શન

પંડિત શ્રી ધીરુભાઈ મહેતા, કે જેઓ છેલ્લા ૧૨ વર્ષથી દરવર્ષે વિદેશોમાં જઈને ધર્મપ્રચાર કરે છે. અમેરિકા, લંડન, કેનેડા, આફ્રિકા અને સીંગાપુર આદિ દેશોમાં જેઓ ગયા છે. અને જાય છે. તેમાં પણ અમેરિકામાં તેઓને સમાજ સવિશેષ બોલાવે છે.

અમેરિકાના લગભગ બધા જ રાજ્યોમાં અને મુખ્ય મુખ્ય તમામ શહેરોમાં તેઓ એક એક અઠવાડિયું રહીને ધાર્મિક વર્ગો ચલાવે છે. મુખ્યત્વે પૌઢ સ્લી-પુરુષોને નવતત્ત્વ-કર્મગ્રંથ અને તત્ત્વાર્થ-આનંદઘનજીની ચોવીસી આહિના અર્થો સમજાવે છે.

પૂ. હરિભદ્રસૂરિજી. પૂ. હેમચંદ્રાચાર્યજી અને પૂજ્ય ઉપાધ્યાયજી શ્રી યશોવિજયજી મહારાજશ્રીના બનાવેલા ગ્રંથો વધારે બણાવે છે. તેથી અમેરિકાના સમગ્ર જૈન સમાજમાં ઘણી જાગૃતિ આવી છે. ધર્મ તરફનો પ્રેમ અને આચરણ વધ્યાં છે. લગભગ દરેક ગામોમાં જૈન દેરાસરો, ધાર્મિક અનુષ્ઠાનો માટે આરાધના હોલ વિગેરે બંધાતા જાય છે. અને જાણો એક સંધ જ હોય તેવું વાતાવરણ જાય્યું છે. ત્યાં સ્થાનકવાસી, મૂર્તિપૂજક, તેરાપંથી, અને દિગંબર ભાઈઓ બહેનો તેઓના સ્વાધ્યાયમાં આવે છે. અને એકમન વાળા થઈને ધર્મતત્ત્વના અમૃતનું પાન કરે છે. પંડિતજી શ્રી ધીરુભાઈ અમેરિકાના જૈન સમાજમાં ઘણા જ લોકપ્રિય આદરણીય અને માનપાત્ર બન્યા છે.

તેઓ અમેરિકામાં લગભગ ચારથી પાંચ મહીના રહે છે ત્યારે દિવસે તેઓને મળતા સમયમાં અમેરિકાના સમાજને ઉપયોગી એવાં પુસ્તકો લખે છે. ખાસ કરીને પૂર્વચાર્યોના ગ્રંથોનું વિવેચન જ વધારે લખે છે. આજ સુધી લગભગ-૨૫ પુસ્તકો પ્રકાશિત થયાં છે.

નમ્ર નિવેદન

હમણાં તેઓ ઈ.સને ૨૦૦૨માં અમેરિકા આવ્યા ત્યારે પૂજ્ય ઉપાધ્યાયશ્રી યશોવિજયજી મહારાજશ્રીએ બનાવેલા ૧૨૫ ગાથાના નિશ્ચય-વ્યવહારથી ધર્મતત્ત્વ સમજાવનારા હુંડીના સ્તવનના ગુજરાતી અર્થો (વિવેચન) લખતા હતા. સીકાગોના ધાર્મિકવર્ગ પ્રસંગે શ્રી ચંદ્રકાળજીએ “હાલ શું લખો છો” એવો પ્રશ્ન કરતાં “હાલ હુંડીના સ્તવનના અર્થો લખાય છે” એવો ઉત્તર મળતાં તે પુસ્તક પ્રકાશનમાં લાભ લેવાની અમારા સમસ્ત પરિવારની ઈચ્છા છે. તેથી અમને લાભ આપજો. એવી વિનંતિ કરતાં તેઓશ્રીએ આ બાબતમાં અમને સમ્મતિ આપી છે.

તેઓએ ઘણી મહેનત કરી નિશ્ચયનયથી અને વ્યવહાનયથી ગર્ભિત ઉડા સૂક્ષ્મ અર્થોને સરળ રીતે ગોઠવી લોકભોગ્ય બાલ ભાષામાં રજ્ઞુ કરીને આ સુંદર પુસ્તક તૈયાર કર્યું છે. જે મનન-ચિંતન કરવા જેવું છે. અને નિરંતર તેનો અભ્યાસ કરવા જેવું છે.

અમારા વીલ દાદીમા, પૂજ્ય પિતાશ્રી, અને પૂજ્ય માતુશ્રી, આ ગ્રાણોના ઉપકારોની કંઈક ઋણમુક્તિ નિમિત્તે આ પુસ્તક પ્રકાશિત કરીને તેઓના કરકમલમાં સમર્પિત કરીને જીવનની કંઈક ધન્યતા અનુભવીએ છીએ.

પંડિતવર્ય શ્રી ધીરજુભાઈએ સુંદર શૈલીમાં જે આ પુસ્તક તૈયાર કરી આપ્યું છે. તે બદલ અમે તેઓના ખુબ જ આભારી છીએ. શાસનદેવ તેઓનું આરોગ્ય સારું રાખે, દીર્ઘાયુષી થાય, અને ઉત્તમ સાહિત્ય પ્રકાશિત કરવા દ્વારા નિરંતર જૈન શાસનની સેવા કરે. એજ આશા.

લિ. પ્રાણલાલ મંકનજીભાઈ શાહ
પરિવારના જ્યાણિનેન્દ્ર.

દ: હીરાલાલ પ્રાણલાલ શાહ
ચંદ્રકાળ પ્રાણલાલ શાહ
હરીશચંદ્ર પ્રાણલાલ શાહ

અનાદિ એવા આ સંસારમાં સર્વ આત્માઓ અજ્ઞાન અને રાગ દ્વેષાદિ કષાયોના કારણે જન્મ જરા મરણ રોગ અને શોકનાં બહુ દુઃખો પાચ્યા છે અને પામે છે. તેમાંથી બચાવનાર જો કોઈ હોય તો વીતરાગ પરમાત્માનું શાસન જ છે. તેના આલંબને આરાધના કરવી એ જ આત્મશ્રેષ્ઠ છે. ધાર્મિક બાધ્ય પ્રવૃત્તિ કરવી એ વ્યવહાર અને રાગાદિ કષાયોવાળી મલીન પરિણાતિને દૂર કરવી એ નિશ્ચય. આ બન્ને નયોના સુમેળથી જ આત્મકલ્યાણ થાય છે. એક એક નયના આગ્રહથી મિથ્યાત્વ જ આવે છે.

પ્રાય: (૧૨૫) સવા ગ્રાણસો વર્ષો પૂર્વ થયેલા પૂજ્ય ઉપાધ્યાયજી શ્રી યશોવિજયજી મહારાજશ્રીએ આ જ બન્ને નયો દ્વારા ધર્મનું સાચું સ્વરૂપ સમજાવનારું સવાસો ગાથાનું શ્રી સીમંધરસ્વામીને વિનંતી કરવા રૂપ સુંદર આ સ્તવન બનાવ્યું છે. જેના સરળ ભાષામાં મનને ગમી જાય તેવા અર્થો આપણા બધાના પરિચિત શ્રી ધીરજુભાઈએ લખ્યા છે. તેનું આ વર્ષ (વિ. સ. ૨૦૫૮માં) પુસ્તક પ્રકાશન થઈ રહ્યું છે.

આ પુસ્તક પ્રકાશનમાં પુનાનિવાસી અમારા પૂજ્ય પિતાશ્રી સ્વ. વીરજીભાઈ કરશનદાસભાઈ પારેખે અને માતુશ્રી સ્વ. રંભાબેન વીરજીભાઈ પારેખે, તથા (અમારાં ધર્મપત્ની શ્રી) દિનાબહેનના પૂ. પિતાશ્રી નવલયંદભાઈ મોહનલાલ શાહ અને પૂ. માતુશ્રી સ્વ. જ્યાલક્ષ્મીબેન નવલયંદ શાહે કરેલાં ઉત્તમ ધર્મનાં કાર્યોની અનુમોદના નિમિત્તે આત્મકલ્યાણના અર્થો એવા મુમુક્ષુ જીવોના અધ્યયન માટે અમે સવિનય સપ્રેમ ગુજરાતી વિવેચનવાળાનું આ પુસ્તક સમર્પણ કરીએ છીએ. આ પુસ્તકના અધ્યયન દ્વારા જીનરસનું પાન કરવા વિનંતી છે. સુંદર વિવેચન યુક્ત આ અર્થો લખવા બદલ ધીરજુભાઈનો અમે આભાર માનીએ છીએ. આ સ્તવનના સુંદર અર્થો વાંચીને આત્માર્થી મુમુક્ષુ જીવો કલ્યાણ પામો. એવી આશા.

17, LINDBERW
IRVINE, CA 92620 USA.
T.N. (949) 559-0980

લિ.
રમેશકુમાર તથા દિનાબેન પારેખ

૧૨૫ ગાથાનું સ્તવન-મૂળ

સ્વામી સીમંધરા વિનતિ, સાંભળો માહરી દેવ રે ।
તાહરી આણ હું શિર ધરું, આદરું તાહરી સેવ રે ॥

સ્વામી ! સીમંધરા વિનતિ. ॥ ૧-૧ ॥

કુગુરુની વાસના પાસમાં, હરિણ પરે જે પડ્યા લોક રે ।
તેહને શરણ તુજ વિષ નહીં, ટળવળે બાપડા ઝોક રે ॥ સ્વામી૦ ॥ ૧-૨ ॥

શાન દર્શન ચરણ ગુણ વિના, જે કરાવે કુલાચાર રે ।
લુંટીઆ તેણે જન દેખતાં, કીહાં કરે લોક પોકાર રે ॥ સ્વામી૦ ॥ ૧-૩ ॥

જેહ નવિ ભવ તર્યા નિર્ગુણી, તારશે કેણી પેરે તેહ રે ।
એમ અજાણ્યા પડે ફંદમાં, પાપબંધે રહ્યા જેહ રે ॥ સ્વામી૦ ॥ ૧-૪ ॥

કામકુંભાદિક અધિકનું, ધર્મનું કો નવિ મૂલ રે ।
દોકે કુગુરુ તે દાખવે, શું થયું એ જગ શૂલ રે ॥ સ્વામી૦ ॥ ૧-૫ ॥

અર્થની દેશના જે દીએ, ઓળવે ધર્મના ગ્રંથ રે ।
પરમ પદનો પ્રગટ ચોર તે, તેહથી કિમ વહે પંથ રે ॥ સ્વામી૦ ॥ ૧-૬ ॥

વિષયરસમાં ગૃહી માચીયા, નાચીયા કુગુરુ મદ પૂર રે ।
ધૂમધામે ધમાધમ ચલી, શાનમારગ રહ્યો દૂર રે ॥ સ્વામી૦ ॥ ૧-૭ ॥

કલહકારી કદાગ્રહ ભર્યા, થાપતા આપણા બોલ રે ।
જિન વચન અન્યથા દાખવે, આજ તો વાજતે ઢોલ રે ॥ સ્વામી૦ ॥ ૧-૮ ॥

કેઈ નિજ દોષને ગોપવા, રોપવા કેઈ મત કંદ રે ।
ધર્મની દેશના પાલટે, સત્ય ભાએ નહીં મંદ રે ॥ સ્વામી૦ ॥ ૧-૯ ॥

બહુમુખે બોલ એમ સાંભળી, નવિ ધરે લોક વિશાસ રે ।
હુંઠતાં ધર્મને તે થયા, ભ્રમર જિમ કુમળની વાસ રે ॥ સ્વામી૦ ॥ ૧-૧૦ ॥

ઢાળ બીજી

એમ હુંઠતાં રે ધર્મ સોહામણો, મિલીઓ સદ્ગુરુ એક ।
તેણો સાચો રે માર્ગ દાખવ્યો, આણી હૃદય વિવેક ॥

શ્રી સીમંધર સાહિબ સાંભળો ॥ ૨-૧ ॥

પરઘર જોતાં રે ધર્મ તુમે ફિરો, નિજ ઘર ન લહો રે ધર્મ ।

જિમ નવિ જાણો રે મૃગકસ્તુરીઓ, મૃગમદ પરિમલ મર્મ ॥ શ્રી૦ ૨-૨ ॥

જેમ તે ભૂલો રે મૃગ દશદિશિ (દિશદિશિ) ફરે, લેવા મૃગમદ ગંધ ।

તેમ જગ હૂંઠે રે બાહિર ધર્મને, મિથ્યાદૃષ્ટિ રે અંધ ॥ શ્રી૦ ૨-૩ ॥

જાતિ અંધનો રે દોષ ન આકરો, જે નવિ દેખે રે અર્થ ।

મિથ્યાદૃષ્ટિ રે તેહથી આકરો, માને અર્થ અનર્થ ॥ શ્રી૦ ૨-૪ ॥

આપ પ્રશંસે રે પરગુણ ઓળવે, ન ધરે ગુણનો રે લેશ ।

તે જિનવાણી રે નવિ શ્રવણે સુણો, હિએ મિથ્યા ઉપદેશ ॥ શ્રી૦ ૨-૫ ॥

જ્ઞાન પ્રકાશો રે મોહતિમિર હરે, જેહને સદ્ગુરુ સૂર ।

તે નિજ દેખે રે સત્તા ધર્મની, ચિદાનંદ ભરપૂર ॥ શ્રી૦ ૨-૬ ॥

જેમ નિર્મળતા રે રત્નસ્ફટિક તણી, તેમ તે જીવ સ્વભાવ ।

તે જિન વીરે રે ધર્મ પ્રકાશિઓ, પ્રબળ કષાય અભાવ ॥ શ્રી૦ ૨-૭ ॥

જેમ તે રાતે રે કૂલે રાતડું, શ્યામ કૂલથી રે શ્યામ ।

પાપ પુણ્યથી રે તેમ જગ જીવને, રાગ દેખ પરિણામ ॥ શ્રી૦ ૨-૮ ॥

ધર્મ ન કહીએ રે નિશ્ચે તેહને, જેહ વિભાવ વડવ્યાધિ ।

પહેલે અંગે રે એણી પેરે ભાખીયું, કર્મ હોય ઉપાધિ ॥ શ્રી૦ ૨-૯ ॥

જે જે અંશે રે નિરૂપાધિકપણું, તે તે જાણો રે ધર્મ ।

સમ્યગદાસિ રે ગુણાધા થકી, જાવ લહે શિવ શર્મ ॥ શ્રી૦ ૨-૧૦ ॥

એમ જાણીને રે જ્ઞાનદશા ભજી, રહીએ આપ સ્વરૂપ ।

પરપરિણાતિથી રે ધર્મ ન છાંડીએ, નવિ પડીએ ભવકૂપ ॥ શ્રી૦ ૨-૧૧ ॥

ઢાળ ગીતુ

જિહાં લગે આતમ દ્રવ્યનું, લક્ષણ નવિ જાણ્યું ।
તિહાં લગે શુણાણું ભલું, કેમ આવે તાણું ॥
આતમ તત્ત્વ વિચારીએ ॥ ૩-૧ ॥

આતમ અજ્ઞાને કરી, જે ભવદૂઃખ લઈએ ।
આતમ જ્ઞાને તે ટળે, એમ મન સદ્ગીએ ॥ આતમ૦ ૩-૨ ॥

જ્ઞાનદશા જે આકરી, તેહ ચરણ વિચારો ।
નિર્વિકલ્પ ઉપયોગમાં, નહીં કર્મનો ચારો ॥ આતમ૦ ૩-૩ ॥

ભગવાન અંગો ભાખિઓ, સામાયિક અર્થ ।
સામાયિક પણ આત્મા, ધરો સુધો અર્થ ॥ આતમ૦ ૩-૪ ॥

લોકસાર અધ્યયનમાં, સમકિત મુનિ ભાવે ।
મુનિ ભાવ જ સમકિત કર્યું, નિજ શુદ્ધ સ્વભાવે ॥ આતમ૦ ૩-૫ ॥

કષ્ટ કરો સંયમ ધરો, ગાળો નિજ દેહ ।
જ્ઞાનદશા વિષા જીવને, નહીં દુઃખનો છેહ ॥ આતમ૦ ૩-૬ ॥

બાહિર યતના બાપડા, કરતાં દુહવાએ ।
અંતર જતના જ્ઞાનની, નવિ તેણો થાયે ॥ આતમ૦ ૩-૭ ॥

રાગ દેષ મલ ગાળવા, ઉપશમ જલ જીલો ।
આતમ પરિણાતિ આદરી, પર પરિણાતિ પીલો ॥ આતમ૦ ૩-૮ ॥

હું એહનો, એ માહરો, એ હું, એણો બુદ્ધિ ।
ચેતન જડતા અનુભવે, ન વિમાસે શુદ્ધિ ॥ આતમ૦ ૩-૯ ॥

બાહિર દંદિં દેખતાં, બાહિર મન ધાવે ।
અંતર દંદિં દેખતાં, અક્ષયપદ પાવે ॥ આતમ૦ ૩-૧૦ ॥

ચરણ હોય લજાદિકે, નવિ મનને ભંગે ।
ગીજે અધ્યયને કહું, એમ પહેલે અંગે ॥ આતમ૦ ૩-૧૧ ॥

અધ્યાતમ વિષા જે કિયા, તે તનુમલ તોલે, ।
મમકારાદિક યોગથી, એમ જ્ઞાની બોલે ॥ આતમ૦ ૩-૧૨ ॥

હું કરતા પરભાવનો, એમ જેમ જેમ જાણો ।
તેમ તેમ અજ્ઞાની પડે, નિજ કર્મને ઘાણો ॥ આતમ૦ ૩-૧૩ ॥

પુદ્ગલ કર્માદિક તણો, કરતા વ્યવહારે ।
કરતા ચેતન કરમનો, નિશ્ચય સુવિચારે ॥ આતમ૦ ૩-૧૪ ॥

કરતા શુદ્ધ સ્વભાવનો, નય શુદ્ધે કહીએ ।
કરતા પરપરિણામનો, બેઉ કિરિયા ગ્રહીએ ॥ આતમ૦ ૩-૧૫ ॥

ઢાળ ચોથી

શિષ્ય કહે જો પરભાવનો, અકર્તા કહ્યો પ્રાણી ।
દાન-હરણાદિક કિમ ઘટે, કહે સદ્ગુરુ વાણી ॥
શુદ્ધ નય અર્થ મન ધરીએ ॥ ૪-૧ ॥

ધર્મ નવિ દીએ નવા સુખ દીએ, પર જંતુને દેતો ।
આપ સતા રહે આપમાં, એમ હદ્યમાં ચેતો ॥ શુદ્ધ૦ ૪-૨ ॥

જોગવશો જે પુદ્ગલ ગ્રહ્યાં, નવિ જીવનાં તેહ ।
તેહથી જીવ છે જુજુઓ, વળી જુજુઓ દેહ ॥ શુદ્ધ૦ ૪-૩ ॥

ભક્તપાનાદિક પુદ્ગલ પ્રત્યે, ન દીએ છતી વિના પોતે ।
દાન હરણાદિક પર જંતુને, એમ નવી ઘટે જોતે ॥ શુદ્ધ૦ ૪-૪ ॥

દાન હરણાદિક અવસરે, શુભ અશુભ સંકલ્પે ।
દીએ હરે તું નિજ રૂપને, મુખે અન્યથા જલ્યે ॥ શુદ્ધ૦ ૪-૫ ॥

અન્યથા વચન અભિમાનથી, ફરી કર્મ તું બાંધે ।
જ્ઞાયકમાવ જે એકલો, ગ્રહે તે સુખ સાધે ॥ શુદ્ધ૦ ૪-૬ ॥

શુભ અશુભ વસ્તુ સંકલ્પથી, ધરે જે નટ માયા ।
તે ટળે સહજ સુખ અનુભવે, પ્રભુ આત્મરાયા ॥ શુદ્ધ૦ ૪-૭ ॥

પર તણી આશ વિષવેલડી, ફલે કર્મ બહુ ભાંતિ ।
જ્ઞાન દહને કરી તે દહે, હોએ એક જે જ્ઞાતિ ॥ શુદ્ધો ૪-૮ ॥

રાગ દ્વેષ રહિત એક જે, દયા શુદ્ધ તે પાણે ।
પ્રથમ અંગે એમ ભાખિયું, નિજ શક્તિ અજ્ઞાઓણે ॥ શુદ્ધો ૪-૯ ॥

એકતા જ્ઞાન નિશ્ચય દયા, સુગુરુ તેહને ભાખે ।
જેહ અવિકલ્પ ઉપયોગમાં, નિજ પ્રાણને રાખે ॥ શુદ્ધો ૪-૧૦ ॥

જેહ રાખે પર પ્રાણને, દયા તાસ વ્યવહારે ।
નિજ દયા વિષા કહો પરદયા, હોવે કવણ પ્રકારે ॥ શુદ્ધો ૪-૧૧ ॥

લોક વિષા જેમ નગર મેદિની, જેમ જીવ વિષા કાયા ।
ફોક તેમ જ્ઞાન વિષા પર દયા, જિસી નટી તણી માયા ॥ શુદ્ધો ૪-૧ ॥

સર્વ આચારમય પ્રવચને, જાણ્યો અનુભવ યોગ ।
તેહથી મુનિ વમે મોહને, વળી અરતિ-રતિ શોગ ॥ શુદ્ધો ૪-૧૩ ॥

સૂત્ર (અર્થ) અક્ષર પરાવર્તના, સરસ શેલડી દાખી ।
તાસ રસ અનુભવ ચાખીએ, જીહાં (અનુભવ) એક છે સાખી ॥ શુદ્ધો ૪-૧૪ ॥

આતમરામ અનુભવ ભજો, તજો પરતણી માયા ।
એહ છે સાર જિનવચનનો, વળી એ શિવ છાયા ॥ શુદ્ધો ૪-૧૫ ॥

ઢાળ પાંચમી

એમ નિશ્ચયનય સાંભળીજુ, બોલે એક અજ્ઞાણ ।
આદરશું અમે જ્ઞાનનેજુ, શું કીજે પરચ્યકૂખાણ ॥

સોભાગી જિન, સીમંધર સુણો વાત ॥ ૫-૧ ॥

કિરિયા ઉત્થાપી કરીજુ, છાંડી તેણો લાજ ।
નવિ જાણો તે ઉપજેજુ, કારણ વિષા નવિ કાજ ॥ સોભાગી૦ ૫-૨ ॥

નિશ્ચય નય અવલંબતાં જી, નવિ જાણો તસ મર્મ ।
છોડે જે વ્યવહારનેજુ, લોપે તે જૈન ધર્મ ॥ સોભાગી૦૫-૩ ॥

નિશ્ચયટેણી હૃદયે ધરીજુ, પાણે જે વ્યવહાર ।
પુષ્યવંત તે પામશેજુ, ભવ સમુદ્રનો પાર ॥ સોભાગી૦૫-૪ ॥

તુરંગ ચઢી જેમ પામીએજુ, વેગે પુરનો પંથ ।
મારગ તિમ શિવનો લહેજુ, વ્યવહારે નિર્ગંથ ॥ સોભાગી૦ ૫-૫ ॥

મહેલ ચઢંતાં જિમ નહીજુ, તેહ તુરંગનું કાજ ।
સફળ નહી નિશ્ચય લહેજુ, તેમ તનુ કિરિયા સાજ ॥ સોભાગી૦ ૫-૬ ॥

નિશ્ચય નવિ પામી શકેજુ, પાણે નવિ વ્યવહાર ।
પુષ્યરહિત જે એહવાજુ, તેહનો કુણ આધાર ॥ સોભાગી૦ ૫-૭ ॥

હેમ પરીક્ષા જેમ હુએજુ, સહત હુતાશન તાપ ।
જ્ઞાનદશાતેમ પરખીએજુ, જિહાં બહુ કિરિયા વ્યાપ ॥ સોભાગી૦ ૫-૮ ॥

આલંબન વિષ જિમ પડેજુ, પામી વિષમી વાટ ।
મુંધ પડે ભવકૂપમાંજુ, તિમ વિષા કિયા ઘાટ ॥ સોભાગી૦ ૫-૯ ॥

ચરિત ભાણી બહુ લોકમાંજુ, ભરતાદિકનાં જેહ ।
લોપે શુભ વ્યવહારને જી, બોધિ હણો નિજ તેહ ॥ સોભાગી૦ ૫-૧૦ ॥

બહુ દલ દીસે જીવનાં જી, વ્યવહારે શિવ યોગ ।
છીંડી તાકે પાધરોજુ, છીંડી પંથ અયોગ ॥ સોભાગી૦૫-૧૧ ॥

આવશ્યકમાં ભાખીયોજુ, એહી જ અર્થ વિચાર ।
ફળસંશય પણ જાણતાંજુ, જાણીજે સંસાર ॥ સોભાગી૦ ૫-૧૨ ॥

ઢાળ છઠી

અવર ઈસ્યો નય સાંભળી, એક ગ્રહે વ્યવહારો રે ।
મર્મ દ્વિવિધ તસ નવિ લહે, શુદ્ધ અશુદ્ધ વિચારો રે ॥

તુજ વિષા ગતિ નહી જંતુને ॥૬-૧ ॥

તુજ વિષા ગતિ નહી જંતુને, તું જગજંતુનો દીવો રે ।
જીવીએ તુજ અવલંબને, તું સાહેબ ચિરંજલો રે ॥ તુજો ૬-૨ ॥

જેહ ન આગમ વારીઓ, દીસે અશઠ આચારો રે ।
 તેહ જ બુધ બહુ માનીઓ, શુદ્ધ કહ્યો વ્યવહારો રે ॥ તુજો ૬-૩ ॥
 જેહમાં નિજ મતિ કલ્પના, જેહથી નવિ ભવ પારો રે ।
 અંધ પરંપરા બાંધીઓ, તેહ અશુદ્ધ આચારો રે ॥ તુજો ૬-૪ ॥
 શિથિલ વિહારીએ આચર્યા, આલંબન જે કુડાં રે ।
 નિયત વાસાદિક સાધુને, તે નવિ જાણીએ રૂડાં રે ॥ તુજો ૬-૫ ॥
 આજ નવિ ચરણ છે આકર્ષું, સંહનનાદિક દોષે રે ।
 એમ નિજ અવગુણ ઓળખી, કુમતિ કદાગ્રહ પોષે રે ॥ તુજો ૬-૬ ॥
 ઉત્તર ગુણમાં હીણડા, ગુરુ કાલાદિક પાખે રે ।
 મૂળગુણો નહીં હીણડા, એમ પંચાશક ભાખે રે ॥ તુજો ૬-૭ ॥
 પરિગ્રહ ગ્રહવશ લિંગીયા, લેઈ કુમતિ રજ માથે રે ।
 નિજ ગુણ પર અવગુણ લવે, ઈન્દ્રિય વૃષભ નવિ નાથે રે ॥ તુજો ૬-૮ ॥
 નાણ રહિત હિત પરિહરી, નિજ દંસણ ગુણ લૂંસે રે ।
 મુનિ જનના ગુણ સાંભળી, તેહ અનારજ રૂસે રે ॥ તુજો ૬-૯ ॥
 અણુસમ દોષ જે પરતણો, મેરુ સમાન તે બોલે રે ।
 જેહ શું પાપની ગોઠી, તેહ શું હિયડલું ખોલે રે ॥ તુજો ૬-૧૦ ॥
 સૂત્ર વિરુદ્ધ જે આચરે, થાપે અવિધિના ચાળા રે ।
 તે અતિ નિબિડ મિથ્યામતિ, બોલે ઉપદેશ માલા રે ॥ તુજો ૬-૧૧ ॥
 પામર જન પણ નવિ કહે, સહસા જૂઠ સશૂકો રે ।
 જૂઠ કહે મુનિ વેશે જે, તે પરમારથ ચૂકો રે ॥ તુજો ૬-૧૨ ॥
 નિર્દ્ય હદ્ય છ કાયમાં, જે મુનિ વેશે પ્રવર્તે રે ।
 ગૃહી-યતિ ધર્મથી બાહિરા, તે નિર્ધન ગતિ વર્તે રે ॥ તુજો ૬-૧૩ ॥
 સાધુ ભગતિ જિન પૂજના, દાનાદિક શુભ કર્મ રે ।
 શ્રાવક જન કહ્યો અતિ ભલો, નહીં મુનિવેશે અધર્મો રે ॥ તુજો ૬-૧૪ ॥
 કેવળ લિંગધારી તણો, જે વ્યવહાર અશુદ્ધો રે ।
 આદરીએ નવિ સર્વથા, જાણી ધર્મ વિરુદ્ધો રે ॥ તુજો ૬-૧૫ ॥

દ્વાણ સાતમી

જે મુનિવેશ શકે નવિ છંડી, ચરણ કરણ ગુણ હીના જી ।
 તે પણ મારગમાંહે દાખ્યા, મુનિ ગુણ પક્ષે લીનાજી ॥
 મૃષાવાદ ભવકારણ જાણી, મારગ શુદ્ધ પ્રરૂપે જી ।
 વંદે, નવિ વંદાવે, મુનિને, આપ થઈ નિજરૂપે જી ॥ ૭-૧ ॥
 મુનિ ગુણ રાગે પૂરા શૂરા, જે જે જયણા પાણે જી ।
 તે તેહથી શુભ ભાવ લહીને, કર્મ આપણાં ટાણે જી ॥
 આપ હીનતા જે મુનિ ભાખે, માન સાંકડે લોકે જી ।
 એ દુર્ધર વ્રત એહનું દાખ્યું, જે નવિ કુલે ફોકે જી ॥ ૭-૨ ॥
 પ્રથમ સાધુ બીજો વર શ્રાવક, ત્રીજો સંવેગ પાખી જી ।
 એ ત્રણે શિવ મારગ કહીએ, જ્ઞાન છે પ્રવચન સાખી જી ।
 શોષ ત્રણે ભવ મારગ કહીએ, કુમતિ કદાગ્રહ ભરીયાજી ।
 ગૃહી-યતિલિંગ-કુલિંગે લખીએ, સકળ દોષના દરીયાજી ॥ ૭-૩ ॥
 જે વ્યવહાર મુક્તિ માર્ગમાં, ગુણાણાને લેખે જી ।
 અનુક્રમે ગુણશ્રેષ્ઠીનું ચઢવું, તેહ જ જિનવર દેખે જી ॥
 જે પણ દ્રવ્યક્રિયા પ્રતિપાણે, તે પણ સન્મુખ ભાવે જી ।
 શુકલ બીજની ચંદ્રકલા જેમ, પૂરણ ભાવમાં આવે જી ॥ ૭-૪ ॥
 તે કારણ લજાદિકથી પણ, શીલ ધરે જે પ્રાણી જી ।
 ધન્ય તેહ કૃતપુષ્ય કૃતારથ, મહાનિશીથે વાણી જી ॥
 એ વ્યવહારનયે મન ધારો, નિશ્ચયનય મત દાખ્યું જી ।
 પ્રથમ અંગમાં વિતિગિયણાએ, ભાવ ચરણ નવિ ભાખ્યું જી ॥ ૭-૫ ॥

ઢાળ આઠમી

અવર એક ભાખે આચાર, દયા માત્ર શુદ્ધ જ વ્યવહાર ।
જે બોલે તેહી જ ઉત્થાપે, શુદ્ધ કરું હું મુખ ઈમ જપે ॥ ૮-૧ ॥

જિન પૂજાદિક શુભ વ્યાપાર, તે માને આરંભ અપાર ।
નવિ જાણો તે ઉત્તરતાં નદી, મુનિને જીવદ્યા ક્યાં ગઈ ॥ ૮-૨ ॥

જો ઉત્તરતાં મુનિને નદી, વિધિ જોગે નવિ હિંસા વદી ।
તો વિધિ જોગે જિનપૂજના, શિવકારણ મત ભૂલો જના ॥ ૮-૩ ॥

વિષયારંભ તણો જ્યાં ત્યાગ, તેહથી લઈએ ભવજલ તાગ ।
જિનપૂજામાં શુભ ભાવથી, વિષયારંભ તણો ભય નથી ॥ ૮-૪ ॥

સામાયિક પ્રમુખે શુભ ભાવ, યદ્વાપિ લહીએ ભવ જલ નાવ ।
તો પણ જિનપૂજાએ સાર, જિનનો વિનય કહ્યો ઉપચાર ॥ ૮-૫ ॥

આરંભાદિક શંકા ધરી, જો જિનરાજભક્તિ પરિહરી ।
દાન-માન-વંદન-આદેશ, તો તુજ સધણો પડચો ક્લેશ ॥ ૮-૬ ॥

સ્વરૂપથી દીસે સાવધ, અનુબંધે પૂજા નિરવધ
જે કારણ જિનગુણ બહુમાન, તે અવસર વરતે શુભધ્યાન ॥ ૮-૭ ॥

જિનવર પૂજા દેખી કરી, ભવિયણ ભાવે ભવજલ તરી ।
ઇ કાયના રક્ષક હોયવલી, એહ ભાવ જાણો કેવલી ॥ ૮-૮ ॥

જલ તરતાં જલ ઉપર યથા, મુનિને દયા ન હોએ વૃથા ।
પુષ્પાદિક ઉપર તિમ જાણ, પુષ્પાદિક પૂજાને ઠાણ ॥ ૮-૯ ॥

તો મુનિને કિમ નહી પૂજના, એમ તું શું ચિંતે શુભમના ।
રોગીને ઔષધ સમ એહ, નિરોગી છે મુનિવર દેહ ॥ ૮-૧૦ ॥

ઢાળ નવમી

ભાવસ્તવ મુનિને ભલોજી, બેઉ ભેદે ગૃહી ધાર ।
ત્રીજે અધ્યયને કહ્યોજી, મહાનિશીથ મોઝાર ॥

સુણો જિન, તુજ વિષા કવણ આધાર ॥ ૮-૧ ॥

વળી તિહાં ફળ દાખીયું જી, દ્રવ્યસ્તવનું રે સાર ।
સ્વર્ગ બારમું ગેહીનેજી, એમ દાનાદિક ચાર ॥સુણો જિન૦૮-૨॥

ઇહે અંગે દ્રૌપદીજી, જિન પ્રતિમા પૂજે ય ।
સુરિયાભ પરે ભાવથીજી, એમ જિનવર કહેય ॥સુણો જિન૦૮-૩॥

નારદ આવે નવિ થઈજી, ઉભી તેહ સુજાણ ।
તે કારણ તે શ્રાવિકાજી, ભાખે આળ અજાણ ॥સુણો જિન૦૮-૪॥

જિન પ્રતિમા આગળ કહ્યોજી, શક્સતવ તેણે નાર ।
જાણો કુણ વિષા શ્રાવિકાજી, એહ વિધ હૃદય વિચાર ॥સુણો જિન૦૮-૫॥

પૂજે જિન પ્રતિમા પ્રત્યેજી, સુરિયાભ સુરરાય ।
વાંચી પુસ્તક રત્નનાંજી, લેઈ ધરમ વ્યવસાય ॥સુણો જિન૦૮-૬॥

રાયપસેણી સૂત્રમાં જી, મોહોટો એહ પ્રબંધ ।
એહ વચન અણામાનતાં જી, કરે કરમનો બંધ ॥સુણો જિન૦૮-૭॥

વિજયદેવ વક્તત્વયતાજી, જીવાભિગમે રે એમ ।
જો થિતિ છે એ સુરતણીજી, તો જિન ગુણ થુતિ કેમ ॥સુણો૦૮-૮॥

સિદ્ધારથ રાયે કર્યાજી, યાગ અનેક પ્રકાર ।
કલ્પસૂત્રે એમ ભાખીયું જી, તે જિનપૂજા સાર ॥સુણો જિન૦૮-૯॥

શ્રમણોપાસક તે કહ્યા જી, પહેલા અંગ મજાર ।
યાગ અનેરા નવિ ઘટેજી, તે જાણો નિરધાર ॥સુણો જિન૦૮-૧૦॥

એમ અનેક સૂત્રે ભણ્યું જી, જિનપૂજા ગૃહી કૃત્ય ।
જે નવિ માને તે સહીજી, કરશે બહુભવ નૃત્ય ॥સુણો જિન૦૮-૧૧॥

ઢાળ દસમી

અવર કહે પૂજાદિક ઠામ, પુણ્ય બંધ છે શુભ પરિણામ ।
 ધર્મ ઈહાં તે નવિ કોઈ દીસે, જેમ વ્રત પરિણામે મન હીસે ॥ ૧૦-૧ ॥

નિશ્ચય ધર્મ ન તેણે જાણ્યો, જે શૈલેશી અંતે વખાણ્યો ।
 ધર્મ-અધર્મતણો ક્ષય કારી, શિવ સુખ હે જે ભવજલ તારી ॥ ૧૦-૨ ॥

તસ સાધન તું જે જે દેખે, નિજ નિજ ગુણઠાણાને લેખે ।
 તેહ ધર્મ વ્યવહારે જાણો, કારજ કારણ એક પ્રમાણો ॥ ૧૦-૩ ॥

એવંભૂત તણો મત ભાખ્યો, શુદ્ધ દ્રવ્યનય એમ વલી દાખ્યો ।
 નિજ સ્વભાવ પરિણતિ તે ધર્મ, જે વિભાવ તે ભાવ જ કર્મ ॥ ૧૦-૪ ॥

ધર્મ શુદ્ધ-ઉપયોગ સ્વભાવે, પુણ્ય પાપ શુભ અશુભ વિભાવે ।
 ધર્મહેતુ વ્યવહાર જ ધર્મ, નિજ સ્વભાવ પરિણતિનો મર્મ ॥ ૧૦-૫ ॥

શુભ યોગે દ્રવ્યાશ્રવ થાય, નિજ પરિણામે ન ધર્મ હણાય ।
 યાવત् યોગક્રિયા નવિ થંભી, તાવત્ જીવ છે યોગારંભી ॥ ૧૦-૬ ॥

મલીનારંભ કરે જે ક્રિયા, અસદારંભ તજ્જે તરીયા ।
 વિષય કખાયાદિને ત્યાગે, ધર્મ મતિ રહીએ શુભ માગે ॥ ૧૦-૭ ॥

સ્વર્ગહેતુ જો પુણ્ય કહીજે, તો સરાગ સંયમ પણ લીજે ।
 બહુરાગે (શુભભાવે) જે જિનવર પૂજે, તસ મુનિની પરે પાતક ધૂજે ॥ ૧૦-૮ ॥

ભાવસ્તવ એહથી પામીજે, દ્રવ્યસ્તવ એ તેણે કહીજે ।
 દ્રવ્ય શાબ્દ જે કારણ વાચી, ભ્રમે ન ભૂલો કર્મ નિકાચી ॥ ૧૦-૯ ॥

ઢાળ અંગયારમી

કુમતિ એમ સકળ દૂરે કરી, ધારીએ ધર્મની રીત રે ।
 હારીએ નવિ પ્રભુ બળ થકી, પામીએ જગતમાં જિત રે ॥

સ્વામી, સીમંધર તું જ્યો. ॥ ૧૧-૧ ॥

ભાવ જાણો સકળ જંતુના, ભવ થકી દાસને રાખ રે ।
 બોલીયા બોલ જે-તે ગણું, સફળ છે જો તુજ સાખ રે ॥ સ્વામી૦ ૧૧-૨ ॥

એક છે રાગ તુજ ઉપરે, તેહ મુજ શિવતરુ કંદ રે ।
 નવિ ગણું તુજ પરે અવરને, જો મીલે સુર નર વૃંદ રે ॥ સ્વામી૦ ૧૧-૩ ॥

તુજ વિના મેં બહુ દુઃખ લાખાં, તુજ મિલ્યે તે કેમ હોયરે ।
 મેહ વિણ મોર માચે નહીં, મેહ દેખો માચે સોય રે ॥ સ્વામી૦ ૧૧-૪ ॥

મન થકી મીલન મેં તુજ કીયો, ચરણ તુજ ભેટવા સાંઈરે ।
 કીજીએ જતન જિન એવિના, અવર ન વાંધીએ કાંઈ રે ॥ સ્વામી૦ ૧૧-૫ ॥

તુજ વચન રાગ સુખ આગળે, નવિ ગણું સુરનર શર્મરે ।
 કોડી જો કપટ કોઈ દાખવે, નવિ તજું તો એ તુજ ધર્મ રે ॥ સ્વામી૦ ૧૧-૬ ॥

તું મુજ હદ્ય ગિરિમાં વસે, સિંહ જો પરમ નિરીહ રે ।
 કુમત માતંગના જીથથી, તો ન કશીપ્રભુ મુજ બીહ રે ॥ સ્વામી૦ ૧૧-૭ ॥

કોડી છે દાસ પ્રભુ તાહરે, માહરે દેવ તું એક રે ।
 કીજીએ સાર સેવક તણી, એ તુજ ઉચિત વિવેક રે ॥ સ્વામી૦ ૧૧-૮ ॥

ભક્તિ ભાવે ઈસ્યું ભાખીએ, રાખીએ એહ મનમાંહી રે ।
 દાસના ભવદુઃખ વારીએ, તારીએ સો ગ્રહી બાંહી રે ॥ સ્વામી૦ ૧૧-૯ ॥

બાળ જિમ તાત આગળ કહે, વિનવું હું તેમ તુજ રે ।
 ઉચિતજાણો તેમ આચરો, નવિરહ્યો તુજ કિસ્યુ ગુજજરે ॥ સ્વામી૦ ૧૧-૧૦ ॥

મુજ હોજો ચિત શુભ ભાવથી, ભવો ભવ તાહરી સેવરે ।
 યાચિએ કોડી યતને કરી, એહ તુજ આગળ દેવ રે ॥ સ્વામી૦ ૧૧-૧૧ ॥

ઇમસકલસુખકર, દુરિતભયહર, વિમલલક્ષ્માગુણધરો ।
 પ્રભુ અજર, અમર, નરિંદ વંદિત, વિનવ્યો સીમંધરો ।

નિજ નાદ તર્જિત મેઘ ગર્જિત વૈર્ય નિર્જિત મંદરો ।
 શ્રી નયવિજય બુધ ચરણસેવક જશવિજય બુધ જય કરો ॥ સ્વામી૦ ૧૧-૧૨ ॥

॥ શ્રી રાજેન્દ્રસૂરીશ્વરજી સદ્ગુરૂભ્યો નમઃ ॥

થરાદનિવાસી

શ્રીમતી. વદ વિ. અ. મણિલાલ :
૧૯૭૧. ફેબ્રુઆરી ૧૯૭૮

સ્વર્ગિવાસુ : પૈત્ર વદ ત વિ. અ. ૨૦૫૪

વીતરાગ પ્રભુએ બતાવેલા અને તમારાથી સમજાવાયેલાં ધર્મમાં
અમારી શક્ષા બળવાન બની રહે એજ અભિલાષા સહ.

સંસારી પુત્ર-પુત્રવધૂ તથા પૌત્ર-
મહેન્દ્ર-રસીલા ● રમેશ-શીલ્પા
સુચય, રિચય, વિધય.

પૂ. માતુશ્રી તારાબેન અમૃલખભાઈ વોરા
મહેન્દ્ર-રમેશ

પ. પૂ. મુનિરાજશ્રી મુક્તિચંદ્રવિજયજી મ. સા. ની

જીવન મરમર

જુર્જર ભૂમિ એ શૂરા અને સંતોની ભૂમિ છે. આ ગરવી ગુજરાતના પશ્ચિમ ડિનારે બનાસકાંઠામાં થરાટ નામે સુવિષ્યાત શહેર છે. થરાટની ધરતી પર અનેક જૈનમંદિરો, ઉપાશ્રૂતિઓ અને કૃષણાંશુ માતાનાં સ્થાનકો નગરજનોના હૃદયમાં ધર્મનું વાવેતર કરી રહ્યા છે. ત્યાંની હવામાં સંસ્કૃતિની સુરાંભ છે. આવી નગરીની સોનારા શેરીમાં જૈનર્ધમના રંગે રંગાયેલું અને પરમ પૂજ્ય સાધુ-સાધ્વીજીઓ મહારાજશ્રીએ તથા સંસ્કૃતિના જ્યોતિર્ધરોની સેવામાં સુખ અનુભવતું એક જૈન પરિવારનું કુટુંબ વસતું હતું. પ્રસન્ન દામ્પત્ય જીવન જીવતાં ઉગરચેંદ્રભાઈ બહેચરદાસભાઈ વોરા અને નરભીબહેનને ત્યાં વિ. સં. ૧૯૭૮ના શ્રાવણ વદ-હના દિવસે એક સુલક્ષ્ણા બાળકનો જન્મ થયો. પુત્રાગમનથી પ્રસન્ન પરિવારે આ અણમોલ પુત્રનું નામ “અમુલભ” રાખ્યું. આ અમુલભ એ જ આપણા શ્રીમુક્તિચંદ્રવિજયજી મહારાજ સાહેબ.

અમુલભ અભ્યાસમાં આગળ એટલા જ ધર્મમાં પણ ધૂરંધર. બાલ્યાવસ્થામાં શાળાના શિક્ષણની સાથે સાથે પાઠશાળામાં નિયમિત જવાથી ધર્મના દૃઢ સંસ્કાર મેળવ્યા. પૂ. સાધુ-સાધ્વીજ મહારાજ સાહેબો તથા અનેક ધર્મપુરુષોની વૈયાવચ્ચ કરતાં પરિચય અને પ્રીતિ વધતાં જ ગયાં. સત્સંગ અને કુટુંબસંસ્કારથી મન ઉત્તમ જીવન તરફ ગતિ કરતું રહ્યું. દાન, વૈયાવચ્ચ, તપશ્ચર્યા આહિ ગુણોથી સંપન્ન અમુલભભાઈ કાળકે યુવાવસ્થાને ઉમરે આવતાં ધર્માનુરાગી અને સંસ્કારસંપન્ન તારાબહેન સાથે લગ્નસંસ્કારથી જોડાયા.

અમુલભભાઈના જીવનની વિશિષ્ટતા એ રહી કે સંસારમાં રહેવા છતાંય એ સામાયિક, પ્રતિકમણ, પૂજા ઈત્યાદિ ધાર્મિક કર્મો અને આચરણ પ્રત્યે વિશેષ રૂપી ધરાવનાર રહ્યા. ન્યાય-નીતિપૂર્વક વ્યવસાય કરતા રહીને એમજો પ્રતિષ્ઠિત નાગારિક તરીકે માન અને સ્થાન મેળવ્યાં. સંઘના ઘણાં કાર્યો કરતા રહીને એમજો સમાજપ્રીતિ પણ મેળવી પોતાના પુત્ર અને પુત્રીઓને ધર્મસંસ્કારોથી વધુ શોભાવ્યાં.

અમુલભભાઈ જલકમલપત્રવત્ત જીવન જીવતા રહ્યા. સાંસારિક વ્યક્તિ તરીકે પોતાની ફરજો બજાવવા છતાંય સંસારમાં દૂધ્યા નહીં. મન સંસાર પ્રત્યે વૈરાગ્યભાવ ધરાવતું હોવાથી અંતે વિ.સં. ૨૦૩૨ના મહાવાદ બીજના રોજ પરમ પૂજ્ય આચાર્યદેવ

શ્રી રાજેન્દ્રસૂરીશ્વરજી મ. સા. ના વિદ્વાન શિખરતન પ. પૂ. શ્રી પતીન્દ્રસૂરીશ્વરજી મ. સા. ના શિષ્ય પરમ પૂજ્ય શ્રી પુષ્યવિજયજી મ. સા. પાસે આત્માનંદકારી દીક્ષા અંગીકાર કરી શ્રી મુક્તિચંદ્રવિજયજીના નામે ઉદ્ઘોષિત થયા.

તેઓશ્રીએ સંસારમાં અને મુનિપણાના જીવનમાં નીચે મુજબની અનેક વિશિષ્ટ ધર્મ આરાધનાઓ કરેલ છે.

- (૧) સં. ૨૦૧૭થી અંકાઈ તપની તથા પૌષ્ઠ સાથે પર્યુષાં પર્વની આરાધના કરી.
- (૨) સં. ૨૦૨૧થી ૨૨માં સોળ અને એકવીસ ઉપવાસ પૌષ્ઠ સાથે કર્યા.
- (૩) સં. ૨૦૨૨થી ૨૦૫૪ સુધીમાં ૧૦-૬-૮ એવા ઉપવાસ કરતા રહ્યા.
- (૪) સં. ૨૦૦૬ થી નવપદની ઓળા દર સાલ ચાલુ રાખી વર્ધમાન તપની ૨૪ ઓળા કરીને સંસારીપણામાં ત્રણે ઉપધાન સારી રીતે આરાધ્યાં.

તેઓશ્રીની વડીદીક્ષા ભાંડવાળ તીર્થમાં વિ.સં. ૨૦૩૭ના મહાસુદ ૧૭ના રોજ થઈ. તેઓશ્રીનું સાધુજીવન પવિત્ર અને જ્ઞાન આરાધનામય રહ્યું. વૃદ્ધાવસ્થામાંય જ્ઞાન, ગુણ અને સમ્યક્યારિત પ્રત્યે તેઓને અનુપમ પ્રીતિ હતી. આના કારણે જ સમ્યક્ત્વના સડસઠ બોલની સજ્જાય, મિથ્યાત્વની સજ્જાય, અમૃતવેલની સજ્જાય વગેરે તેમને અર્થસહિત કંદસ્થ કરી હતી. જ્ઞાનગુણ અને જ્ઞાનપ્રકાશ પાથરનારી પાઠશાળાઓ પ્રત્યે તેમને પારાવાર અનુરોગ હતો. પરમ પૂજ્યોની અસીમ કૃપા કે અમૃતવેલની સજ્જાયનો સ્વાધ્યાય કરતાં કરતાં તેઓશ્રી સં. ૨૦૫૪ના ચૈત્ર વદ ૩, તા. ૧૫-૪-૧૯૮૮ બુધવારના રોજ કાળધર્મ પાખ્યા.

મુક્તિચંદ્રવિજયજી આ ધરતીના અનોખા જીવ હતા. ધરતી પર વસવા છઠાંય એમના આત્માની પાંખો ઉડવા માટે સદાય આતુર હતી. બંધનોને એમજો ક્યારેય સ્વીકાર્યા ન હતાં, એટલું જ નહિ પણ અવસર આયે તે બંધનોને એક જ પ્રયત્ને તોરી નાંખ્યા. જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રયમાં રમણીતા આવે એજ એમના મનનો ભાવ હતો આવા અનુપમ આત્માનું જીવન આપણા સૌના માટે પણ પ્રેરણાની પરબ બની રહો.

પ. પૂ. મુનિરાજશ્રી મુક્તિચંદ્રવિજયજીની પાંચમી પુણ્યતિથિ નિમિત્તે “સવાસો ગાથાનું હુંડીનું સ્તવન” આ નામની બુકો સમસ્ત જૈન સંઘને બેટ આપીને મ. સા. ના સાંસારિક સંબંધે તેઓના પુત્રો શ્રી મહેન્દ્રભાઈ અને શ્રી રમેશભાઈએ પોતાના ઉપકારી પિતા અને તીર્થસમાન માતુશ્રી તારાબહેનને જ્ઞાનમય બેટ આપી છે. તેમના આ કાર્યની અનુમોદના કરતાં એવી પ્રાર્થના કરીએ કે પ્રત્યેક સંતાનના હૃદયમાં માવતરનાં ઋણ આવી રીતે અદા કરવાનાં ભાવની ભરતી સદાય આવતી રહો.

● ● ●

શ્રી સવાસો ગાથાનું સ્તવન

પૂજ્યપાદ શ્રી યશોવિજયજી મહારાજશ્રી વિરચિત